



เรื่อง อิทธิพลของสื่อที่มีต่อพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสาน
The Effects of Mass Media on Child Development in the Northeast
Thailand

ชุดโครงการ
ชุมชนกับการพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสาน :
กรณีศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม
(Community and Child Development in the Northeast, Thailand
: A Case Study in Mahasarakham)

ศิราณี	อินทรหนองไผ่
เวทีณี	สุขมาก
กฤษณา	สิมะวรรณณะ
ปาริชาติ	บุระคำ

ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก งบประมาณแผ่นดิน ประจำปี 2547

ISBN 974 - 326 - 267 - 9



บทคัดย่อ

การศึกษารั้วนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสื่อในเขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) ศึกษาการรับรู้สื่อของผู้ดูแลเด็ก 3) ศึกษาอิทธิพลของสื่อต่อการพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณเป็นการวัดพัฒนาการเด็ก 0- 5 ปี จำนวน 362 คน การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตการใช้สื่อที่โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กในหมู่บ้าน และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ตัวแทนกรรมการหมู่บ้าน ผู้ดูแลเด็กและผู้เกี่ยวข้อง เช่น บิดา มารดา ตา ยาย ป้า น้า อา และพี่เลี้ยง ที่เป็นผู้อาศัยอยู่ในเขตตำบลขามเรียง รวม 23 หมู่บ้าน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการแจกแจงความถี่เป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ การวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา

สื่อที่มีในชนบทในพื้นที่ศึกษาทั้งสื่อบุคคล และสื่อมวลชนมีผลต่อการพัฒนาการเด็ก การแพร่หลายของสื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ วีซีดี เครื่องเล่นเทป เป็นผลพวงจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการที่วัยแรงงานไปประกอบอาชีพเสริมในเขตเมือง การรับรู้สื่อของผู้ดูแลเด็กมีความแตกต่างกันไป ในขณะที่สื่อบุคคลถือเป็นสื่อที่ดีที่สุดในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก สื่อมวลชนถูกยอมรับว่ามีผลทั้งทางด้านบวกและลบต่อเด็ก ในสภาวะที่สื่อมีความแพร่หลาย และเข้าถึงในทุกหลังคาเรือน ส่งผลให้เด็กที่รับสื่อมีพัฒนาการในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การปรับตัว และการใช้ชีวิตประจำวันที่มีชีวิตชีวา อย่างไรก็ตามท่ามกลางสื่อที่หลากหลายทำให้เด็กเคยชินกับภาวะวัตถุนิยมด้วยการบริโภคโดยไม่จำเป็น การแต่งกาย และ พฤติกรรมชอบซื้อ

ข้อสรุป

จากผลกระทบของสื่อมวลชนทั้งทางด้านบวก และลบต่อเด็ก มีข้อเสนอแนะร่วมกันว่าการรับรู้ของเด็กควรอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่ การส่งเสริมพัฒนาการเด็กควรเน้นการใช้สื่อในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ แม้ว่าสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อเด็ก การให้คำแนะนำของพ่อแม่ในการรับรู้ ร่วมกับความรับผิดชอบในการกระทำบทบาทอย่างสร้างสรรค์ของท้องถิ่น เชื่อว่าจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้อย่างดี



Abstract

The purpose of this research was 1) to focus on the media in the rural North-East areas. 2) to analyse the perception of the media by the children care-givers. 3) to analyse the affects of the media in children development. The methodology included quatitative method with survey children development of 362 children 0-5 years old, qualitative through indepth interviews, non-participant observation and focus groups. Key informants were local government representative and children care-givers such as parents, relative, baby-sitters. The quatitative data was presented in terms of frequency and percentages, while qualitative data was analysed by content analysis and constant comparison.

Findings

The media in rural community affecting children is personal media and mass media. The explosion of mass media; television, radio, VCD, tape-recorder, is coming together with an increase of people income due to minor-occupation in cities. The media care-givers' perception is varied. While personal media is the best media to help child development, mass media is though to have both positive and negative affects to the children. By being exposed to mass media, children become creative, communicative, adaptable, liveliness ; However they grow oriented to materialism.

Conclusion

The children are affected by mass media in both positive and negative ways. They should be exposed to mass media under supervision. Base on this research, enhancing the child development depends upon a creative local media and community participation. The exposure of children to mass media greatly influences their development. However, parental supervision on what children receive from the mass media, together with local community agents efforts should play an important role in child development



สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย	1
1.2 คำถามการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	3
1.5 นิยามศัพท์	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อ	5
2.2 พัฒนาการเด็ก	17
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
3.1 รูปแบบการวิจัย	38
3.2 การกำหนดพื้นที่วิจัย	38
3.3 วิธีการเก็บข้อมูล	39
3.4 การรวบรวมข้อมูล	40
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	40
3.6 การตรวจสอบข้อมูล	41
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	41
บทที่ 4 ผลการวิจัย	42
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ศึกษา	42



สารบัญ

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ดูแลเด็ก และพัฒนาการเด็ก	45
4.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสื่อที่มีในพื้นที่ศึกษา	51
4.4 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อของผู้ดูแลเด็ก และชุมชนต่อพัฒนาการเด็ก	66
4.5 อิทธิพลของสื่อที่มีในชุมชนที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็ก	75
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	87
5.1 ระเบียบวิธีวิจัย	87
5.2 สรุปผลการศึกษา และการอภิปราย	88
5.3 ข้อเสนอแนะ	95
บรรณานุกรม	98
ภาคผนวก ก ตารางแสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม พัฒนาการรายด้าน	103
ภาคผนวก ข คำถามในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์	113
ภาคผนวก ค แผนที่	115
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ	116



สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามเพศ	45
ตารางที่ 2	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามอายุ	45
ตารางที่ 3	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามระดับการศึกษา	46
ตารางที่ 4	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามสถานภาพสมรส	46
ตารางที่ 5	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามอาชีพ	47
ตารางที่ 6	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน	48
ตารางที่ 7	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามความเกี่ยวข้องกับเด็ก	48
ตารางที่ 8	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามจำนวนสมาชิกครอบครัวที่มีอายุ 0-5 ปี	49
ตารางที่ 9	จำนวนและร้อยละของเด็ก 0 – 1 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน	49
ตารางที่ 10	จำนวนและร้อยละของเด็ก 1 – 2 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน	50
ตารางที่ 11	จำนวนและร้อยละของเด็ก 2 – 3 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน	50
ตารางที่ 12	จำนวนและร้อยละของเด็ก 3 – 5 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน	51
ตารางที่ 13	จำนวนและร้อยละของเด็ก 0 – 1 ปี จำแนกตามพัฒนาการ	103
ตารางที่ 14	จำนวนและร้อยละของเด็ก 1 – 2 ปี จำแนกตามพัฒนาการ	105
ตารางที่ 15	จำนวนและร้อยละของเด็ก 2 – 3 ปี จำแนกตามพัฒนาการ	107
ตารางที่ 16	จำนวนและร้อยละของเด็ก 3 – 5 ปี จำแนกตามพัฒนาการ	110



บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

จากสถานการณ์โลกที่เกิดกระแสความเคลื่อนไหวอย่างรุนแรงของเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อโลกและประชาชนทุกระดับ อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่กลายเป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ค่านิยม และ เปลี่ยนพฤติกรรม ตลอดจนความคิดของประชาชนเพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง ซึ่งการหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสารโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับ (กัลยา ขนอม, 2539 ; สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, 2546) ผลกระทบต่อโลกปัจจุบันในภาพรวม สื่อได้เข้าไปมีบทบาทในชีวิตความเป็นอยู่ของคนโดยทั่วไป จนกล่าวได้ว่า เวลาที่บางคนบางกลุ่มใช้ในการดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ อาจมากกว่าเวลาที่ใช้ในการเรียนในโรงเรียน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และคณะ, 2541)

สื่อในหลากหลายรูปแบบจึงเข้ามามีอิทธิพลต่อมนุษย์และสุขภาพ โดยถือว่าสื่อเป็นช่องทางในการสื่อสาร และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารแบบกลุ่มเพื่อให้สามารถส่งข้อมูลข่าวสารให้ได้แพร่หลายมากที่สุด สื่อในภาวะปัจจุบันยังมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะในยุคของข้อมูลข่าวสาร ทำให้ขณะนี้ผู้สนใจพัฒนาการผลิตสื่อให้ง่ายและทันสมัยต่อการใช้ประโยชน์ รวมทั้งการนำสื่อพื้นบ้านมาฟื้นฟูเพื่อให้สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินกิจกรรมในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้น ในช่วงที่ประชาชนตื่นตัวกับการปฏิรูป รัฐจึงมุ่งใช้สื่อเป็นกลยุทธ์สำคัญเพื่อเข้าถึงประชาชน และเผยแพร่นโยบายให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในสังคม ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการสร้างกระแสและการเคลื่อนไหว ตลอดจนสามารถโน้มน้าวกลุ่มคนโดยหวังให้เกิดผลต่อประชาชนในด้านการเกิดความรู้ความเข้าใจ ด้านความรู้สึกและด้านพฤติกรรม (เสรี วงศ์มณฑา, 2542)

นโยบายการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ ให้ความสำคัญกับสื่อซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน สร้างความรู้สึกและพฤติกรรมสุขภาพระหว่างภาครัฐ และประชาชน โดยเน้นให้เกิดแนวคิดในการสร้างเสริมสุขภาพมากกว่าการซ่อมสุขภาพ ดังนั้นจึงเกิดการศึกษาแนวทางในการสร้างให้เกิดระบบบริการสุขภาพที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงและสามารถรับมือกับความเจ็บป่วย โดยสูญเสียเวลา ค่าใช้จ่ายและทรัพยากรทางการแพทย์น้อยลง



ตลอดจน สามารถให้การดูแลคนที่เป็นทรัพยากรอันมีค่าของชาติอย่างครอบคลุมแบบองค์รวม และเกิดสุขภาวะที่ดีอย่างแท้จริง

สำหรับเด็ก การแสดงสุขภาวะที่ดีย่อมหมายถึง การมีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพและ สร้างเสริมพัฒนาการให้เหมาะสม (ประเวศ วะสี, 2543) ดังนั้น พัฒนาการจึงเป็นการ เปลี่ยนแปลงทุกส่วน ซึ่งจะก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เป็นขั้น ๆ จากระยะหนึ่งไปอีกสักระยะหนึ่ง (สุชา จันทร์อม, 2536) ในวัยเด็กช่วงแรกเกิดถึงห้าขวบปีแรก มีความสำคัญต่อการพัฒนาการ ติดต่อสื่อสารหรือการพัฒนาปฏิสัมพันธ์กับสังคมสิ่งแวดล้อม ซัลลิแวน (Sullivan อ้างถึงใน นริสา วงศ์พนารักษ์, 2544) กล่าวว่า เด็กแรกเกิดถึงสองปี จะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบกับพ่อแม่ โดยตรง เด็กสองปีถึงสี่ปีจะเริ่มเรียนรู้ภาษาและการเล่น ส่วนเด็กสี่ปีถึงห้าปีจะเริ่มสนใจบุคคลอื่น มากกว่าพ่อแม่ โดยเฉพาะเพื่อน และตามแนวคิดของอีริกสัน (Erikson อ้างถึงใน นริสา วงศ์ พนารักษ์, 2544) กล่าวว่าในช่วงแรกเกิดถึงห้าขวบปีแรก เด็กจะช่วยเหลือตนเองได้น้อยและ อาศัยการแสดงออกถึงความต้องการของตนเองโดยสื่อออกมาทั้งภาษากายและภาษาพูด และเป็นช่วงที่ต้องการตอบสนองจากผู้เลี้ยงดูโดยเฉพาะในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา ตลอดจนสังคม เป็นช่วงพัฒนาความไว้วางใจ ความต้องการการสนับสนุนให้ช่วยตนเอง เรียนรู้ บทบาทสังคม

เด็กแรกเกิดถึงห้าขวบเมื่อรับสื่อเข้ามาจะยังไม่สามารถคิดซับซ้อน หรือคิดในเชิงเหตุผล จึงเลียนแบบสื่อและถูกกระตุ้นด้วยอิทธิพลของสื่อที่มีในปัจจุบัน ทั้งด้านพัฒนาการของร่างกาย สติปัญญา ภาษา อารมณ์ และด้านสังคม ส่งผลถึงบุคลิกภาพในอนาคต หากเด็กถูกอิทธิพล ของสื่อชี้นำในทางใดทางหนึ่ง หรือใช้เวลารับสื่อมากเกินไป เด็กจะขาดการริเริ่มสร้างสรรค์และขาด การเรียนรู้ทักษะทางสังคม ดังจะเห็นได้จากข่าวสารที่แพร่หลายผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ โทรทัศน์ หรือวิทยุกระจายเสียง ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชุมชนได้ อย่างรวดเร็ว และขยายวงกว้าง เด็กในชุมชนรับความบันเทิง สารความรู้จากโทรทัศน์ เห็นได้ ว่าอิทธิพลจากสื่อสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความคิด ความเชื่อ ความรู้ พฤติกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชนท้องถิ่นอีสาน ดังนั้น เด็กในท้องถิ่นอีสานก็จะได้รับอิทธิพลจากหลาย ปัจจัย ทั้งครอบครัว การเลี้ยงดู สังคม สิ่งแวดล้อม (สุชา จันทร์อม, 2536) ซึ่งสื่อต่าง ๆ ใน ชุมชนก็ถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่จะหล่อหลอมให้เด็กมีพัฒนาการในทุกด้าน

ภาคอีสาน มีสื่อที่เป็นทั้งสื่อพื้นบ้านดั้งเดิมและสื่อที่เป็นการผลิตขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งได้รับการ ศึกษาไม่น้อยมากในเรื่องอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน ผู้วิจัยมีแนวคิดว่



การศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อที่มีต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสานจะช่วยให้สามารถค้นหา และสนับสนุนสื่อที่เป็นประโยชน์และเป็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อสร้างให้เกิด การตระหนักในการใช้สื่อ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความใส่ใจในการดูแลเด็กให้ได้รับการกระตุ้น และ ส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสม เด็กในชุมชนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นกำลังสำคัญของชาติ ในอนาคตจะมีการพัฒนาการที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา สังคม และภาษาภายใต้สิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสม เป็นการหล่อหลอมและสร้างสมรรถนะให้คน เป็นคนที่เต็มศักยภาพ มีสุขภาวะทางสุขภาพที่สมบูรณ์ในกรอบของการใช้ความเข้มแข็งของ ชุมชนเอง ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสุขภาพดีด้วยตนเอง ตอบสนองนโยบายในการดูแลตนเอง และเสริมสร้างสุขภาพของชาติโดยรวม

1.2 คำถามการวิจัย

1. สื่อต่าง ๆ ในชุมชนชนบทอีสานเป็นอย่างไร
2. การรับรู้เกี่ยวกับสื่อของผู้ดูแลเด็ก และชุมชนต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสานเป็น อย่่างไร
3. สื่อในชุมชนมีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสานอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสื่อต่าง ๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสาน
2. เพื่อศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับสื่อของผู้ดูแลเด็ก และชุมชน ต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่น อีสาน
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของสื่อที่มีในชุมชนที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสานที่ ครอบคลุมทุกด้าน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานของสื่อต่าง ๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการ เด็กในท้องถิ่นอีสาน รวมทั้งเพื่อทำความเข้าใจการรับรู้เกี่ยวกับสื่อของพ่อแม่ และชุมชน และ เพื่อทำความเข้าใจอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสาน โดยทำการสังเกต พฤติกรรมเด็ก สัมภาษณ์ สอบถาม สทนากลุ่มกับพ่อแม่เด็ก ตัวแทน และผู้นำชุมชน จาก 23 หมู่บ้าน ในเขตความรับผิดชอบการดูแลด้านสุขภาพของสถานีอนามัยขามเรียง และสถานี อนามัยมะกอก ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม



1.5 นิยามศัพท์

อิทธิพลของสื่อ หมายถึง ผลของการรับข้อมูลข่าวสารต่อพัฒนาการของเด็ก ที่มีอายุไม่เกิน 5 ปี โดยผ่านสื่อ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อพื้นบ้าน สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อโทรทัศน์ และอื่น ๆ ที่มีในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา

พัฒนาการเด็ก หมายถึง ทักษะและความสามารถในการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ รวม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา และด้านภาษา ของเด็กที่มีอายุไม่เกิน 5 ปี ทั้งเพศชาย และเพศหญิง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางในการเลือกใช้สื่อ สนับสนุนฟื้นฟู และผลิตสื่อที่เหมาะสมต่อพัฒนาการเด็กในระยะแรกเกิดถึงห้าขวบปีแรก
2. ได้แนวทางที่บุคลากรที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลพัฒนาการเด็กในชุมชนได้ตระหนักถึงการสนับสนุน ฟื้นฟู และพัฒนาสื่อ เพื่อนำมาใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นได้
3. เกิดการค้นพบสื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและให้การสนับสนุนสื่อเหล่านั้นให้คงอยู่เพื่อใช้ในการเป็นเครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชน
4. สามารถพัฒนาให้เกิดโครงการหรือกิจกรรมในชุมชนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้าง การอนุรักษ์ และสนับสนุนสื่อ เป็นการพัฒนาความร่วมมือในชุมชนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน



บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาค้นคว้านี้ได้กำหนดกรอบการทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อ

2.2 พัฒนาการเด็ก

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อ

2.1.1 ความหมายและประเภทของสื่อ

สื่อ (Medium-Media) หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะนำข้อมูลจากที่ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้รับ มีความสำคัญมากในกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้

1) สื่อเป็นตัวจำแนกข้อแตกต่างและบูรณาการ มนุษย์เริ่มมีการเรียนรู้จากปฏิกิริยาต่อสภาพแวดล้อมหรือสิ่งเร้า เช่น การลิ้มรสต่าง ๆ แต่เมื่อเกิดประสบการณ์มากขึ้นจะเรียนรู้ความแตกต่าง และนำไปสู่ความคิดรวบยอด

2) สื่อเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างนามธรรมและรูปธรรม มนุษย์พัฒนาการเรียนรู้จากประสบการณ์ หรือรูปธรรมไปสู่การจำแนกข้อแตกต่าง และบูรณาการเป็นนามธรรม ดังนั้น การปรับปรุงคุณภาพระหว่างการเรียนรู้จากรูปธรรมและนามธรรมจึงเป็นเหตุผลสำคัญยิ่งในการใช้สื่อ การได้รับสื่อที่สามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้ละเอียดลึกซึ้งมากเท่าใดยิ่งทำให้สร้างความคิดรวบยอดได้ถูกต้องแม่นยำมากขึ้น

การใช้สื่อเพื่อการพัฒนา ได้มีความพยายามที่จะค้นหาสื่อที่มีความน่าสนใจที่สุด มีคุณค่าที่สุด เพื่อประยุกต์นำมาใช้ในบทบาทหลายด้าน เช่น การให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับสื่อรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดคุณค่ามากที่สุด ได้มีการสรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับคุณค่าของสื่อ ดังนี้ (กมล เวียสุวรรณ และนิตยา เวียสุวรรณ , 2539)

- 1) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้สูงขึ้น เพราะสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วและมี การถ่ายทอดการเรียนรู้ได้มากขึ้น
- 2) สื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตามความแตกต่างของบุคคล เปิดโอกาสให้เลือกได้หลายวิธี ตามความถนัด ความสนใจและความสามารถ
- 3) สื่อทำให้เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น เพราะนำเทคโนโลยีมาช่วยเหลือ เช่น การเสริมแรง (Reinforcement) และการให้รางวัล



- 4) สื่อช่วยให้สื่อความหมายได้ผลดียิ่งขึ้น โดยการนำรูปแบบของการสื่อความหมายแบบใหม่มาใช้ เช่น การจำลองเหตุการณ์ หรือสิ่งของที่อยู่ห่างไกลให้ดูใกล้ ๆ สามารถย่นเวลาภาพและเสียงได้ สามารถขยายสิ่งเล็กให้ใหญ่ได้
- 5) สื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั่วถึงกัน เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคนละซีกโลก สามารถรับรู้ได้โดยฉับพลันโดยสื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์

กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้แบ่งประเภทสื่อไว้ ดังนี้

- 1) สื่อบุคคล ได้แก่ สมาชิกของกลุ่ม องค์กรประชาชน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรเอกชนต่าง ๆ
- 2) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ หนังสืออ้างอิง วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ เอกสาร ประกอบการประชุม เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
- 3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุ เทป โทรทัศน์ สไลด์ วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์
- 4) สื่อประเภทประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ หมอลำ โนรา ลิเก ลำตัด การแสดงละคร

รัตนา พุ่มไพศาล (2534) ได้แบ่งประเภทของสื่อไว้ ดังนี้

- 1) สื่อโสตทัศน์ สื่อที่สัมผัสด้วยการได้ยิน และเห็นด้วยตาแต่ไม่ออกอากาศ
- 2) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ไปสเตอร์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
- 3) สื่อวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์
- 4) สื่อคอมพิวเตอร์ ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โต้ตอบกัน
- 5) สื่อพื้นบ้าน เช่น เพลงพื้นบ้าน ละครพื้นบ้าน เพลงเล่น
- 6) ชุดฝึกอบรม คือ ชุดอุปกรณ์ที่บุคคลจัดทำขึ้นใช้เพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่อง

กิดานันท์ มลิทอง (2540) แบ่งประเภทของสื่อไว้ 3 ประเภท ดังนี้

- 1) ประเภทวัสดุ (Materials) ที่ผลิตขึ้นจากวัสดุ แบ่งย่อยเป็น วัสดุที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ช่วย เช่น แผนที่ ลูกโลก รูปภาพ หุ่นจำลอง และวัสดุที่ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์อื่นช่วย เช่น แผ่นเสียง ฟลิ์ม ภาพยนตร์ สไลด์ ม้วนเทปเสียง
- 2) สื่อประเภทอุปกรณ์ หรือ เครื่องมือ (Equipment) หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวผ่านที่ทำให้ข้อมูลหรือ ความรู้ที่อยู่ภายในวัสดุสามารถถ่ายทอดออกมาใช้ หรือเรียนรู้ได้ เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง



3) (Techniques and Methods) หมายถึง สื่อที่มีลักษณะเป็นแนวความคิด หรือรูปแบบ ขั้นตอนในการเรียนการสอน ซึ่งไม่มีลักษณะเป็นวัสดุหรืออุปกรณ์แต่สามารถใช้สื่อวัสดุและอุปกรณ์เหล่านั้นมาช่วยให้ดำเนินงานได้ เช่น การแสดงละคร การสาธิต

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2540) ได้อธิบายถึงสื่ออีกประเภทหนึ่ง คือ สื่อประสม ว่าหมายถึง สื่อที่สร้างขึ้นมาจากสื่อหลายประเภทนำมาจัดทำให้มีความสัมพันธ์กันและใช้ร่วมกัน เช่น ชุดอุปกรณ์การเรียนการสอน สไลด์ประกอบเสียง วิดีทัศน์ประกอบเครื่องควบคุม

จากแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของสื่อดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า สื่อที่มีในชุมชนชนบทอีสาน โดยทั่วไปมีความหลากหลาย ผู้ดูแลเด็กและ เด็กอายุ แรกเกิดถึง 5 ปี จึงมีโอกาสรับสื่อทั้งในลักษณะสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร วีซีดี วีดีโอ นิยาย การ์ตูน รวมทั้งยังได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่ออื่น ๆ เช่น สื่อบุคคล โดยเฉพาะจากผู้ดูแลเด็ก เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ทางสุขภาพ ตลอดจนได้รับข้อมูลจากสื่อพื้นบ้าน เช่น หมอลำ เพลงลูกทุ่ง รวมทั้งกิจกรรมการเล่นพื้นเมือง และของเล่นต่าง ๆ ในท้องถิ่นชนบทอีสาน เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อของสื่อที่มีต่อพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสาน มีความครอบคลุมและเชื่อมโยงกับบริบทสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นชนบท ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประเภทของสื่อเป็น สื่อบุคคล และสื่อมวลชน รายละเอียดเป็นดังนี้

1) สื่อบุคคล

สื่อบุคคลกับพัฒนาการเด็ก

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ให้ความสำคัญกับสื่อบุคคลค่อนข้างมาก ซึ่งถึงแม้พ่อแม่เด็กจะเป็นสื่อบุคคลที่ถือว่าใกล้ชิดเด็กมากที่สุด แต่จากการที่สภาพสังคมปัจจุบันพ่อแม่มีโอกาสนในการเลี้ยงดูลูกน้อยลง เนื่องจากต้องไปประกอบอาชีพ ดังนั้นสื่อบุคคลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงหมายถึง ผู้ที่ใช้เวลาในการดูแลเอาใจใส่แก่เด็กมากที่สุด ซึ่งอาจเป็น บิดา มารดา ผู้ดูแลเด็ก ย่า ยาย พี่เลี้ยง และรวมถึง สื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็ก เช่น ครู เพื่อนเล่นของเด็ก หรือญาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเด็ก ทั้งนี้ สื่อบุคคลนับว่ามีผลต่อพัฒนาการเด็กอย่างยิ่ง เพราะตลอดช่วงของการดูแลบุคคลที่ให้การดูแลและคอยช่วยอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตเป็นผู้มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ จึงนับว่าสื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ค่านิยม เจตคติ และพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคม สถิติปัญญา ภาษา ตลอดจนการให้การดูแลทางร่างกายต่าง ๆ ชิกมันด์ ฟรอยด์ ได้กล่าวว่า เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ขวบ เป็นช่วงชีวิตที่สำคัญที่เด็กจะพัฒนา



บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จากผู้ดูแล อันเป็นผลมาจากการเลี้ยงดู ซึ่งหากแบ่งการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ดูแลอาจแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. การเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย เป็นวิธีการอบรมแบบพ่อแม่เป็นใหญ่ เข้มงวดกวดขันมาก ผู้เลี้ยงดูจะควบคุมใกล้ชิด เด็กไม่มีโอกาสได้เป็นอิสระหรือเป็นตัวของตัวเอง ไม่มีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง จะออกคำสั่งให้ปฏิบัติตามจนกระทั่งเด็กเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่เป็นอิสระ ต้องตกอยู่ภายใต้ข้อบังคับและระเบียบวินัยต่าง ๆ เด็กจะเกิดภาวะยึดอัดใจ เพราะไม่มีอิสระที่จะกระทำการที่เขาต้องการ ผู้เลี้ยงดูมักจะใช้การลงโทษในการปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

ลักษณะของเด็กที่ได้รับการดูแลแบบนี้ ดูเหมือนเด็กจะมีระเบียบวินัย และสุภาพเรียบร้อย มักทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวัง ขี้อาย มีสติมากเกินไป และมักไวต่อความรู้สึกในขณะเดียวกัน เด็กจะมีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ เก็บตัว ใจน้อย ชอบพึ่งพาผู้อื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์น้อย ไม่สามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เป็นที่ว่าง่ายและเป็นผู้ตามในบ้าน แต่มักไม่ยอมตามเมื่ออยู่ในสังคมภายนอก ชอบหาเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง หงุดหงิด บางครั้งก้าวร้าวตื่นกลัว ขอบต้อด้านสังคม เมื่อเด็กโตขึ้นจะรู้สึกว่าคุณอื่นเขาเปรียบเขา

2. การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยหรือทอดทิ้ง เป็นแบบตรงข้ามกับประเภทแรกโดยสิ้นเชิง ผู้ดูแลเด็กมักไม่สนใจจะอบรมสั่งสอนเด็ก ปล่อยให้เด็กเป็นอิสระมากเกินไป ยอมให้เด็กทำตามใจ ไม่คอยชี้แนวทางที่ถูกต้องให้ ทำให้เป็นเด็กที่ขาดเหตุผล ไม่เชื่อฟังใคร และมักมีอารมณ์ฉุนเฉียว โกรธง่าย ก้าวร้าว เด็กประเภทนี้มักมาจากการที่ผู้ดูแลหาเข้ากินค่า ประกอบอาชีพไม่มั่นคง ครอบครัวมีลูกมากดูแลไม่ทั่วถึง มีบางครั้งที่เด็กมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูง แต่พ่อแม่ไม่มีเวลาสนใจลูก เด็กประเภทนี้มักก่อปัญหาต่าง ๆ ลักษณะเด็กที่มาจากการเลี้ยงดูแบบนี้ ได้แก่ เด็กจะมีอาการเซื่องซึม ไม่สามารถปรับตัวได้ ตื้ออ้น กระวนกระวายใจอยู่เสมอ ชอบก้าวร้าว ระบายผู้อื่น มีเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้ปกครอง บางครั้งถึงกับเกลียดชังพ่อแม่ ส่วนใหญ่จะมีความผิดปกติค่อนข้างสูง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบถนุถนอมหรือรักมากเกินไป ได้แก่ วิธีที่พ่อแม่ หรือ ผู้เลี้ยงคอยเอาใจใส่ปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือเด็กมากเกินไป เด็กไม่ค่อยได้รับความลำบาก ไม่มีโอกาสเรียนรู้การพึ่งพาตนเอง เมื่อโตขึ้นเด็กไม่สามารถช่วยตนเองได้ เอาแต่ใจตนเอง ไม่เคยมีใครขัดใจได้ ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เนื่องจากคิดพึ่งจากผู้อื่นตลอดเวลา ไม่รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย เป็นลักษณะของการอบรมสั่งสอนด้วยเหตุผล ให้โอกาสเด็กได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ มีส่วนรับรู้ รับผิดชอบต่อกิจกรรมของครอบครัว สามารถแสดงความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่ ผู้ให้การดูแลอบรมคอยแนะนำแนวทางที่



ถูกต้องด้วยเหตุด้วยผล เด็กเหล่านี้จะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบสูง และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีคุณลักษณะการเป็นผู้นำที่ดี และพึ่งตนเองได้

ลักษณะของเด็กที่ได้รับการอบรมแบบนี้ ทำให้เด็กเป็นผู้ที่มีการปรับตัวได้ดี และรวดเร็วกล้าแสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีความรู้สึกนับถือตนเอง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง เด็กที่ได้รับการอบรมแบบนี้มักเป็นเด็กที่ประสบความสำเร็จในการกระทำกิจการต่าง ๆ ได้ดี มีสัมพันธภาพกับบุคคลในสังคมได้ดีด้วย

บทบาทของสื่อบุคคลต่อพัฒนาการเด็ก

บุคคลที่ให้การดูแลเด็ก มีบทบาทสำคัญต่อการจัดประสบการณ์ การวางแผนในการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กในทุกด้าน เพื่อให้เด็กประสบความสำเร็จตามขั้นพัฒนาการ ผู้ดูแลเด็กจึงควรตั้งจุดมุ่งหมายในการดูแลและอบรมเด็ก ในหลักการต่อไปนี้

1. เรียนรู้การพึ่งตนเอง เด็กจะเริ่มคิดถึงตนเองว่าเป็นบุคคลคนหนึ่ง และอยากมีอิสระพึ่งพาตนเองได้ ผู้ดูแลเด็กเป็นสื่อบุคคลที่มีหน้าที่ที่จะส่งเสริมให้เด็กช่วยเหลือตนเอง และพยายามคิดหากิจกรรมที่จะเป็นการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
2. เรียนรู้การให้ แบ่งปันความรัก และการรับความรักความอบอุ่นจากเพื่อนรุ่นเดียวกัน จากผู้ใหญ่ทั้งครอบครัวและบุคคลภายนอก ระยะแรกเด็กจะยึดถือตนเองเป็นจุดศูนย์กลาง ต่อมาจะเจริญเติบโตขึ้น และสามารถให้ความรัก แบ่งปัน และรับความรักจากผู้อื่นได้ ผู้ดูแลเด็กต้องช่วยให้เด็กได้รับความอบอุ่นปลอดภัยให้ความรักกับเด็ก
3. เรียนรู้การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นได้ พ่อแม่และผู้ดูแลเด็กเป็นสื่อที่จะต้องช่วยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข เด็กจะได้เรียนรู้วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นชอบตนเอง และมองสังคมอย่างพึงพอใจ
4. พัฒนาวินัยในตนเอง สื่อบุคคลที่ดีจะต้องสามารถส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถในการควบคุมตนเอง นำทางให้ตนเองได้ เด็กจะไม่พัฒนาการมีวินัยในตนเองถ้าผู้ดูแลเด็กคอยที่จะควบคุมดูแลเด็กอยู่ตลอดเวลา เด็กจะต้องเรียนรู้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเหตุผลที่ต้องแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ผู้ดูแลเด็กควรอธิบายให้เด็กฟังว่า พฤติกรรมที่เหมาะสมนั้นเป็นอย่างไร ให้ประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่นอย่างไร เมื่อเด็กมีความคิด ความเข้าใจมากขึ้น เด็กจะพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ความกลัวที่เกิดจากการบังคับข่มขู่ให้ทำพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ช่วยให้เด็กมีวินัยในตนเอง พ่อ แม่ หรือผู้ดูแลเด็กควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเอง เพื่อเด็กจะได้เกิดความมั่นใจและสามารถตัดสินใจ และเลือกทำกิจกรรมด้วยตนเองเมื่อผู้ใหญ่ไม่ได้ยุ่งใกล้ ๆ เขา



5. เรียนรู้บทบาททางเพศที่เหมาะสมของตนเอง ผู้ให้การดูแลเด็กต้องแนะแนวทาง และทำตัวเป็นแบบอย่างให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพและความสามารถตามเพศและวัยของตน

6. เข้าใจและรู้จักร่างกายของตน ผู้ดูแลเด็กต้องช่วยแนะนำและสั่งสอนลูกให้เข้าใจถึงความสำคัญของร่างกายตนเอง ให้รู้จักการรับประทานอาหารที่มีคุณค่า บำรุงร่างกาย การดูแลรักษาร่างกายให้มีสุขภาพดี

7. เรียนรู้และฝึกทักษะการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อเล็กและใหญ่ ผู้ดูแลเด็กต้องส่งเสริมให้เด็กได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ จัดทำกิจกรรมที่ส่งเสริมกล้ามเนื้อใหญ่เล็ก เพื่อให้เกิดทักษะการเคลื่อนไหวให้คล่องแคล่วเพิ่มขึ้น

8. เข้าใจและควบคุมโลกรอบด้าน ผู้ดูแลเด็ก และครูต้องช่วยพัฒนาสติปัญญาของเด็ก ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น มีเหตุผล รวบรวมและใช้ความรู้ต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ ต้องจัดกิจกรรม และประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็ก

9. เรียนรู้ภาษาและการใช้ภาษาเพื่อติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม และทำกิจกรรมเพื่อเสริมสติปัญญา เช่น การเรียนรู้ต่าง ๆ

10. พัฒนาการมองเห็น และความสัมพันธ์กับโลกภายนอกในแง่ดี พ่อแม่ และครู ต้องช่วยส่งเสริมให้เด็กมองเห็นในแง่ดี เมื่อเด็กมีความรู้สึกต่อตนเองดี ก็ย่อมมองโลกในแง่ดีมีศรัทธาต่อชีวิต การมองเห็นในแง่ดี จะพัฒนาขึ้นในวัยนี้ไม่ว่าในบ้าน หรือที่โรงเรียนอนุบาล ถ้าพ่อแม่ ผู้ดูแลเด็ก และครูจัดประสบการณ์ให้เด็กทำอย่างมีความสุข เด็กจะต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นรากฐานให้เด็กมีความพร้อมที่อยากจะเรียนในชั้นประถมต่อไป

อัญชลี ลีสุวรรณ (2545) กล่าวว่า พ่อแม่เด็ก เป็นสื่อบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด พัฒนาการของเด็กต้องอาศัยพ่อแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับสมาชิกในครอบครัวจะเป็นตัวอย่างให้ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้อื่นพัฒนาไปในทางที่ดีหรือไม่ดีได้ ในยุคที่สื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อเด็กอย่างมาก พ่อแม่เด็กควรทำบทบาทโดยควรเลือก ชี้นำ และเปิดโอกาสให้เด็กรับสื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์ ให้เกิดการรับรู้ และการเรียนรู้ข่าวสารที่ดี ให้ได้รับความบันเทิงที่ไม่มอมเมา คือ ไม่มีผลเสียต่อพัฒนาการทางอารมณ์ และสังคมสำหรับเด็ก พ่อแม่ถือเป็นสื่อบุคคลที่ใกล้ชิดและสามารถอธิบายและยกตัวอย่างให้เด็กเห็น ให้เด็กเข้าใจถึงความเป็นจริงในชีวิต เพื่อไม่ให้เด็กเกิดค่านิยมทางวัตถุและนิสัยฟุ้งเฟ้อ พ่อแม่ควรหันมาเอาใจใส่การเปิดรับสื่อมวลชนของลูก ๆ ให้มากขึ้น และตระหนักถึงอิทธิพลทางด้านลบที่เด็กกำลังได้รับจากสื่อมวลชน ได้แก่ 1) ความรุนแรง อันเกิดจากข้อความ รูปภาพที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ หรือรายการวิทยุ โทรทัศน์ เด็กได้รับชมความรุนแรงบ่อย ๆ อาจมีผลให้มาตรฐานทางจริยธรรมและพฤติกรรมของเด็กลดต่ำลงไป เด็กจะรู้สึกเฉย ชินชา เห็นความรุนแรงเป็นเรื่อง



ธรรมดาในชีวิตประจำวัน 2) การช่วยทำให้เกิดความต้องการและการบริโภคเพิ่มขึ้น เนื้อหาของสื่อมวลชนส่วนมากล้วนต้องการให้ชาวบ้านซื้อ เพิ่มขึ้น ผลของการโฆษณาทำให้เด็กชนบทใช้เงินซื้อของเล่น หรือขนม รวมทั้งเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มโดยไม่จำเป็น 3) ให้โลกที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เช่น การที่เด็กเห็นโฆษณาการขายคอมพิวเตอร์ทำให้อยากได้ หรือ สื่อมวลชนนำเสนออาหารแบบตะวันตก ที่เป็นอาหารจานด่วน ทำให้เด็ก และผู้ปกครองต้องการบริโภคมากขึ้น

สิ่งสำคัญที่สุด พ่อแม่เด็กต้องทำหน้าที่เป็นสื่อบุคคลที่ดี คอยแนะนำชี้แนะ พูดคุย ให้ข้อมูล เพื่อให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถรับสื่ออื่น ๆ ได้เหมาะสม

2) สื่อมวลชน

สื่อมวลชนกับพัฒนาการเด็กในการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อพื้นบ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ คู่มือ เอกสารเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก รวมทั้งหนังสือพิมพ์ และอื่น ๆ

บทบาทของสื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก

การพัฒนาของเด็กจะก้าวหน้าเพียงใด ขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งสื่อพื้นบ้าน เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อลักษณะพัฒนาการทางสังคม และจิตใจของเด็กมากกว่าพัฒนาการทางกายหรือทางสติปัญญา ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม เนื้อหาสาระที่สื่อมวลชนให้ต่อเด็กและเยาวชนยังไม่อาจยืนยันได้ว่าได้ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาการของเด็กมากนักน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตามได้มีการตั้งข้อสังเกตว่า สื่อมวลชนในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ปลูกฝังความประพฤติ เสริมสร้างลักษณะนิสัยของเด็ก ทุกวันนี้เด็กใช้เวลาในการดูโทรทัศน์หรืออ่านหนังสือมากกว่าที่ใช้เวลาอยู่กับพ่อแม่ ดังนั้น อุปนิสัยและความประพฤติของเด็กจะได้รับสิ่งเร้าหรือแรงกระตุ้นจากโทรทัศน์หรือสิ่งพิมพ์มากกว่าพ่อแม่ ผลกระทบจากสิ่งเร้าดังกล่าวจะเห็นได้ชัดหากเปรียบเทียบระหว่างเด็กในเมืองกับเด็กในชนบท ความรู้รอบตัว อุปนิสัย การแต่งกาย มีความแตกต่างกัน แม้ว่าจะมีปัจจัยบางอย่างแตกต่างกัน เช่น ระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ระดับความเป็นอยู่ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อมวลชนเป็นสิ่งประกอบที่สำคัญที่มีผลต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

เนื้อหาสาระของสื่อมวลชน และผลกระทบต่อเด็ก

เนื้อหาสาระในสื่อมวลชน เป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ และปลูกฝังเจตคติในเด็ก หากรายการโทรทัศน์ บทความในหนังสือพิมพ์ ถูกจัดขึ้นโดยมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ และความบันเทิงนับเป็นประโยชน์ แต่ในทางตรงข้าม หากสื่อเหล่านี้มิได้ระมัดระวังผลกระทบต่อเด็ก



อาจก่อให้เกิดผลเสียทั้งทางร่างกาย และจิตใจต่อเด็กได้ ดังที่เคยปรากฏว่ามีเด็กได้รับบาดเจ็บปีละหลาย ๆ คน เพราะพยายามกระโดดจากที่สูงหรือแสดงกิริยาผาดโผนต่าง ๆ เหมือนตัวละคน ในการศุนยวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในโทรทัศน์ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในเด็ก หนังสือละครโทรทัศน์ บางเรื่องเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ ทำให้เด็กเกิดความกลัวโดยไม่มีเหตุผล เด็กไม่สามารถแยกได้ว่าอะไรคือความจริง อะไรคือความบันเทิง จึงมักเชื่อในสิ่งที่เขาเห็นและได้เรียนรู้ เมื่อเด็กเชื่อว่าภูตผีปีศาจมีจริง จะทำให้ความเชื่อฝังไปจนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่

อิทธิพลของสื่อมวลชน ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ บางครั้งก็ส่งผลกระทบต่อร่างกายด้วย เช่น มีเด็กหลายรายที่มีปัญหาเรื่องการควบคุมการขับถ่าย ซึ่งแพทย์พบว่า เพราะเด็กกลัวที่จะต้องเข้าห้องน้ำโดยลำพัง แต่เมื่อโตขึ้นก็ไม่ยอมบอกเพราะความอาย

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง ซึ่งนับวันจะอิทธิพลต่อเด็กและสังคมเพิ่มขึ้น จะเห็นว่าหนังสือพิมพ์หลาย ๆ ฉบับมีจำนวนพิมพ์จำหน่ายสูง สามารถหาอ่านได้โดยทั่วไปทั้งในกรุงเทพ และในท้องถิ่นชนบท อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือพิมพ์เหล่านี้ต่างพยายามจัดคอลัมน์ต่าง ๆ สำหรับคนทุกวัย บางครั้งคอลัมน์ก็บรรจุเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับเด็ก เทคนิคการนำเสนอข่าว การตีพิมพ์รูปภาพประกอบ การโฆษณาสินค้า อาจมีผลกระทบต่อเด็กโดยเป็นสิ่งเร้าที่ปลูกฝังเจตคติในตัวเด็กที่จะติดตัวไปในวันข้างหน้า

สื่อมวลชน เป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างความคิดฝันกับความเป็นจริงของสังคมไทย จากการที่เนื้อหาสาระส่วนใหญ่มักจะสะท้อนภาพสังคมสมัยใหม่ บทละคร หรือการ์ตูนมักแสดงถึงสภาพครอบครัวที่มีความเป็นอยู่ดี และเรื่องมักจบลงด้วยความสมหวัง ส่วนภาพยนตร์ตะวันตกมักแสดงให้เห็นถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น รถยนต์สวยหรู ตู้เย็น โทรทัศน์ นอกจากนี้รายการโฆษณายังชักชวนให้คนซื้อของฟุ่มเฟือย เพื่อความมีหน้ามีตา หรือเพื่อดึงดูดความสนใจในเพศตรงข้าม ก่อให้เกิดความอยากได้สิ่งของต่าง ๆ เหล่านั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อเด็กในวัยที่ถูกชักจูงได้ง่าย เนื่องจากเด็กยังไม่มีประสบการณ์พอที่จะแยกความต้องการและความจำเป็นได้ นอกจากนี้สื่อมวลชนยังอาจเป็นตัวเสริมให้ช่องว่างระหว่างความเป็นจริงกับความฝันให้กว้างขึ้น จากการเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในสังคม หรือนำของของประเทศ และลักษณะการเสนอข่าวหรือภาพข่าวนั้นเป็นไปในลักษณะที่แสดงความฟุ้งเฟ้อโอ้อวดของบุคคลในสังคมชั้นสูง การกระทำหรือการให้ข่าวดังกล่าวอาจเป็นการทำให้ประชาชนนับถือชนชั้นผู้นำประเทศมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงตัวอย่างความเป็นอยู่ที่คนส่วนใหญ่ไม่สามารถกระทำเช่นนั้นได้

คณะกรรมการการศึกษาบทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก (2535) ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยด้านสื่อมวลชน และรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่าผลกระทบของสื่อมวลชนต่อเด็กมีหลายประการ ได้แก่ ผลกระทบต่อสุขภาพเด็ก ผลกระทบ



ต่อพฤติกรรมเด็ก ผลกระทบต่อการพัฒนาสติปัญญา และผลกระทบด้านวัฒนธรรม ทศนคติ และค่านิยม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลกระทบต่อสุขภาพของเด็ก

การชมสื่อวิทัศน์ หรือโทรทัศน์มากเกินไป ควรจะไม่ได้เล่น หรือออกกำลังกาย ไม่ได้รับอากาศบริสุทธิ์ หรือแสงแดดเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอหากใช้เวลาับสื่อดังกล่าวจนดึก และถ้าดูใกล้จนเกินไปสายตาอาจผิดปกติ เนื่องจากได้รับรังสีจากจอโดยตรง นอกจากนี้ในแง่โภชนาการของเด็ก สื่อในยุคปัจจุบัน มีการโฆษณาผลิตภัณฑ์ประเภทนมเด็กมากในหลายรูปแบบที่ดึงดูดใจเด็ก แต่ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ หรือมีรสหวาน เมื่อเด็กรับประทานมากจนทำให้รับประทานอาหารหลักได้น้อยลง ร่างกายจะไม่สามารถรับสารอาหารอย่างเพียงพอ บางคนเป็นโรคฟันผุ และเด็กบางคนจะติดนิสัยกินจุบจิบ ซึ่งอาจทำให้เป็นโรคอ้วน

2. ผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก

เด็กที่ได้รับชมสื่อประเภทเกมโชว์ หรือ รายการที่มีการชิงโชคเอาของรางวัลต่าง ๆ มีโอกาสใ้มน้ำวจิตใจของเด็กให้ชอบการเสี่ยงโชคเพื่อให้ได้รางวัล หรือเงินเหล่านั้นมาได้โดยง่าย นอกจากนี้ บางรายการกล่อมเกล้าให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง เนื่องจากเนื้อหาในรายการแสดงถึงพฤติกรรมรุนแรง มีความอาฆาตพยาบาท ไม่ใช้การแก้ไขปัญหอย่างสันติวิธี ซึ่งในสังคมปัจจุบัน พบว่าสื่อทำให้เด็กเปี่ยงเบนพฤติกรรมไปจากอดีตมาก และบ่อยครั้งที่สื่อนำไปสู่อันตรายต่อเด็กโดยไม่รู้ตัว ในแง่ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กที่ใช้เวลากับวิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อประเภทอื่น ๆ มาก จนไม่ได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับผู้อื่นตามสมควร อาจมีปัญหาด้านพัฒนาการทางสังคม กล่าวคือ ไม่สามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถเล่นโต้ตอบ หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

3. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ทศนคติ ค่านิยม

มักพบเสมอว่า เด็กสมัยใหม่รับอิทธิพลด้านภาษาจากสื่อจนทำให้ใช้ภาษาไทยได้ไม่เหมาะสม ทั้งนี้ทั้งที่ที่ต้องการเลียนแบบ และใช้โดยไม่ทราบว่ามีดี ส่วนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม รายการทางวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีสาระส่งเสริมความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไทยมีน้อย และเด็กไม่ค่อยสนใจเท่าที่ควร ส่วนรายการที่นำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งมีระดับความนิยมเชิงตลาดสูงกลับเข้าถึงเด็กได้ ทำให้เด็กไทยมีโอกาสซึมซับและเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติได้มาก ซึ่งบางอย่างไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทย ๆ ในด้านทศนคติและค่านิยม รายการทางวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีระดับความนิยมในเชิงตลาดสูงมักมีเนื้อหาที่ตอกย้ำให้เด็กมีทศนคติ และค่านิยมบางประการที่ไม่เหมาะสม เช่น มีลักษณะอำนาจนิยม พึ่งพา นิยมบริโภคสิ่งเสพติดประเภทเหล้า บุหรี่ ให้คุณค่าของเงิน



มากกว่าคุณธรรมความดี ไม่ยอมรับความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ มองภาพจน์ของสตรีไปในทางลบ เช่น เห็นสตรีเป็นวัตถุทางเพศ

ผลกระทบ

ข้อดี และข้อจำกัดของสื่อ

กิดานันท์ มลิทอง (2540) ได้อธิบายถึงคุณสมบัติของสื่อ และได้อธิบายถึงข้อดี และข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

1) สื่อประเภทภาพนิ่ง เช่น วัสดุกราฟฟิก แผนภูมิ แผนภาพ โปสเตอร์ ภาพถ่าย ภาพเขียน การ์ตูน มีข้อดี คือ

- ช่วยในการชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา
- ช่วยแสดงลำดับขั้นตอนของเนื้อหา
- สามารถจัดหาได้ง่ายจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
- ผลิตได้ง่ายและสามารถผลิตได้จำนวนมาก
- เก็บรักษาได้ง่ายด้วยวิธีฉีกภาพ

อย่างไรก็ตาม ได้มีการสรุปถึง ข้อจำกัดของสื่อประเภทนี้ ไว้ ดังนี้

- เหมาะสำหรับเรียนในกลุ่มเล็ก
- งานกราฟฟิกที่มีคุณภาพดี จำเป็นต้องใช้ช่างเทคนิคที่มีความชำนาญ
- การใช้ภาพถ่ายประเภท เช่น ภาพตัดส่วน หรือการ์ตูน อาจไม่สื่อความหมายให้สัมพันธ์กับของจริงได้

2) สื่อประเภทเสียง เช่น เทปบันทึกเสียง และแผ่นเสียง

ข้อดี

- สามารถใช้ได้โดยไม่จำกัดขนาดและจำนวนผู้รับสื่อ
- เหมาะสำหรับเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือกับกลุ่มย่อย
- การเปิด / ปิด / เดินหน้า / ย้อนกลับ สามารถทำได้สะดวก
- ต้นทุนการผลิตต่ำ
- อุปกรณ์ราคาถูก และสามารถเข้ากับแบตเตอรี่ได้
- ใช้ได้หลายกรณี เช่น ใช้ประกอบสไลด์ ใช้บันทึกเสียงที่ไม่สามารถฟังได้ทั่วถึง เช่น การเดินของหัวใจ เป็นต้น

ข้อจำกัด

- การบันทึกเสียงที่มีคุณภาพจำเป็นต้องใช้ห้อง และอุปกรณ์ที่ดี ที่มีคุณภาพสูง



- ต้องมีความชำนาญพอสมควรในการตัดต่อเทป
- ต้องระมัดระวังในการเก็บรักษา

3) สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ หรือเอกสาร เช่น หนังสือ ตำราเรียน คู่มือ แผ่นพับ

ข้อดี

- เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง
- สามารถอ่านได้ตามอัตราความสามารถของแต่ละบุคคล
- เหมาะสมสำหรับการอ้างอิง หรือ ทบทวน
- เหมาะสมสำหรับการผลิตจำนวนมาก สะดวกในการแก้ไขปรับปรุงเนื้อหา

ข้อจำกัด

- ถ้าจะให้ได้สิ่งพิมพ์คุณภาพดี จำเป็นต้องลงทุนผลิตสูง
- บางครั้งต้องพิมพ์ใหม่เพื่อปรับปรุงไม่ให้ล้าสมัย
- ผู้ไม่รู้นั่งหนังสือไม่สามารถอ่านและเข้าใจได้

4) สื่อประสม เช่น วีดิทัศน์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์

ข้อดี

- สามารถใช้ได้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือเล็กได้ตามความต้องการ
- สามารถฉายซ้ำเมื่อผู้เรียนไม่เข้าใจหรือเพื่อทบทวน
- แสดงภาพเคลื่อนไหวของภาพ ประกอบเสียงให้ความรู้สึกที่ใกล้เคียงของจริงมาก

ข้อจำกัด

- ต้นทุนอุปกรณ์ และการผลิตสูงต้องใช้ช่างเทคนิคในการผลิต
- ต้องใช้ไฟฟ้า ไม่เหมาะสมกับบางพื้นที่ และสถานที่ไม่มีไฟฟ้า
- อุปกรณ์มีราคาสูง และยากแก่การบำรุงรักษา
- ยุ่งยากในการนำพกพาไปใช้ในพื้นที่ทุรกันดาร

กองส่งเสริมเผยแพร่ กรมการพัฒนาชุมชน (2541) ได้สรุปลักษณะของสื่อที่ดีไว้ ดังนี้

- (1) เข้าถึง สื่อจะต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของผู้รับ จึงจะเข้าถึงได้ง่าย น่าสนใจ ดึงดูดใจ สื่อจะต้องไม่ขัดแย้งกับทัศนคติ ค่านิยม อย่างสุดขีด เช่น เปลี่ยนจากดำเป็นขาว
- (2) จำได้ สื่อไม่ควรมีเนื้อหาสาระยุ่งยาก สลับซับซ้อนจนยากที่จะจดจำได้
- (3) เข้าใจ สื่อที่ดีต้องเข้าใจง่าย และสื่อความหมายได้ถูกต้อง แม่นยำ ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้



- (4) น่าเชื่อถือ สื่อจะต้องสร้างความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือแก่ผู้รับสื่อว่ามีประโยชน์แก่ผู้รับสื่ออย่างแท้จริง แก้ปัญหาความต้องการได้จริง

วรกิต วัดเข้าหลาม (อ้างถึงในเสมอ ภักดีรัตน์ 2534) ได้สรุปถึงลักษณะสื่อที่ดีที่ควรเลือกใช้ไว้ดังนี้

- (1) มีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์เฉพาะ แก้ปัญหาได้
- (2) สื่อความหมายที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียน ชุมชน สังคม
- (3) เหมาะสมแก่จุดมุ่งหมายการสอน หรือเป้าหมายของผู้สอน
- (4) ได้ผ่านการตรวจสอบระดับความยากง่ายเกี่ยวกับความเข้าใจ
ความสามารถ เจตคติ ค่านิยม
- (5) ให้ประสบการณ์ทางความคิด ได้ตอบ การอภิปราย ค้นคว้า
- (6) แก้ไขปัญหาเสริมกิจกรรมผู้เรียน
- (7) เสนอแนวคิดที่สัมพันธ์กัน
- (8) สื่อให้อารมณ์ ให้น้ำหนัก ระยะทาง ขนาด อุณหภูมิ กลิ่น สี เสียง มีชีวิตชีวา
- (9) เน้นอน ทนสมัย
- (10) ปรับใช้ให้เข้ากับจุดมุ่งหมายได้
- (11) น่าสนใจ ให้รสนิยมดี
- (12) ใช้ได้กับห้องเรียนธรรมดา
- (13) ให้ความรู้ได้มากพอเพียง

2.1.2 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อของเด็ก

การรับรู้เป็นประสบการณ์ที่บุคคลสัมผัสสิ่งเร้า แล้วใช้ประสบการณ์แปลความหมายของสิ่งเร้าที่สัมผัสด้วยความใส่ใจ สำหรับเด็กสิ่งเร้าทั้งหลายที่ให้ประสบการณ์แก่เด็กทั้งที่เป็นสื่อนามธรรมมากที่สุด คือ พจนานุกรมสัญลักษณ์ มาจนถึงสื่อที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ ประสบการณ์ แต่เนื่องจากประสบการณ์และความพร้อมในการรับรู้สื่อของเด็กยังอยู่ในขอบเขตจำกัด ดังนั้น สื่อที่จะส่งเสริมพัฒนาการสำหรับเด็กได้ดี จึงต้องเหมาะสมกับประสบการณ์ และความสามารถในการรับรู้ของเด็ก

ความสามารถในการรับรู้สื่อของเด็กมีหลายทาง ได้แก่ ทางตา ทางหู ทางการใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายสัมผัส หรือ การฝึกให้คุ้นเคยกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้ความสามารถในการรับรู้สื่อทางตาของเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ จะยังไม่สมบูรณ์เต็มที่นักเพราะเด็กยังมองไม่เห็น



ความแตกต่างระหว่างรายละเอียดของสิ่งเร้าที่ปรากฏ และยังอาจมองเห็นภาพในลักษณะที่กลับ
ขวา ซ้าย หรือ บน ล่าง ดังนั้นหลักการใช้สื่อที่รับรู้ทางตาสำหรับเด็กเพื่อกระตุ้นพัฒนาการ
จึงต้องใช้สื่อที่มีขนาดใหญ่ ชัดเจน สีฉูดฉาด และมีรายละเอียดของสื่อเท่าที่จำเป็น

สำหรับการรับรู้ด้วยสื่อทางเสียง เนื่องจากความสนใจของเด็กอยู่ในช่วงสั้น
โดยเฉพาะความสนใจต่อการฟัง เพราะเด็กชอบที่จะสังเกตด้วยตา หรือสำรวจด้วยการหยิบ จับ
สัมผัส

2.2 พัฒนาการเด็ก

2.2.1 ความหมายของพัฒนาการ

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนาการ (Development) ไว้หลายท่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทิพย์ภา เซษฐ์เขาวลิต (2543) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไป
อย่างมีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอน เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเจริญเติบโตของงามและ
ถดถอย และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลรวมของวุฒิภาวะและประสบการณ์

รัชณี ลาขโรจน์ (2545) กล่าวว่า พัฒนาการ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทางและ
ดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในร่างกายที่มีรูปแบบ หรือลักษณะที่
แน่นอน จากวัยหนึ่งไปอีกสู่วัยหนึ่ง พัฒนาการเป็นผลมาจากการกระทำร่วมกันระหว่าง
กรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม บางครั้งมีคำที่ใช้แทนคำนี้ คือ การเจริญเติบโต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) นิยามคำว่า พัฒนาการ ว่า
หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านการทำหน้าที่ (Function) และวุฒิภาวะ (Maturation) ของ
อวัยวะระบบต่าง ๆ รวมทั้งตัวบุคคล ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำสิ่งที่
ยากกลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่ ๆ และความสามารถในการปรับตัวต่อ
สภาพแวดล้อม หรือภาวะใหม่ในบริบทของครอบครัว และสังคม

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2530) กล่าวว่า พัฒนาการ เป็นการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม
ด้านต่าง ๆ ของคนตลอดชีพทั้งในรูปแบบที่เจริญขึ้น และถดถอยลง

Hurlock, E.B. (1982) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง วิธีการที่ลำดับขั้นตอนของการรวม
เอาโครงสร้าง และการทำงานหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน

Swaminathan, M. (1989) ได้อธิบายถึงพัฒนาการได้ว่า พัฒนาการของมนุษย์
เริ่มต้นจากทักษะที่ง่ายและค่อย ๆ เสริมสร้างและสัมพันธ์กัน ซึ่งนำไปสู่ความสามารถที่ซับซ้อน
ที่มากขึ้น เด็กทุกคนที่เติบโตและพัฒนาตามแบบแผนของพัฒนาการของมนุษย์ ซึ่ง
ประกอบด้วย พัฒนาการด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา และความสามารถ



พัฒนาการแต่ละด้านมีผลทั้งทางตรง และทางอ้อมต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ เด็กอาจมีพัฒนาการบางด้านรวดเร็ว แต่บางด้านล่าช้า และอัตราพัฒนาการแต่ละด้านก็แตกต่างกัน

ดังนั้น พัฒนาการ หรือ การเจริญเติบโต หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแบบแผน และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นผลของวุฒิภาวะ และประสบการณ์

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า พัฒนาการของมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างมีแบบแผน มีขั้นตอน และต่อเนื่องกันไปในระยะเวลาหนึ่ง ๆ ของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนกระทั่งตาย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจมีลักษณะเจริญงอกงาม หรือเสื่อมถอยลงก็ได้ ทั้งนี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงโดยได้รับอิทธิพลจากวุฒิภาวะ การเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ พัฒนาการของเด็ก เป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรม และความสามารถของเด็กในการแก้ปัญหา พัฒนาการของเด็กเป็นทั้งการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมภายนอกของตัวเด็ก และเรียนรู้จักการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม พัฒนาการแต่ละขั้นเป็นบันไดไปสู่พัฒนาการ และการเรียนรู้ขั้นสูงขึ้น ดังนั้นการเรียนรู้ในวัยเริ่มแรกของชีวิตจึงเป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับพัฒนาการขั้นสูงสุด จากการทบทวนเอกสารอาจสรุปหลักของพัฒนาการได้ดังนี้

2.2.2 หลักของพัฒนาการ

1) การพัฒนาจะเป็นไปตามแบบแผน เช่น เด็กจะยืนก่อนเดิน พุดก่อนเดิน การใช้กล้ามเนื้อ เด็กสามารถที่จะใช้กล้ามเนื้อใหญ่ได้ก่อนใช้กล้ามเนื้อเล็ก เช่น เด็กที่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวแขนขาก่อนการใช้มือ เด็กสามารถเขียนรูปร่างกลมได้ก่อนรูปร่างเหลี่ยม แบบแผนการเจริญเติบโตจะมีการพัฒนา 2 แบบ คือ การพัฒนาข้างบนลงข้างล่าง คือ พัฒนาการจะเริ่มจากส่วนศีรษะมายังเท้า ทำให้พัฒนาการดำเนินไปตามลำดับขั้นตอน และขบวนการจะเหมือนกันทุกคน เช่น ชันคอได้ก่อนนั่ง อีกแบบคือการเจริญจากใกล้ตัวไปไกลตัว เช่น การที่เด็กสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวแขนขาก่อนการใช้มือ

2) การพัฒนาจะเป็นไปในลักษณะรวม ๆ กว้าง ๆ ก่อนที่จะจำเพาะเจาะจงลงไปในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เด็กเกิดใหม่จะเคลื่อนไหวทั้งตัวก่อนที่จะเคลื่อนไหวเฉพาะแขนขา หรือจะใช้กล้ามเนื้อในการคืบคลาน สายตาของเด็กจะมองเห็นสิ่งเร้าที่เป็นสิ่งใหญ่ ๆ จะมีสติจุดขาดก่อนที่จะเห็นของเล็ก ๆ และสับสน ซึ่งเป็นการพัฒนาในลักษณะทั่วไป ไปสู่ลักษณะเฉพาะ

3) พัฒนาการเป็นขบวนการต่อเนื่อง มีการพัฒนาตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงวุฒิภาวะ พัฒนาการทุกขั้นตอนได้ดำเนินมาก่อนแล้วก่อนที่จะมาถึงปัจจุบันและยังดำเนินต่อไปอีก



พัฒนาการทางภาษา เช่นการพูดของเด็กจะไม่เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่มีการพัฒนาการไปทีละน้อย จากการร้อง การเปล่งเสียง จนกระทั่งพูดได้เป็นคำพูดได้เป็นประโยคและสนทนาได้

4) พัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ถ้าเด็กคนใดคนหนึ่งมีพัฒนาการทางด้านหนึ่งด้านใดช้าด้านอื่น ๆ ก็จะไปด้วย เช่น พัฒนาการทางด้านร่างกายช้า หยิบ จับ นั่ง ยืน เดินได้ช้า พัฒนาการด้านอื่น ๆ เช่น ด้านสังคม อารมณ์ สติปัญญา และด้านภาษาก็มักจะช้าไปด้วย

5) พัฒนาการของเด็กขึ้นอยู่กับระดับวุฒิภาวะของสมอง ซึ่งเป็นผลมาจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นภูมิหลัง การฝึกทักษะที่เกินกว่าระดับความสามารถทางสมองจะไม่ได้ผล ในทำนองเดียวกันเมื่อถึงระดับความเจริญของสมองแล้ว เด็กควรได้รับการฝึกการเรียนรู้เพื่อเป็นการช่วยให้เด็กมีพัฒนาการได้สมวัย ถ้าขาดการฝึกและขาดการเรียนรู้เด็กก็จะพัฒนาได้ไม่สมวัย

6) พัฒนาการส่วนต่าง ๆ ของร่างกายแตกต่างกัน ของร่างกายไม่ได้เจริญในอัตราเดียวกันหมด เช่น กะโหลกศีรษะจะเจริญเติบโตเต็มที่ในรูปของมันเมื่อเด็กอายุ 8 ขวบ แต่สมองและสติปัญญาจะเจริญเติบโตเต็มที่ภายหลัง แขน ขา จะเจริญเติบโตเต็มที่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น อวัยวะภายในจะเจริญอย่างรวดเร็วยุววัย

7) พัฒนาการลักษณะต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน เช่น เด็กที่สติปัญญาสูงก็จะพัฒนาในด้านอื่น ๆ สูงด้วย เด็กที่สติปัญญาต่ำ หรือเด็กที่สมองพิการ ก็จะพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ช้าด้วย

8) พัฒนาการของเด็กสามารถทำนายได้ เช่น นักจิตวิทยาได้ทำการศึกษาเด็กอัจฉริยะพบว่า เด็กพวกนี้แสดงลักษณะอัจฉริยะมาตั้งแต่เล็ก ๆ

9) พฤติกรรมบางอย่างที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างพัฒนาถือว่าเป็นเรื่องปกติ ในระดับอายุหนึ่ง ๆ เด็กอาจมีพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่ไม่พอใจเกิดขึ้นซึ่งแท้ที่จริงแล้ว เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามปกติของเด็ก เช่น เด็กอายุประมาณ 3 ขวบครึ่งจะมีพฤติกรรมไม่สมดุลง่าย ๆ เช่น ความกลัวที่จะตกมาจากที่สูง ชอบกัดเล็บ เมื่อพ้นวัยนี้พฤติกรรมก็จะเข้าสู่สมดุล

10) เด็กปกติทุกคน จะผ่านขั้นการพัฒนาแต่ละขั้นไปโดยสะดวก ถ้าเด็กคนใดที่ไม่ผ่านการพัฒนาขั้นสำคัญ ๆ มักจะเกี่ยวข้องกับสติปัญญาหรือไม่ก็เนื่องจากเด็กไม่มีปฏิกิริยาสะท้อนทางร่างกาย

ในการพัฒนาของเด็กให้เป็นไปตามขั้นตอนของวุฒิภาวะมีความสำคัญมาก วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กแต่ละระยะ



จากการทบทวนวรรณกรรม นักวิชาการได้แบ่งพัฒนาการออกเป็น 4 และ 5 ด้านแตกต่างกันไป รายละเอียด เป็นดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย หมายถึง ความเจริญเติบโตที่เกี่ยวกับ ร่างกายทั้งหมด รวมทั้ง การเปลี่ยนแปลงความสามารถของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย

พัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการด้านความคิด ความมีเหตุผล ความสามารถในการปรับตัวและ การแก้ปัญหา

พัฒนาการด้านอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการแสดงอารมณ์ การควบคุม อารมณ์ หรือพฤติกรรมให้อยู่ในภาวะที่สังคมยอมรับ

พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม หรือ สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

สำหรับพัฒนาการด้านภาษา ความสามารถในการสื่อความหมาย การสื่อสารให้บุคคลอื่นเกิดความเข้าใจ ซึ่งในตำราบางเล่มจะรวมพัฒนาการด้านนี้ไว้กับพัฒนาการด้านสติปัญญา เนื่องจากการสื่อสารภาษามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระดับสติปัญญา การรู้คิดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็กใน 5 ด้าน ได้แก่

1. พัฒนาการด้านร่างกาย

วัยทารกจะมีพัฒนาการของระบบกล้ามเนื้ออย่างรวดเร็วมาก ทั้งนี้ในส่วนของความยาวและความกว้าง กล้ามเนื้อที่สำคัญ เช่น กล้ามเนื้อตา จะแข็งแรงขึ้น ในระยะแรกเกิดยังไม่สามารถทำงานประสานกัน และไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้มองอย่างไร้จุดหมาย ไม่สามารถมองจับสิ่งใดได้จนกว่าจะอายุ 7 วัน การได้ยิน จะมีปฏิกิริยาตอบสนองที่ได้ยินเมื่ออายุได้ 3-4 วัน แต่ไม่สามารถบอกความแตกต่างของคลื่นเสียงได้ การไต่กลืน จะเริ่มมีมาตั้งแต่แรกเกิด และดีขึ้นใน 2-3 วันแรก การลิ้มรส ได้รับอิทธิพลจากการไต่กลืนตั้งแต่แรกเกิดเช่นกัน โดยทั่วไปจะตอบสนองต่อรสหวานในทางบวก และตอบสนองรสเค็ม เปรี้ยว ขม ในทางลบ เส้นประสาท มีความรู้สึกเมื่อถูกแตะต้อง หรือเมื่อมีอุณหภูมิเปลี่ยนแปลง บริเวณที่ทารกมีความรู้สึกได้มากที่สุด คือ ริมฝีปาก ฝ่าเท้า เปลือกตา (กรรณิการ์ วิจิตรสุคนธ์ และดารณี สายะวัน, 2528 ; จุฑา ทองดาว, 2530) การนอนหลับ 2-3 วันแรกทารกจะนอนหลับวันละประมาณ 20 ชั่วโมง และตื่นทุก ๆ 2-3 ชั่วโมง ช่วงเวลาหลับจะลดน้อยลงเรื่อย ๆ ปกติจะหลับง่าย แต่ไม่หลับสนิทจึงตื่นง่ายเมื่อมีสิ่งรบกวน

สำหรับพัฒนาการด้านร่างกายของวัยทารกตอนปลาย เริ่มตั้งแต่ปลายสัปดาห์ที่ 2 หลังคลอดจนกระทั่งถึง 2 ขวบ ในระยะนี้จะมีพัฒนาการด้านร่างกายเร็วมากในด้านโครงสร้างของ



ร่างกาย (Structure) และ การทำหน้าที่ (Function) ของอวัยวะต่าง ๆ ระบบกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส (Sensorimotor) ให้ทำหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ในขั้นนี้ขอแบ่งพัฒนาการด้านร่างกาย ออกเป็น 2 แบบแผน คือ แบบแผนพัฒนาการด้านสัดส่วนโครงสร้างของร่างกาย ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสัดส่วนทางกาย น้ำหนัก ส่วนสูง กระดูกและกล้ามเนื้อ ส่วนแบบแผนพัฒนาการการใช้กล้ามเนื้อใหญ่-มัดเล็ก เช่น การใช้กล้ามเนื้อใหญ่เด็กจะสามารถนั่งได้เองโดยใช้มือยันพื้นไว้ข้างหนึ่ง และกระโดดได้ กลิ้งได้รอบตัว ส่วนกล้ามเนื้อมัดเล็กจะสามารถมองตามสิ่งของหรือบุคคลได้มากขึ้น มองหาเมื่อเห็นแม่หายไป เมื่อเด็กอายุ 12 เดือน กล้ามเนื้อมัดใหญ่เด็กจะเริ่มก้าวเดินได้เองบ้าง โดยมีที่เกาะยึดอยู่ข้าง ๆ ส่วนกล้ามเนื้อมัดเล็ก จะลากเส้นด้วยดินสอได้ เปิดหนังสือทีละ 2-3 หน้า เมื่อเด็กอายุ 24 เดือน จะสามารถปีนนั่งเก้าอี้รับประทานอาหารได้เอง เดินขึ้นลงบันไดโดยไม่ต้องช่วยพยุง วิ่งได้แต่รุ่มร่าม เนื่องจากตัวหนัก ขาสั่น ควบคุมการหยุดได้ไม่ดี การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กระยะนี้จะสามารถเขียนเส้นตรงในแนวตั้งตามแบบได้ เปิดหนังสือทีละหน้า ใช้ช้อนและส้อมได้อย่างดี รินน้ำใส่แก้วได้โดยมือไม่สั่น

ส่วนพัฒนาการด้านร่างกายในวัยเด็กตอนต้น (Early childhood) หรือวัยก่อนเรียน (Pre-school age) เป็นวัยที่มีอายุ 2-6 ปี ในระยะนี้พัฒนาการด้านร่างกายจะเป็นไปอย่างช้า ๆ เมื่อเทียบกับวัยทารก ระบบกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ขึ้น มีความว่องไวในการใช้อวัยวะต่างๆ ได้ดี มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น สามารถเดิน วิ่ง รับประทานอาหาร ถอดเสื้อผ้า สวมเสื้อผ้าได้คล่องแคล่ว ทำความสะอาดร่างกายได้ดีพอสมควร ในด้านการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของร่างกาย จะเปลี่ยนแปลงได้ใกล้เคียงกับผู้ใหญ่มากขึ้น ตัวอย่างรายละเอียดพัฒนาการเด็กวัยนี้ เช่น อายุ 2 ปี ขึ้นลงบันไดได้ ลากเส้นตรงตามแนวตั้งแนวนอน เขียนกากบาทตามแบบได้ อายุ 3 ปี เรียนรู้การใช้มือข้างเดียว ถีบจักรยาน 3 ล้อได้ อาบน้ำ สวมเสื้อผ้าได้ดีขึ้น สวมรองเท้าได้ถูกต้อง วาดรูปคนได้แต่ยังไม่สมบูรณ์ อายุ 4 ปี เตะลูกบอลขณะกำลังกลิ้งได้ ห้อยโหน ปีนป่ายบันได หรือตาข่ายได้ ลึกกระดาะเป็นชั้นใหญ่ได้ ขยำกระดาะเป็นก้อนได้ อายุ 5 ปี โยนลูกบอลได้ตรงทิศทาง รับผิดชอบ หวีผม ล้างหน้าได้ ร้อยลูกปัด รูดซิปได้ (พัชรีย์ สอนแก้ว, 2536 ; Hurlock, E. B. , 1982 ; Pringle, S.M. and Ramsey, B.E. 1982)

2. พัฒนาการด้านสังคม

ทารกแรกเกิดจะมีความไวต่อการกระตุ้นทางประสาทสัมผัส และต่อการรับรู้เสียง เช่น เมื่อทารกร้องไห้ หากได้ยินเสียงปลอบโยน หรือได้รับการสัมผัสทารกจะเงียบ และหยุดฟัง ในวัยทารกตอนปลายพัฒนาการทางด้านนี้แสดงถึงการเรียนรู้และการปรับตัวเข้ากับสังคม โดยจะเพิ่มความสามารถในการช่วยเหลือตนเองเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน ซึ่งจะพัฒนาควบคู่ไปกับร่างกาย



อารมณ์ และสติปัญญา พัฒนาการด้านนี้ที่แสดงออกเป็นพฤติกรรม เช่น อายุ 4 เดือน แยกเสียงต่าง ๆ รอบตัวได้ว่าเสียงใดคุ้นเคย เสียงใดไม่คุ้นเคย หรือหัวเราะมีเสียงดัง อายุ 10-12 เดือน รู้จักเล่นกับผู้อื่น เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว อยากเล่นกับเด็กคนอื่น ๆ โดยการแตะดึงของเล่นไม่ให้เด็กอื่นเอาไป อายุ 18-24 เดือน ชี้ออกอวัยวะส่วนต่าง ๆ ได้ ควบคุมการขับถ่ายช่วงกลางวันได้ ต้องการเล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่ม รู้จักแบ่งของเล่นกัน ตั้งใจเลียนแบบบิดา มารดา ในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การแปรงฟัน หวีผม อาบน้ำ สวมใส่เสื้อผ้าหลวม ๆ ได้ ถอดหมวก และถุงเท้าได้ด้วยตนเอง

ในวัยเด็กตอนต้น พัฒนาการทางสังคมของเด็กจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการเล่นรวมกลุ่มกับผู้อื่นทั้งเด็กหญิง และเด็กชาย มีความคิดที่เป็นอิสระ พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยนี้ จะเริ่มต้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้ที่ให้การเลี้ยงดู เช่น พ่อ แม่ พี่เลี้ยง หรือบุคคลในครอบครัวเสียก่อน หลังจากนั้นจึงเป็นพัฒนาการทางสังคมกับเพื่อนบ้าน หรือคนที่เด็กเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม สภาพการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีผลต่อการปรับตัวของเด็กอย่างยิ่ง เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี จะยังมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ เมื่ออายุ 3-5 ปี จะเริ่มมีสังคมมากขึ้น และถือเป็นช่วงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพัฒนาการทางสังคม และจะมีผลต่อพัฒนาการทางสังคมในระยะต่อไป มาของชีวิตด้วยรูปแบบของพัฒนาการทางสังคมของวัยเด็กตอนต้น ประกอบด้วย 1) การปฏิเสธ เด็กอายุ 2-3 ปี จะเริ่มปฏิเสธสิ่งต่าง ๆ แต่เมื่อเด็กอายุ 3-4 ปี การปฏิเสธจะมีอัตราสูง โดยแสดงออกทางภาษา การตอบสนองทางร่างกาย และ การเงียบ หลังจากช่วงอายุดังกล่าวนี้การปฏิเสธจะลดน้อยลง 2) การเลียนแบบ เด็กจะเลียนแบบจากบุคคลใกล้ชิด เช่น ผู้ดูแล บิดา มารดา และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย โดยเลียนแบบการพูด กิริยาท่าทาง และสิ่งสำคัญคือ เด็กจะเลียนแบบจากบุคคลที่มีการสัมผัสต่อตัวเขาอย่างนุ่มนวล หรือ เลียนแบบจากบุคคลที่เขาต้องการเลียนแบบ เช่น เลียนแบบการแต่งกาย การทำกิริยาท่าทางจากตัวแสดงในสื่อโทรทัศน์ เลียนแบบภาษาพูด การแสดงอารมณ์จากสิ่งที่ได้ยินได้ฟังจากสื่อวิทยุ เป็นต้น 3) การแข่งขัน มักเริ่มปรากฏเมื่อเด็กอายุ 4 ขวบ ซึ่งการแข่งขันของเด็กมักจะเกิดทั้งเด็กชาย และ เด็กหญิง และการแข่งขันระหว่างพี่น้องจะมีเพิ่มมากขึ้น กรณีที่บิดา มารดาให้ความรักแก่บุตรคนใดคนหนึ่งมากกว่าคนอื่น ๆ 4) ความก้าวร้าว เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กมีความคับข้องใจ เด็กจะเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้นเมื่อเด็กต้องการอำนาจ หรือต้องการความเป็นใหญ่ เด็กอายุ 4-5 ปี จะมีการแสดงออกของความก้าวร้าวโดยทางวาจามากกว่าแสดงออกโดยทางร่างกาย สำหรับเด็กเล็กจะแสดงออกโดยการร้องไห้แทน 5) ความร่วมมือ วัยนี้จะเป็นวัยที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และเป็นวัยของการทะเลาะวิวาท จึงทำให้ความสามารถในการร่วมมือกันโดยเฉพาะการเล่นมีน้อย เพราะฉะนั้นสิ่งที่เด็กจะสามารถทำได้ คือ การเล่นกับตัวเองเป็นส่วนใหญ่ เมื่ออายุ 3 ปี ขึ้นไปแล้วจึงจะ



สามารถเล่นกับเด็กอื่น และมีกิจกรรมกลุ่มบ่อยครั้ง และใช้เวลานานขึ้น วัยนี้จะชอบเล่นสมมติ (imagination play) เช่น เล่นเป็นพ่อ แม่ ลูก เล่นเป็นครู นักเรียน 6) ความตระหนักในเรื่องเพศ เป็นพฤติกรรมทางสังคมอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในเด็กวัยก่อนเรียน เด็กหญิงและเด็กชาย เริ่มมองเห็นความแตกต่างระหว่างเพศ เริ่มตระหนักว่าตนเองเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย เด็กจะเริ่มสังเกต เลียนแบบ และส่วนหนึ่งจากการอบรมเลี้ยงดูของผู้ดูแลด้วย

จากทฤษฎีพัฒนาการของ فروยด์ (Freud). กล่าวว่า ระยะออดิพัล (Oedipal Stage) ในวัยเด็กตอนต้นเด็กจะเรียนรู้ที่จะทำตามเพศของตนโดยเลียนแบบจากผู้ใหญ่ที่เป็นเพศเดียวกัน เมื่อบุคคลนั้นเป็นผู้ที่เด็กมีสัมพันธภาพที่ดี ประสบการณ์ทางสังคมของเด็กในวัยนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อลักษณะนิสัยทางสังคมของเด็กในวัยต่อไป เพราะเป็นระยะวางรากฐาน เด็กจะเป็นคนซื่อจ๋า เก็บตัว ชอบสังคม ก้าวร้าว ชอบเห็นแก่ตัว ชอบช่วยเหลือ ชอบเป็นผู้นำ ผู้ตาม สมเพศชายหญิง หรืออื่นๆ อย่างใดก็ขึ้นอยู่กับความประทับใจของเด็ก ความสุข ความทุกข์ที่เด็กได้รับการเห็นแบบอย่าง จากการอบรมเลี้ยงดู และจากการสมาคมกับบุคคลต่างวัย หรือวัยเดียวกันในระยะ 3-6 ปี

3. พัฒนาการด้านอารมณ์

ระยะแรกเกิดทารกจะมีอารมณ์พื้นฐานเพียงอย่างเดียว หลังจากนั้นจะมีพัฒนาการทางอารมณ์ คือ อารมณ์ไม่พอใจ เจ้มใส ดีใจ จะเกิดเมื่อทารกถูกสัมผัสตัวเบาๆ เมื่อได้รับความอบอุ่นด้วยการกอด เมื่อได้ดูดนม หรือได้รับการเหงื่อ ส่วนอารมณ์ไม่พอใจ จะเกิดขึ้นเมื่อทารกถูกจับไม่ให้เคลื่อนไหว ถูกเปลี่ยนท่าอย่างรวดเร็ว ไม่ได้รับการอุ้มชู ได้ยินเสียงดังทันที หรือเมื่อมีความเจ็บป่วย ส่วนในวัยทารกตอนปลาย ศรีธรรม ชนะภูมิ (2535) ได้สรุปอารมณ์ที่สำคัญของเด็กในระยะนี้ว่า ประกอบด้วย 1) อารมณ์โกรธ เป็นอารมณ์ที่พบได้บ่อย และเห็นได้ชัดเจนเมื่ออายุ 6 เดือน เนื่องจากได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ไม่ต้องการ เช่น ผู้ใหญ่หยิบของเล่นที่ไม่ต้องการส่งให้แทนของเล่นที่อยากได้ หรือเกิดจากความขัดใจในความพยายามเคลื่อนไหว การถูกห้ามไม่ให้กระทำในสิ่งที่ต้องการจะทำ พฤติกรรมที่แสดงออกจะร้องกรี๊ดๆ ถีบขา ฟาดแขน เกลือกกลิ้งกับพื้น โยนหรือเตะของที่อยู่ใกล้ๆ ถ้าทารกได้รับความไม่สมหวังบ่อยๆ จะพัฒนาไปเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว 2) อารมณ์กลัว วัยนี้จะกลัวคนแปลกหน้า สิ่งที่มีเสียงดัง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกะทันหัน สัตว์บางชนิด ความสูง ความมืด สถานที่แปลกใหม่ ซึ่งแสดงออกโดยมีพฤติกรรมแอบหลังผู้ใหญ่ ร้องไห้ เบือนหน้าหนี เกาะแขนขาผู้ใหญ่แล้วแอบดู อารมณ์กลัวจะเกิดขึ้นเมื่ออายุได้ประมาณ 6 เดือน 3) อารมณ์ริษยา จะเกิดขึ้นเมื่อกำลังสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก หรือเมื่อรู้สึกว่าคุณตนเองได้รับความสนใจน้อยกว่าคนอื่น อารมณ์ริษยาจะเกิดขึ้นเมื่ออายุ ประมาณ 18 เดือน ซึ่งมักเกิดในกรณีที่มีน้องใหม่ 4) อารมณ์รำเริง เป็นลักษณะ



อารมณ์ที่แสดงให้เห็นว่ามีสุขภาพดี มีความสุข ได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการ จะแสดงพฤติกรรมโดยการหัวเราะ ยิ้ม เคลื่อนไหวแขนขา หรือไม่ก็หยุดนิ่งเพื่อฟังเสียง จะเริ่มเห็นการแสดงอารมณ์ได้ชัดเมื่ออายุครบ 2-3 เดือน 5) อารมณ์รัก ทารกจะตอบสนองอารมณ์รักกับบุคคลใกล้ชิดที่เอาใจใส่ สนใจความต้องการของเขา แสดงความรักต่อเขา เล่นกับเขา และของเล่นที่เป็นสมบัติของตนเอง พฤติกรรมที่แสดงออกจะเห็นได้ชัดเจน เพราะทารกสามารถแสดงออกได้โดยอิสระ เช่น อยากอยู่ใกล้ หรือเดินไปใกล้บุคคลที่ตนเองรัก การกอดรัด จูบตามมือ

สำหรับวัยเด็กตอนต้น จะมีพัฒนาการด้านอารมณ์อย่างเปิดเผย อีสุระมากขึ้น มีทั้งที่พอใจ และไม่พอใจ ซึ่ง พัทรี สอนแก้ว (2536) และ ศรีธรรม ชนะภูมิ (2535) ได้สรุปอารมณ์ที่เห็นได้ชัดของเด็กวัยนี้ คือ 1) อารมณ์รัก เด็กจะชอบหรือรักบุคคลที่ให้อาหาร เล่น เป็นเพื่อนเล่น หรือตามใจ และตอบสนองในสิ่งที่เขาต้องการ 2) อารมณ์อยากรู้ อยากเห็น อายุ 2-3 ปี จะซักถามเก่งเกือบตลอดเวลา จะถามมากที่สุดเมื่ออายุ 6 ปี เพราะการสำรวจอย่างเดียวยังไม่ได้คำตอบที่ต้องการ จึงต้องการคำตอบที่ชัดเจน เข้าใจได้มากขึ้น หากผู้ใหญ่ไม่ตอบสนองในสิ่งที่เขาต้องการจะทำให้เด็กอยากรู้ อยากเห็นน้อยลงกว่าเด็กในวัยเดียวกัน 3) อารมณ์กลัว วัยนี้จะมีอารมณ์กลัวมากกว่าวัยทารกหรือเด็กโต มักกลัวในสิ่งที่จินตนาการไปเอง เช่น กลัวความมืด กลัวผี กลัวเสียงดัง 4) อารมณ์อิจฉา เป็นอารมณ์ที่เกิดเมื่อเด็กรู้สึกว่าคุณดีกว่าคนอื่น หรือกำลังสูญเสียสิ่งที่เป็นของตนไปให้แก่ผู้อื่น เพราะวัยนี้ยังต้องการความสนใจเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจากมารดา ยังไม่เข้าใจเหตุผลต่าง ๆ ดีพอ และยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เด็กอาจแสดงความริษยาออกมาโดยเปิดเผย หรือไม่ก็แสดงออกโดยการดื้อดึง อารมณ์ไม่ดี โมโหง่าย ก้าวร้าว บั๊สลาหวะรดที่นอน พฤติกรรมถดถอย งอแง 5) อารมณ์กลัว มักเกิดบ่อยในวัยนี้ เช่น ถูกแย่งของเล่น ถูกกรังแก หรือประสบความล้มเหลวในสิ่งที่ตนต้องการกระทำ จะแสดงอารมณ์โกรธด้วยการร้องไห้ ร้องกรี๊ด กระแทบเท้า 6) อารมณ์สนุกสนาน เด็กจะรู้สึกพอใจ สนุกสนานเมื่อประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่าง ๆ การแสดงท่าทางตลก ท่าที่แปลก ๆ หรือการเล่นแบบล้อเลียน บุคคล สัตว์ชนิดต่าง ๆ โดยเด็กจะแสดงท่าที่ปรบมือ กระโดด หัวเราะ ส่งเสียงดัง จากที่กล่าวมาทั้งหมด พัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กที่เกิดขึ้นในระยะต้นของวัยเด็กจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้สึกที่มั่นคงของเด็ก เด็กวัยนี้จะสามารถสร้างความผูกพันกับบุคคลอื่น ๆ ได้ เช่น เพื่อนสนิท พี่เลี้ยง เพื่อเขาจะรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์ และสามารถเผชิญกับประสบการณ์ใหม่ด้วยความเต็มใจ

ในขณะที่ ปรียา เกตุทัต (2545) ได้กล่าวถึงการแสดงออกทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้ว่า จะรุนแรงกว่าวัยทารก ถือเป็นวัยแห่งเจ้าอารมณ์โดยสังเกตได้จากเมื่อเด็กหวาดกลัวอย่างสุดขีด อีสุจาริษาอย่างไม่มีเหตุผล และไม่ไหวร้าย การที่เด็กมีอารมณ์เช่นนี้สืบเนื่องมาจากเล่นนาน



ละหัดใหม่เกินไป ชัดขึ้นไม่ยอมนอนกลางวัน เด็กส่วนมากรู้สึกว่าคุณสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากกว่าที่พ่อแม่อนุญาตให้ทำ และชัดเจนที่จะอยู่ในขอบเขตที่พ่อแม่ได้วางไว้ นอกจากนี้ยังกรณเมื่อไม่สามารถทำสิ่งที่ตนคิดว่าจะทำสำเร็จ จะรู้สึกไม่สมหวังและเกรี้ยวกราด อย่างไรก็ตาม ระดับอารมณ์และการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ในเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น สุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการอบรมเลี้ยงดูที่ได้รับมาตั้งแต่วัยทารก เป็นต้น

ปริยา เกตุทัต (2545) ได้กล่าวถึงอารมณ์ที่มักพบเห็นโดยทั่วไปในเด็กวัยนี้ ได้แก่

1. ความโกรธ เป็นอารมณ์ธรรมชาติที่สุดของเด็กวัยนี้ เพราะเหตุว่าในวัยนี้มักมีเหตุการณ์ที่เข้าอารมณ์เด็กให้ตกอยู่ในความโกรธมากมาย อีกประการหนึ่ง เด็กจะแสดงอารมณ์โกรธเมื่อต้องการเอาชนะ ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายและรวดเร็ว สิ่งที่ทำให้เด็กโกรธบ่อย ๆ ได้แก่ การถูกขัดใจเรื่องของเล่น ขัดแย้งเรื่องนั่งโต๊ะรวม และแต่งตัว ถูกขัดขวางไม่ให้ทำสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ ถูกเด็กอื่นรังแก พยายามทำอะไรแล้วไม่ได้ผล หรือไม่ได้ทำสิ่งที่ตนต้องการ

เมื่อโกรธ เด็กจะแสดงโหระออกมาด้วยการร้องไห้ ร้องกรี๊ด กระพือเท้า เตะ กระโดด ทุบตี นอนลงกับพื้น เกร็งตัวหรือทำอ้อนปวกเปียก ทำร้ายตนเอง แล้งทำเจ็บปวด ต่อมาเด็กจะทำให้ผู้ที่ทำให้เขาโกรธเสียใจหรือเจ็บตัว เมื่อใกล้พ้นวัยนี้ ความโมโหจะน้อยลง และแทนที่จะเกรี้ยวกราดเช่นเคย บางคนใช้วิธีนั่งซึม โอดครวญ หรือหน้าอทน อย่างไรก็ตาม แม้พ้นวัยนี้แล้วบางคนสามารถควบคุมตัวเองไม่ให้เกิดอารมณ์ฉุนเฉียวได้บ้าง แต่อารมณ์รุนแรงเช่นนี้ก็ยังมีอยู่บ้างเป็นบางครั้งคราว

2. ความหวาดกลัว เกิดจากการที่เด็กรู้สึกว่าคุณขาดความปลอดภัย เกิดจากสถานการณ์บางอย่างที่ทำให้เด็กรู้สึกเช่นนั้น เด็กวัย 3 - 6 ขวบนี้มีสิ่งที่ทำให้หวาดกลัวมากมายกว่าวัยทารกและเด็กโต เมื่อเข้าสู่วัยนี้ เด็กเรียนรู้โลกและสิ่งแวดล้อมกว้างขวางมากขึ้น เด็กเคยประสบเหตุการณ์ที่น่ากลัวต่าง ๆ เช่น เคยหลงทาง หรือหาแม่ไม่พบ นอกจากนั้น เด็กยังได้ยินเรื่องราวที่น่ากลัวซึ่งเกิดขึ้นกับผู้อื่นจากนิทาน เรื่องราวจากวิทยุ โทรทัศน์ ได้รู้เรื่องต่างๆ มากมายเมื่ออยู่ในวัยนี้ สิ่งที่สำคัญที่เขารู้ก็คือ มีสิ่งที่น่ากลัวมากมายในโลกนี้ วัยนี้เป็นวัยที่มีจินตนาการสูง ความกลัวจึงเพิ่มมากขึ้น เด็กจะกลัวความมืด กลัวความสูง กลัวผี กลัวแม่มด นอกจากนั้น ความหวาดกลัวยังเกิดจากการเลียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย

พฤติกรรมที่แสดงว่าเด็กกลัว ได้แก่ วิ่งหนี หลบซ่อน หลีกเลียงสถานการณ์ที่ทำให้ตกใจกลัว ร้องว่า "ไม่ไป" หรือ "อย่า" พร้อมกับร้องไห้ เกร็งตัวแข็งอยู่กับที่ หรืออ้อนเปลี่ยนไปทั้งตัว

เมื่อเด็กโตขึ้น ความกลัวในสิ่งที่เคยกลัวจะลดลง และในที่สุดจะหายกลัวโดยสิ้นเชิง ที่เป็นเช่นนี้เพราะเด็กเข้าใจแล้วว่าในสถานการณ์ที่เด็กเคยกลัวนั้น ไม่มีสิ่งใดน่ากลัวเลย และเด็กไม่ต้องการให้เพื่อนหัวเราะเยาะถ้าตนกลัวโดยเพื่อนไม่กลัว ถ้าอยู่ใกล้ชิดคนที่มีความกล้า เด็ก



จะกลัwn้อยลง การที่ผู้ใหญ่ช่วยชี้แจงให้เด็กเข้าใจสิ่งที่เขาเคยกลาดกลัw ก็ช่วยเด็กให้หายกลัwได้ ในที่สุดความกลัwบุคคล สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ที่ไม่คุ้นเคยก็จะหายไป เมื่อเด็กได้รู้จัก ใกล้ชิดกับสิ่งเหล่านี้ยิ่งขึ้น

3. ความอิจฉาริษยา เป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กมีความรู้สึกว่ตนเองด้อยกว่าผู้อื่น และขุ่นเคืองเมื่อรู้ว่สิ่งที่เขารักนั้นถูกแย่งชิงไป ความอิจฉาริษยาของเด็กอายุ 2 – 6 ขวบ นี้ มักเกิดขึ้นเมื่อมีน้องใหม่หรือมีสมาชิกของครอบครัวเพิ่มขึ้นและมาแย่งความสนใจจากบิดา มารดา ของเด็ก เด็กจะอิจฉาน้องเมื่อเห็นว่าพ่อแม่ให้ความสนใจมากกว่าตน อิจฉาเพื่อนบางคนที่ครู แสดงความรัก เป็นต้น พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเวลา ที่เด็กเกิดอารมณ์อิจฉามีลักษณะเช่นเดียวกับ อารมณ์โกรธ แต่ค่อนข้างก้าวร้าวกว่า เด็กบางคนอาจมีพฤติกรรมเป็นเด็กกว่าอายุจริง เช่น ดุด นัw บัสนวาระดที่นอน ร้องไห้ งอแง หรือเกเร พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกเพื่อเรียกร้อง ความสนใจจากผู้ใหญ่ การให้ความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ต่อเด็กอย่างเท่าเทียมกันทุกคนจะ ช่วยให้เด็กไม่เกิดความรู้สึกเหลื่อมล้ำอันเป็นสาเหตุให้เกิดอารมณ์อิจฉาริษยาขึ้น หรืออาจเกิด น้อยลง

4. ความอยากรู้ อยากเห็น เด็กมีความสงสัยใคร่รู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เคยเห็นไม่เคยรู้จักมาก่อน ชอบสำรวจ ปลูกค้ำสิ่งต่าง ๆ เด็กจะแสดงให้รู้ว่เขาต้องการรู้จักตั้งแต่ตัวเขาเอง และ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเขา ชอบพิจารณา สังเกต ชักถาม เพื่อเรียนรู้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก วัยก่อนเรียนชอบซักถามเพื่หาคำตอบจากสิ่งที่เขาอยากรู้ จึงมักเรียกวัยนี้ว่ "วัยช่างซัก" เริ่ม ประมาณ 3 ขวบ จนกระทั่งถึงเวลาขึ้นชั้นประถม เมื่ออ่านหนังสือได้ก็ใช้การอ่านแทนการ ซักถาม คำถามมักออกมาในรูป อะไร ทำไม ของใคร เป็นต้น เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักใช้เหตุผลมีความ เป็นตัวของตัวเอง ผู้ดูแลหรือผู้ปกครองเด็กที่ตอบคำถามโดยไม่รู้สึกรำคาญจะช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่ง ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เป็นการสนับสนุนให้เด็กเกิดความอยากรู้ อยากเห็นเพิ่มขึ้น ทำให้เป็นพื้นฐาน นำไปสู่การเรียนรู้ที่ดีในวัยต่อไป แต่ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ปกครองแสดงความไม่พอใจ เปื้อหนาย หรือลงโทษเด็ก จะทำให้การซักถามน้อยลง เด็กจะไม่อยากรู้ อยากเห็นและกลายเป็นคนเชื่องคน ง่าย ขาดเหตุผล

5. ความสนุกสนาน เกิดจากอารมณ์ที่เป็นสุข หรือประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ เด็กจะสนุกสนานร่าเริง เด็กวัยนี้จะมีอารมณ์สนุกสนานเมื่อได้เล่นกับเด็กวัยเดียวกัน และทำ กิจกรรมต่าง ๆ ได้เกินหน้าเด็กอื่น ๆ ความสนุกสนานแสดงออกด้วยการยิ้ม หัวเราะ หรือส่งเสียง ด้วยความดีใจ

6. ความรัก เป็นอารมณ์แห่งความสุข เด็กวัยนี้แสดงความรักอย่างเปิดเผยเช่นเดียวกับ อารมณ์อื่น ๆ เด็กจะกอดจูบ ปลูกค้ำสิ่งที่เด็กรักและอยากอยู่ใกล้



ลักษณะโดยทั่วไป ของอารมณ์เด็กวัยก่อนเรียน เป็นดังนี้ ปรียา เกตุทัต (2545)

- อารมณ์ของเด็กจะเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว และหายไป เด็กยังไม่รู้จักเก็บหรือเจ็บจำ ไม่มีการอาฆาตแค้น หรืออารมณ์ค้าง

- อารมณ์ทุกชนิดจะแสดงออกเต็มที่ ไม่มีปิดบังซ่อนเร้น จะแสดงอารมณ์แรงทั้งด้านดีและด้านร้าย

- อารมณ์เด็กเปลี่ยนแปลงง่ายมาก เพราะเด็กมีความสนใจระยะสั้น ไม่ติดใจอะไรนาน เมื่อมีสิ่งใดน่าสนใจเกิดขึ้นใหม่ก็จะเปลี่ยนอารมณ์ไป

- อารมณ์รุนแรงในเด็กเกิดขึ้นบ่อย ๆ จนถึงวัยเข้าเรียนระยะปลาย ๆ จึงโตพอที่จะรู้ว่าสังคมไม่ยอมรับ ทำให้มีการควบคุมอารมณ์ดีขึ้น

- ความรุนแรงของอารมณ์ลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบการสอนของพ่อแม่ วิธีการแสดงออกของอารมณ์เปลี่ยนไปตามวัยที่เพิ่มขึ้น จากการแสดงอารมณ์ที่เปิดเผยมเป็นรู้จักควบคุมอารมณ์ดีขึ้น และมีพฤติกรรมที่ค่อนข้างราบเรียบขึ้น พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม หรือบุคลิกภาพ เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงทางบุคลิกภาพ อารมณ์และความสัมพันธ์กับผู้อื่น พัฒนาการด้านจิตใจและสังคมมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านร่างกาย และการรู้คิดอย่างกลมกลืนในทุกขั้นพัฒนาการ ปัจจุบันมีการตระหนักถึง

- ความสัมพันธ์ของพัฒนาการด้านหนึ่ง ๆ ว่ามีผลต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ อย่างมาก (Zanden, J. W. 1993)

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา

ทารกตอนต้นจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น ตอบสนองต่อเสียงที่ได้ยิน แต่ยังไม่สามารถหันตามเสียงที่ได้ยิน เนื่องจากเส้นประสาทในสมองส่วนกลางยังเจริญไม่สมบูรณ์ ฉะนั้นทารกจะตอบสนองต่อเสียงที่ได้ยินในลักษณะทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ยังสามารถตอบสนองของเล่นที่มีสีสัน เช่น สีแดง หรือ สีเหลือง ที่อยู่ใกล้ภายในระยะ 8 นิ้ว และอยู่ตรงกลางของลานสายตา ส่วนวัยทารกตอนปลาย จะมีพัฒนาการด้านสติปัญญาเร็วมาก เนื่องจากเซลล์ระบบประสาท (Neuron) มีการเจริญเติบโต ขยายตัวเชื่อมต่อ (Synaps) เพิ่มขึ้น ทำให้มีน้ำหนักของสมองเพิ่มมากขึ้น มากกว่าร้อยละ 50 ของน้ำหนักสมองผู้ใหญ่ จึงถือว่าเป็นวัยที่มีสมองเจริญเติบโตเร็วมาก และจะเจริญได้เต็มที่ เมื่ออายุ 16 ปี พัฒนาการทางสติปัญญา เริ่มจากการที่ทารกรู้จักเรียนรู้การใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เรียนรู้ความหมายของสิ่งที่อยู่รอบตัว เรียนรู้การสื่อความหมายเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจ เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ พัฒนาการด้านสติปัญญาสังเกตได้จากพฤติกรรมในแต่ละเดือน ซึ่งตัวอย่างพฤติกรรมที่ ทิพย์ภา เชษฐ์เขาวลิต (2543) สรุปไว้มีดังนี้



อายุ 1 เดือน ทำเสียงในคอ ตอบสนองเสียงที่ได้ยิน กำมือ ผงกศีรษะได้ มองเห็นของเล่นสีสด ๆ ได้ในแนวกึ่งกลาง

อายุ 2 เดือน คลายมือได้ รู้จักมองหน้าเมื่อถูกอุ้ม มีท่าทางตอบสนองเวลาพูดคุยด้วย เช่น ฟังเสียง คอยด้วยจะยิ้มตอบ หันเข้าหาเสียง

อายุ 3 เดือน มองหาเสียงที่ได้ยิน สามารถเพ่งดูสิ่งชัดชัดได้ ถ้าเอาของเล่นใส่มือจะกำไว้ชั่วคราว

อายุ 4 เดือน รู้จักมองของเล่นที่ถืออยู่ พยายามใช้สองมือพร้อมกันเวลาเล่น เขย่าของเล่นได้เอง แสดงอาการดีใจ หัวเราะเมื่อเห็นแม่หรือมีคนมาพูดคุยด้วย

อายุ 5 เดือน หันศีรษะไปมองสิ่งที่สนใจ เริ่มเข้าใจว่าตนเองเป็นบุคคลหนึ่ง แยกออกจากสิ่งแวดล้อม จะเริ่มไม่ชอบอยู่คนเดียว ชอบดูกระจกยิ้มกับเงาตนเองสำรวจจับต้องอวัยวะของตนเอง

อายุ 6 เดือน รู้จักความหมายของคำบางคำ มองหาคนหรือสิ่งของที่รู้จัก มองตามเสียงเรียก ส่งเสียงหลายเสียง รู้จักแสดงความพอใจหรือไม่พอใจ

อายุ 7 เดือน แยกแยะความแตกต่างของเสียงได้มากขึ้น เปล่งเสียงได้ 1 พยางค์ เช่น มา ตา รู้จักชื่อตนเอง ใช้มือเดียวถือแก้วน้ำ หรือของเล่นได้

อายุ 8 เดือน เข้าใจความหมายของคำ ไม่ บาย บาย

อายุ 9 เดือน เปล่งเสียงได้ 2 พยางค์ เช่น หม่ำหม่ำ ฟังรู้ภาษาและเข้าใจสีหน้าท่าทางได้ รู้จักหาวิธีเอาของที่ต้องการ เช่น ดึงชายผ้าปูโต๊ะ เพื่อเอาของเล่นที่อยู่บนโต๊ะ

อายุ 10 เดือน อยากรู้อยากเห็น มองหาของที่ต้องการ แสดงท่าทางโบกมือ ตบมือได้ ขยับตัวตามจังหวะเพลง

อายุ 11 - 12 เดือน เข้าใจความหมายของคำได้ 2 - 3 คำ เรียก บิดา มารดา หรือคำพูดโดด ๆ ที่มีความหมายได้ 2 - 3 คำ

อายุ 13 - 15 เดือน รู้จักสังเกตความแตกต่างระหว่างบุคคลแวดล้อม พูดได้ 4 - 5 คำ รู้จักอวัยวะส่วนต่าง ๆ ชี้ได้ถูกต้อง แสดงความต้องการโดยใช้ภาษาท่าทาง

อายุ 16 - 18 เดือน ทำตามคำสั่งง่าย ๆ ได้ เช่น หยิบมาให้แม่ พูดวลีที่เป็น 2 พยางค์ได้ รู้จักสนุกกับจังหวะเพลง และพยายามเลียนแบบ สนใจดูภาพต่าง ๆ เช่น ภาพรถยนต์ เครื่องบิน และสามารถชี้รูปภาพตามคำบอก

อายุ 19 - 21 เดือน รู้จักแยกของที่เหมือนกันหรือต่างกันได้ บอกได้ว่าต้องการสิ่งใด



อายุ 22-24 เดือน พูดได้ 2-3 คำ ติดต่อกันอย่างมีความหมาย รู้จักชื่อคน ใกล้เคียง รู้จักชื่อของเล่น เข้าใจนิทานที่เล่า บอกชื่อตนเองได้ และ รู้จักคำศัพท์ 200-300 คำ

เมื่อเด็กเข้าสู่วัยเด็กตอนต้น อายุ 2-6 ปี จะชอบซักถาม แสดงความคิดเห็น มีวิธีแก้ปัญหาตามความคิดของเขา จะสามารถมองเห็นพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กได้จาก พฤติกรรมการเล่น ความจำ การเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้อง สามารถบอกความแตกต่าง ความเหมือนของสิ่งต่าง ๆ ได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก ไม่คล้อยตามผู้อื่นง่าย ๆ ชอบสัมผัสกับสิ่งเร้าใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการพัฒนาความคิด และ สติปัญญา ในวัยนี้สามารถดูพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กได้จากความสามารถในการใช้ ภาษาของเด็กที่เพิ่มขึ้นแต่ละปี ดังตัวอย่างที่ ทิพย์ภา เชษฐเชาวลิต (2543) ได้สรุปไว้ว่า เด็ก อายุ 3-4 ปี จะรู้จักคำต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว พูดประโยคต่าง ๆ บอกสีได้ 3-4 สี เข้าใจคำ บุพบท เช่น นอกบ้าน ในบ้าน บนโต๊ะ เข้าใจคำที่เกี่ยวกับความรู้สึกได้บ้าง ใช้สรรพนามแทน ตัวเองได้ เข้าใจนิทานสั้น ๆ เล่าเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตนได้ รู้จักส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และสามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้เข้าใจ 80 % เมื่ออายุ 5-6 ปี จะเริ่มอธิบายความหมายคำบางคำได้ นับเลข 1-30 ได้ รู้จักคำที่ใช้ทักทายในสังคม เช่น สวัสดี ขอขอบคุณ

ที่ อาร์เจท์ ได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้น โดยทำการศึกษาในเด็ก ก่อนวัยเรียน อายุตั้งแต่ 2 ปี 6 เดือน ขึ้นไป และได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญา 5 ขั้น ตาม ระดับอายุของบุคคล ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นใช้วัยจะสัมผัสและกล่อมเนื้อ (Sensorimotor operation) แรกเกิด ถึง 2 ขวบ ขั้นนี้เน้นหนักในเรื่องการเคลื่อนไหว

ขั้นที่ 2 ขั้นพัฒนาการก่อนเกิดความคิดรวบยอดอย่างใช้เหตุผล (Preconceptual Thought Phase) อายุ 1 ปี 6 เดือน ถึง 4 ปี ระยะเวลาเด็กเริ่มสามารถใช้ภาษา และเข้าใจความหมายสัญลักษณ์ แต่การใช้ภาษาของเด็กในวัยนี้มักจะเป็นภาษาที่เกี่ยวข้องกับ ตนเอง เพราะเด็กมีลักษณะเห็นว่าตนเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง (Ego centric) เด็กในวัยนี้เห็น และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตัวเขาเองเท่านั้น ยังไม่สามารถจะเข้าใจความหมาย ของความคิดรวบยอดที่ลึกซึ้งได้ ในวัย 1 ปี 6 เดือน หรือ 2 ปี ถ้าบอกให้เรียงหมู่ของเล่นต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตา คน รูปสัตว์ และเครื่องเล่นในครัวที่ทำด้วยพลาสติก โดยบอกว่าอะไรที่เหมือนกันก็ แยกไว้ด้วยกัน เด็กวัยนี้มักจะแยกหมู่ตามการรับรู้ของตนในชีวิตจริง เช่น จัดคนรวมกับเครื่อง เล่นในครัว และสุนัข เพราะเด็กเห็นว่าคนมักจะใช้ครัว และสุนัขก็อยู่ร่วมกับคนเพราะเป็นสัตว์ เลี้ยง เด็กวัยนี้จึงมีความเข้าใจแคบมักมองเห็นในแง่เดียว

ขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาการก่อให้เกิดความคิดรวบยอดอย่างใช้เหตุผล (Intuitive



Thought Phase) อายุ 4 – 7 ปี ระยะเวลาที่เด็กยังไม่สามารถใช้เหตุผลในการตัดสินใจได้ ความคิดความเข้าใจของเด็กยังขึ้นกับการรับรู้ของเขาเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามพัฒนาการขั้นนี้เป็นขั้นที่ติดกับขั้นพัฒนาการก่อนเกิดความคิดรวบยอดอย่างใช้เหตุผลตรงที่ว่า เด็กวัยนี้เริ่มที่จะเกิดปฏิกิริยาได้ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม และเริ่มจะเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเขา เด็กวัยนี้เริ่มใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด ในขั้นนี้เด็กมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง คือ เชื่อตัวเองไม่ยอมเปลี่ยนความคิดหรือเชื่อในเรื่องการทวงภาวะเดิมของวัตถุ เมื่อให้เด็กเปลี่ยนรูปร่างของวัตถุ เช่น จากดินก้อนกลมเป็นรูปยาวรี เด็กจะยืนยันว่าทำไม่ได้ เพราะยาว ๆ ต้องใช้ดินจำนวนมาก

ขั้นที่ 4 ขั้นใช้ความคิดเชิงรูปธรรม (Concrete operation) อายุ 7 – 11 ปี ระยะเวลาเป็นระยะที่เด็กสามารถคิดอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เคยเข้าใจมาก่อน และเริ่มเข้าใจลักษณะมวลสารที่เท่ากันและเปลี่ยนแปลงรูปร่างไป และเป็นระยะที่เด็กสามารถหาความรู้หรือประสบการณ์ในอดีตมาแก้ปัญหาในเหตุการณ์ใหม่ ๆ แต่ปัญหาหรือเหตุการณ์นั้นจะต้องเป็นรูปธรรม ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับนามธรรม

ขั้นที่ 5 ขั้นเข้าใจความคิดรวบยอด (Formal operation) อายุระหว่าง 11 – 15 ปี ขั้นนี้เป็นขั้นสุดท้ายของการพัฒนาความเข้าใจของเด็ก เด็กสามารถคิดปัญหาต่างๆ ที่เป็นนามธรรม รู้จักทดลอง รู้จักใช้เหตุผล และเป็นขั้นที่พัฒนาสู่ภาวะผู้ใหญ่

5. พัฒนาการด้านภาษา

ภาษา หมายถึง วิธีการทั้งหลายที่แสดงความรู้สึก และความคิดของบุคคล และแสดงเพื่อเป็นสื่อให้คนอื่นเข้าใจ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวว่า พัฒนาการทางด้านภาษา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของความสามารถเกี่ยวกับการติดต่อระหว่างบุคคลกับผู้อื่นโดยผ่านกระบวนการรับรู้ แปลความหมาย ตัดสินใจ และแสดงออก ซึ่งอาจเป็นภาษาพูด เขียน หรือท่าทางก็ได้

การเรียนรู้ภาษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึกและความต้องการของตน การเรียนรู้ภาษาของเด็ก มีลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้ทักษะ แต่ใช้ภาษาเป็นตัวเชื่อม การเรียนรู้ภาษามีตัวกลางอย่างง่าย ๆ ก็คือการรู้จักชื่อสิ่งของ การเรียนรู้ลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับตัวเชื่อม 2 อัน อันหนึ่งคือ การตอบสนองจากการสังเกต (Observe response) ซึ่งทำให้เด็กเห็นสิ่งของอีก อันหนึ่ง คือ มีสิ่งเร้าภายใน (Internal Stimulus)



การเข้าใจภาษาท่าทาง และการแสดงออกของเด็กขึ้นอยู่กับต้นแบบที่เห็น ซึ่ง เด็กวัย 3-6 ปี มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมาก เป็นระยะที่เด็กจะมีข้อขัดแย้งทางใจได้มากขึ้น
 ระยะนี้เด็กเดินได้คล่องขึ้นจึงมีโอกาสหาประสบการณ์ต่าง ๆ ได้มากขึ้น เด็กสามารถเลียนแบบ
 ทั้งทางกิริยา มารยาท นิสัยท่าทางต่าง ๆ จากผู้ใหญ่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึง
 การเจริญเติบโตทางด้านสติปัญญาของเด็กอย่างหนึ่ง พัฒนาการทางการพูดของเด็กก่อนวัย
 เรียนนับว่าเป็นช่วงที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะมีผลต่อพัฒนาการทางด้านภาษาของเด็ก
 ต่อไป ความสำคัญในเรื่องของการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้คำพูดนั้นประกอบด้วย การสร้างความ
 เข้าใจ การรู้จักและเข้าใจศัพท์มากขึ้น การเข้าใจของเด็กขึ้นอยู่กับคำฟัง เนื่องจากการศึกษา
 พบว่า เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความตั้งใจในการฟังมากกว่าเด็กเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำ
 และสิ่งที่ช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น คือ การฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ เพราะสิ่งเหล่านี้จะมี
 ผลต่อพัฒนาการทางด้านความเข้าใจ เด็กชอบซักถาม และเด็กจะเรียนรู้คำเฉพาะมากขึ้น เช่น
 ขอบใจ ขอโทษ เด็กบางคนวัยนี้ จดจำภาษาตลาดและคำสแลงจากผู้ใกล้ชิด แต่ไม่เข้าใจ
 ความหมายที่แท้จริง การพูดของเด็กวัยนี้ มักใช้ประโยคสั้น ๆ และค่อย ๆ ใช้ประโยคที่ยาวขึ้น
 ตามลำดับ เด็กที่อยู่ในระดับสังคมและเศรษฐกิจดีจะมีแบบอย่างการพูดที่เด็กเขาอย่างได้ดี
 และได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้คำ และผสมคำที่ถูกต้องได้เร็วขึ้น เมื่อเด็กอายุได้ 2-3 ปี เด็กจะ
 พูดประโยคสั้น ๆ ประกอบด้วยคำเพียง 3-4 คำเท่านั้น เมื่อเด็กอายุ 3 ขวบ จะพูด
 ประกอบด้วยคำ 6-8 คำ

การเรียนรู้ทางภาษาเกี่ยวข้องกัพัฒนาการทางสติปัญญาโดยตรง เมื่อเด็กอายุ
 ประมาณ 1-2 ขวบ เป็นระยะที่เริ่มหัดพูดของเด็กทั่วไป ทักษะแรกที่จะนำไปสู่การพูด คือ
 การฟัง และเด็กจะต้องอาศัยการดูปากเวลามีคนพูดให้ฟังด้วย ฉะนั้นหูและตาจึงเป็นอวัยวะ
 ขั้นต้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ทางภาษา การที่แม่พยายามพูดหรือส่งเสียงเล่นกับเด็กทั้ง ๆ ที่เด็ก
 ยังพูดไม่ได้นั้น เป็นการฝึกให้เด็กหัดฟังเสียงแม่ การที่จะพัฒนาภาษาพูดได้เร็วไว ชัดเจน
 หรือไม่ขึ้นอยู่กับเวลา และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ถ้าพ่อแม่เอาใจใส่พูดคุยกับเด็ก หานหนังสือเด็ก
 เช่นรูปสัตว์ต่าง ๆ ของเล่นให้ดูจากโทรทัศน์ ฟังวิทยุ พาไปเที่ยวนอกบ้าน เช่น สวนสัตว์
 ทะเล สนามเด็กเล่น ฯลฯ ก็จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทางภาษาได้เร็วขึ้น ในระยะเริ่มหัดพูดเด็กจะ
 เรียนรู้ศัพท์เป็นคำ ๆ พยางค์เดียว เช่น ชื่อเล่นของเด็กเอง พ่อ แม่ ยาย ย่า และชื่อของเล่นที่
 อยู่แวดล้อมโดยออกเสียงเฉพาะพยางค์เดียว ตลอดจนชื่อของกินและของใช้ในชีวิตประจำวัน
 เช่น ข้าว ผัก นม เสื่อ คำศัพท์เหล่านี้จะเรียนรู้ทวีเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา และจะค่อย ๆ สามารถ
 พูด 2 พยางค์ 3 พยางค์ และเป็นประโยคในที่สุด

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้ทางภาษาได้เร็ว และมีพัฒนาการทางภาษาได้ถูกต้อง
 เหมาะสมขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เริ่มตั้งแต่ในบ้าน บริเวณนอกบ้าน และสถานที่



ใกล้เคียง สถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยเฉพาะวิทยุ และโทรทัศน์ เด็กในวัย 2-3 ขวบ เริ่มมีความสนใจต่อกิจกรรมของคนอื่นภายนอกครอบครัว เริ่มเรียนรู้การแยกครอบครัว

พัฒนาการทางภาษา มีลำดับขั้นของพัฒนาการ 5 ขั้น พอสรุปได้ ดังนี้ (รัชนี ลาขโรจน์, 2545 ; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545)

1. การร้องของเด็กแรกเกิด หรือ การทำเสียงของเด็กแรกเกิด เป็นขั้นที่ยังไม่เป็นภาษา (The pre-Language stage) เป็นระยะตั้งแต่แรกคลอดถึงอายุหนึ่งเดือนครึ่ง นอกจากจะร้องให้ยังสามารถเปล่งเสียงจากลำคอได้ ในระยะแรกเป็นเสียงที่ปราศจากความหมาย จนประมาณ 4 เดือน เด็กจะทำเสียงที่แตกต่างกันได้ตามความรู้สึก เช่น ชอบ ไม่ชอบ ง่วง หิว ซึ่งบอกถึงความรู้สึกเป็นสุข พึงพอใจ หรือ ไม่พึงพอใจ

2. ขั้นที่เด็กเล่นเสียง (The babbling stage) เป็นระยะเด็กอายุหลังจากขั้นที่ 1 จนถึง 8 เดือน เป็นระยะที่เด็กได้ยินเสียงผู้อื่น และเสียงตนเอง สนุกและสนใจลองเล่นเสียงที่ตนได้ยิน แต่เสียงที่เด็กเปล่งไม่มีความหมายในเชิงภาษา และเด็กมักหัวเราะและเล่นปนกันไป ระดับการออกเสียงต่างกันออกไป

3. ขั้นที่เด็กเริ่มเลียนเสียงของผู้อื่น ระยะนี้เด็ก อายุประมาณ 9 เดือน (The lalling stage) เด็กเริ่มสนุกที่จะเลียนเสียงผู้อื่นนอกจากเล่นเสียงของตนเอง ระยะนี้ประสาทรับฟังพัฒนามากยิ่งขึ้น ในขั้นนี้เป็นระยะที่เด็กเริ่มพูดภาษาแม่ของตน

4. ขั้นที่เด็กเลียนเสียงได้ถูกต้องยิ่งขึ้น ระยะนี้เด็กอายุประมาณ 12 เดือน เป็นระยะที่เด็กจดจำคำได้มากมาย แต่ยังไม่สามารถนำไปใช้ได้ (The stage of verbal understanding)

5. ขั้นที่เด็กสามารถนำเอาคำต่าง ๆ ที่เด็กจำได้ ที่เด็กเรียนรู้นำไปใช้ (The stage of verbal utterance) อายุ 12 เดือน ขึ้นไป แรก ๆ เด็กพูดเป็นคำพยางค์เดียว เมื่ออายุประมาณ 2 ขวบ จึงพูดเป็นวลีหรือประโยคสั้น ๆ

ภาษาเป็นพัฒนาการที่สำคัญมาก เพราะภาษาเป็นสื่อของความคิด ความรู้สึก และความสัมพันธ์เชิงสังคม มีการศึกษาที่ยืนยันว่า พัฒนาการทางภาษาทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญาในเชิงบวก (Lefrancois, G.R. 1990 ; Gormly, G. V. and Brodzinsky, D. M. 1989)

เกณฑ์ที่จะดูว่า เด็กเริ่มใช้ภาษาในการสื่อสารเมื่อใดนั้น อาจดูได้จากเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ เด็กสามารถเปล่งเสียงคำพูดมาให้คนอื่นเข้าใจได้ นอกเหนือจากผู้ใกล้ชิดกับตนเอง หรือการที่เด็กรู้ความหมายของคำที่ใช้ และรู้จักเอาคำที่ใช้ไปสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กเห็น ซึ่งการที่เด็กจะพูดเป็นคำ ๆ ออกมาได้มีองค์ประกอบหลายอย่าง องค์ประกอบที่สำคัญก็คือ การพัฒนาการ



ทางด้านสมอง สภาพแวดล้อมทางการอบรมเลี้ยงดู ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และวุฒิภาวะทางร่างกายของเด็ก โดยตอนแรกเด็กจะพยายามเลียนเสียงต่าง ๆ ที่ผสมผสานกัน และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเสียง และเด็กจะเลียนวิธีแปลงเสียงที่ถูกต้องทำให้เด็กพัฒนาคำพูดขึ้น ซึ่งแรก ๆ ก็ไม่มีผลมากนักเนื่องจากการพูดแรก ๆ คนอื่นไม่เข้าใจ นอกจากคนใกล้ชิดเท่านั้น และถ้าต้องการให้เด็กพัฒนาเร็วก็ต้องช่วยเร้า หรือกระตุ้นเด็กให้พูด และเป็นแบบให้เด็กได้ถูกต้อง มีการศึกษาของนักจิตวิทยาเกี่ยวกับความเจริญในด้านการใช้คำของเด็ก โดยใช้เด็กอายุ 2 ปี 6 เดือน ถึง 4 ปี 6 เดือน เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เด็ก 1 ปี 6 เดือนจะพูดเป็นคำนามเป็นส่วนมาก เด็ก 4 ปี 6 เดือน จะพูดถึงคำนาม คำกริยา และคำสรรพนามได้ถูกต้องก่อน 2 ขวบ จะพูดคำ ๆ เดียวไม่ต่อเนื่องกับคำอื่น เด็ก 3 ขวบ 6 เดือน จะใช้คำต่าง ๆ ได้ดีเกือบเท่าผู้ใหญ่

กล่าวได้ว่า ความสามารถด้านภาษาของเด็ก เกิดขึ้นเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับคน ในขณะที่สมองส่วนต่าง ๆ กำลังเติบโต พัฒนาการทางภาษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การแสดงออกของเด็กเพื่อสื่อความหมายด้วยภาษาท่าทาง จนเริ่มมีความเข้าใจคำ และประโยคจากการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว และคนในสิ่งแวดล้อมเดียวกันมากขึ้น เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านภาษาจนสามารถเข้าใจภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันโดยชำนาญและคล่องแคล่ว เมื่อถึงวัย 6 ปี (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545) อย่างไรก็ตามการพัฒนาการด้านภาษาอาจช้าลงได้ หากเด็กได้รับการเลี้ยงดูในสถานที่ที่เลี้ยงดูแบบธุรกิจ เพราะเด็กจะเติบโตขึ้นโดยขาดคนพูดจาเล่นหัวด้วย (Craig, 1991)

พัฒนาการทางด้านภาษาตามแนวคิดของเพียเจท์

เพียเจท์ ได้ศึกษาหน้าที่ของภาษาในชีวิตเด็ก โดยศึกษาถึงหน้าที่ของภาษาเพื่อดูว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตเด็กอย่างไร และเขาบอกว่า ภาษาจะแสดงถึงลักษณะของบุคลิกภาพด้วย ซึ่งภาษา หรือคำพูดนั้นมี 2 ชนิดด้วยกันคือ

1. การพูดกับตนเอง (Egocentric Speech) เป็นภาษาที่เด็กพูดเกี่ยวกับตนเองไม่มีความคิดเกี่ยวกับคนอื่น เพียเจท์เป็นคนแรกที่บอกว่าภาษาที่เด็กพูดเกี่ยวกับตนเองนั้นสำคัญมากในการพัฒนาทางด้านภาษาของเด็ก การพูดชนิดนี้เด็กไม่ต้องการทราบว่าพูดกับใครหรือใครจะฟัง การพูดแบบนี้เด็กพอใจที่จะได้พูดเท่านั้น

2. การพูดเพื่อสังคม (Socialized Speech) การพูดแบบนี้เด็กพูดเพื่อแสดงความคิดเห็นให้คนอื่นฟัง และพยายามเรียกร้องให้คนอื่นฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน



เป็นการสังเกตจากนักจิตวิทยา ที่พบว่า ขณะที่เด็กฝึกหัดการขับถ่ายนั้น เด็กจะพัฒนาด้านคำศัพท์ลดลง เนื่องจากเด็กหันมาสนใจในการขับถ่าย ยังพบว่าเด็กผู้ชายจะใช้คำศัพท์ได้น้อยกว่าผู้หญิง จนกว่าจะถึง 2 ขวบครึ่ง จึงจะใช้ได้พอ ๆ กัน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะช่วยพัฒนาคำศัพท์ของเด็กได้เร็วขึ้น คือ ผู้ใกล้ชิดเด็ก หรือ พ่อ แม่ต้องพยายามตอบคำถามของเด็ก เพราะเด็กก่อนวัยเรียนจะถามมาก บางครั้งก็ต้องการทราบคำตอบ แต่บางครั้งก็ต้องการเพียงเรียกร้องความสนใจ พ่อแม่ต้องพยายามตอบคำถามให้มากที่สุด และตอบอย่างมีเหตุผลเพื่อช่วยพัฒนาทางด้านภาษาให้เด็ก

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรนุช เลิศจรรยาวัชร (2538) ได้ศึกษา การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเรื่องอาหารที่ทำให้เด็กแข็งแรง พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาร้อยละ 52 จะเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล โดยเฉพาะการได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ และวิทยุซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 11.4 และร้อยละ 11.3 ตามลำดับ มีอยู่ร้อยละ 5.2 ที่ได้รับข่าวสารจากประชาสัมพันธ์โรงพยาบาล จากการศึกษาเป็นที่น่าสังเกตว่าประชากรมากกว่าครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 59.7 ได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องอาหารที่ทำให้เด็กแข็งแรงจากสื่อหลายประเภทด้วยกัน กล่าวคือได้ทั้งจากการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์และอ่านหนังสือพิมพ์ หรือได้ทั้งจากการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ และยังได้พูดคุยกับประชาสัมพันธ์โรงพยาบาล หมอ และพยาบาล อีกด้วย

*สุกัญญา ตีระวนิช และนันทริการ คุ่มไพบโรจน์ (2540) ทำการวิจัยเพื่อสำรวจหาผลของอิทธิพลการดูรายการรุนแรงทางโทรทัศน์ต่อทัศนคติในการยอมรับความรุนแรงของเด็กไทย ผลการศึกษาแยกออกเป็น 2 ด้าน ด้านเด็ก พบว่า อิทธิพลของโทรทัศน์ต่อเด็กไทยจะมากขึ้นไปตามระดับชั้นทางสังคม อายุ และเพศ การดูโทรทัศน์เป็นสิ่งที่เด็กชอบมากที่สุดเมื่อมีเวลาว่าง และส่วนใหญ่จะติดโทรทัศน์อย่างมาก รู้สึกเหงาและไม่มีความสุขถ้าขาดทีวี จากการศึกษานี้มีข้อสังเกตว่า โทรทัศน์ไม่ถึงกับดึงดูดเด็กให้ละทิ้งการทำการบ้าน เพราะเด็กนิยมทำการบ้านอยู่หน้าทีวีขณะที่กำลังมีโฆษณา สำหรับเด็กจะใช้โทรทัศน์ในฐานะสื่อของความบันเทิงมากกว่าจำนวนเปอร์เซ็นต์ที่เด็กดูรายการสารคดี หรือรายการเพื่อการศึกษาค่อนข้างต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายการประเภทบันเทิง เช่น ภาพยนตร์และการ์ตูน ผลการศึกษาทางด้านแม่เด็ก พบว่า แม่เด็กเห็นว่าทีวีเป็นกิจกรรมทางสังคม โดยที่เด็กมักชอบพูดคุยและกินอะไรเมื่ออยู่หน้าเครื่องรับ ไม่ใช่ตั้งหน้าตั้งตาดูทีวีอย่างใจจดใจจ่ออย่างเดียว เด็กจะมีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างพี่น้องมากกว่าพ่อแม่ เพราะเด็กเล็ก ๆ ชอบดูทีวีกับพี่ ๆ และเมื่อเกิดความขัดแย้งในการเลือกรายการระหว่างเด็ก ๆ พ่อแม่จะเข้ามาแก้ปัญหาให้ แม้ว่าทีวีจะมีอิทธิพลต่อเด็ก



แต่แม่เด็กก็ไม่รู้จะแน่ใจนักต่อผลของทีวีในการให้แบบอย่างหรือค่านิยมต่อเด็ก แต่แม่เด็กได้สร้างกฎเกณฑ์ในการดูทีวีสำหรับลูก ๆ โดยแนะนำรายการและเวลาที่เด็กควรหรือไม่ควรดู โดยพยายามใช้เหตุผลและคำอธิบายอยู่เสมอเพื่อไม่ให้เกิดการขัดแย้ง

๔. สุนน อมรวิวัฒน์ (2534) พบว่า เด็กเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยี โดยเด็กมักดูโทรทัศน์กันในตอนเย็นหลังเลิกเรียนและในวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ รายการที่เด็กดูบ่อย ๆ ได้แก่ รายการการ์ตูน รายการเด็ก รายการละครประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ละครชีวิตสนุก ๆ รายการสารคดีเกี่ยวกับสัตว์ และภาพยนตร์ไทยและจีน สำหรับวิทยุเด็กมักไม่ค่อยชอบฟังเพราะเด็กดูโทรทัศน์มากกว่า รายการวิทยุที่เด็กฟังบ้าง ได้แก่ รายการเพลง ละครวิทยุ รายการเพลง เช่น เพลงลูกทุ่ง สตริง และหมอลำ ส่วนสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ หนังสือ ภาพโปสเตอร์ ปฏิทิน สื่อประเภทหนังสือพบไม่มากในครัวเรือน ส่วนใหญ่มักจะอยู่ที่ศาลา ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งเด็กเล็กไม่มีโอกาสได้ไปเท่าใดนัก หนังสือที่มีอยู่ที่บ้านเด็กเล็กเกือบทุกบ้าน ได้แก่ หนังสือ ก.ไก่ นอกจากนั้นก็จะเป็นภาพโปสเตอร์ดารานักแสดง ภาพวิว ภาพโปสเตอร์รถแข่ง ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ภาพโปสเตอร์อาหาร 5 หมู่ เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีปฏิทินซึ่งมีภาพและตัวเลข บางบ้านใช้เป็นอุปกรณ์ในการสอนเด็กให้หัดอ่านและนับเลข สำหรับสื่อของเล่นที่เด็กมักเล่นจัดเป็นประเภทได้ 10 ประเภท ได้แก่ ประเภทของจากธรรมชาติ เช่น ดิน ดินเหนียว หิน หวาย ใบไม้ ประเภทของใช้ในครัวเรือนเช่น จาน ชาม ล้อม ชัน ปากกา ดินสอ สมุด หนังสือไม้กวาด ประเภทวัสดุเหลือใช้ เช่น ขวดต่าง ๆ กระป๋องต่าง ๆ เศษไม้ ล้อรถ ครกแตก ประเภทของเล่น เช่น ปืน ดูกตา หุ่นยนต์ รถตักดิน ลูกบอล ลูกโป่ง รถลาก รถเข็น ประเภทสัตว์ เช่น หมู แมว ปู แมงกวาง ประเภทส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น จมูก หู ขา แขน เขียว (อวัยวะเพศชาย) ประเภทเครื่องมือ/พาหนะ เช่น มีด พร้า ขวาน จอบ เสียม ประเภทสิ่งก่อสร้าง เช่น สะพานไม้ ประเภทเครื่องดนตรี เช่น กลอง ระนาด สะล้อ ซอ ซึง หีบเพลง ประเภทสื่อและสิ่งพิมพ์ เช่น ทีวี วิทยุ เสียงตามสาย หนังสือ เป็นต้น

เครือวัลย์ หุตานุวัตร และคณะ (2531) ทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบการปรับปรุงพฤติกรรมกิริยาของชาวชนบทอีสาน โดยการผลิตและใช้สื่อเพื่อพัฒนาพฤติกรรมกิริยา สื่อที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย สื่อบุคคล สื่อหอกระจายข่าว สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อเอกสารแผ่นพับ และสื่อการสาธิต ผลการศึกษาสรุปว่า สื่อที่เป็นแหล่งความรู้ของประชาชนมากที่สุด คือ หอกระจายข่าวเพราะสะดวกสบายไม่เสียเวลา รูปแบบการนำเสนอหากเป็นวิทยุกระจายเสียงชอบหมอลำมากกว่า ข้อเสนอแนะจากการใช้สื่อในการศึกษา คือ รูปแบบการสื่อสารทางหอกระจายข่าวอาจใช้ได้หลายวิธี เช่น การบันทึกเสียงลงตลับเทปส่งไปให้หมู่บ้านเปิด เพื่อเป็นการเผยแพร่ข่าวสารสู่กันเอง สำหรับสื่อบุคคลหากเป็นสื่อบุคคลอย่างเป็นแบบแผน เช่น อาสาสมัคร หรือแกนนำจะเป็นผลดีในการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ แต่หากเป็นสื่อบุคคลอย่างไม่เป็นแบบแผน



จะมีอิทธิพลต่อความรู้ความเชื่อและการปฏิบัติของชุมชนอย่างยั่งยืน ส่วนสื่อวิทยุกระจายเสียง หากได้รับการจัดรายการจากนักจัดรายการวิทยุที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของประชาชนอยู่แล้วจะเป็นวิธีการเผยแพร่ข่าวสารที่ดี เนื้อหาควรเป็นเรื่องสั้น ๆ ให้อ่านง่าย ๆ เขียนในลีลาการสนทนา และเชื่อมโยงกับความเป็นไปของสังคมขณะนั้น หากเป็นการใช้สื่อเอกสารแผ่นพับควรมีเนื้อหาเฉพาะเจาะจงกับปัญหาในท้องถิ่นเพื่อให้สื่อสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วันทนา ภวภานันท์ (2525, อ้างถึงใน จรรยา สุวรรณทัต และ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2533) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับสื่อมวลชนกับความสำนึกทางด้านอาหารและโภชนาการของแม่พบว่า จำนวนครอบครัวร้อยละ 93.3 มีวิทยุเป็นสื่อในการรับฟังข่าวสารต่าง ๆ ร้อยละ 90 มีโทรทัศน์ ส่วนความถี่ในการเปิดรับสื่อมวลชนนั้น โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีการเปิดรับกันอย่างสม่ำเสมอหรือทุกวันเป็นส่วนมาก คือ ร้อยละ 52 โอกาสที่มารดาจะได้รับข่าวสารความรู้ทางด้านโภชนาการมีมากพอสมควรหากว่าได้มีการจัดเผยแพร่กันอย่างจริงจัง แต่จากการสำรวจพบว่า มีมารดาเพียงร้อยละ 41.7 เท่านั้นที่เปิดรับสื่อมวลชนทางด้านอาหารและโภชนาการ ซึ่งนับว่าน้อยมาก การศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะว่าการใช้สื่อมวลชน โดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อที่ประชาชนสนใจและดึงดูดประชาชนมากที่สุดมาใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่ ความรู้ทางด้านนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จะช่วยยกระดับความสำนึกของมารดาในเรื่องอาหารและโภชนาการให้สูงขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ทางด้านโภชนาการก็จะลดลงด้วย

✦ มีการประเมินผลการวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย โดยเฉพาะในด้านอิทธิพลของสื่อมวลชนในครอบครัวที่มีต่อลักษณะพฤติกรรม และจิตใจของเด็ก พบผลการวิจัยที่น่าสนใจ กล่าวคือ โทรทัศน์เป็นสื่อที่เด็กและเยาวชนให้ความนิยมสูงที่สุดในบรรดาสื่อมวลชนทุกประเภท สำหรับเหตุผลที่เด็กชอบสื่อประเภทโทรทัศน์ เพราะให้ความเพลิดเพลิน ให้ความรู้ สัมผัสได้ทั้งภาพและเสียง รวมทั้งมีรายการดี ๆ น่าสนใจ และมีแนวโน้มว่าเด็กและเยาวชนจะใช้เวลาในการดูโทรทัศน์มากขึ้น โดยจะสังเกตได้จากผลงานวิจัยหลายเรื่องที่ผ่านมา พบว่า ในวันหยุดเด็กจะใช้เวลาดูโทรทัศน์ระหว่างเวลา 10.00 - 12.00 น. แต่ผลการวิจัยในปัจจุบัน พบว่า ในวันหยุดเด็กจะใช้เวลาดูโทรทัศน์มากขึ้น โดยจะสังเกตได้จากผลการวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ในวันหยุดเด็กจะใช้เวลาดูโทรทัศน์ระหว่างเวลา 9.00-12.00 น. สำหรับรายการที่ดูนั้น ยังคงเป็นรายการประเภทบันเทิง คือ ภาพยนตร์บันเทิง ภาพยนตร์การ์ตูน และ พบว่ารายการเกี่ยวกับศาสนาหรือส่งเสริมศีลธรรม ได้รับความนิยมน้อยที่สุดในอดีต หรือปัจจุบัน ส่วนระดับฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวไม่มีผลต่อการเลือกดูรายการโทรทัศน์ของเด็กมาก สำหรับการเลียนแบบพฤติกรรมบางอย่างจากโทรทัศน์ พบว่า มีการเลียนแบบคำพูดเป็นภาษาแสลงจากรายการโฆษณาต่าง ๆ มากที่สุด และในปัจจุบันมีแนวโน้มจะเลียนแบบพฤติกรรมอื่น ๆ มากขึ้น จากผลงานวิจัยแรก ๆ ยังไม่พบอย่างเด่นชัดถึงการที่เด็กได้นำสิ่งที่เห็น



จากโทรทัศน์ไปใช้ในชีวิตจริงหรือไม่ แต่ปัจจุบันเห็นผลเด่นชัดมากขึ้น เช่น พบว่า จำนวนเด็กที่เลียนแบบจากโทรทัศน์มีถึงร้อยละ 77.6 หรือ จากกรณีที่เด็กใช้ปืนยิงเพื่อนเสียชีวิต พบว่า จากการสอบถามได้รับคำตอบจากเด็กว่าทำตามภาพยนตร์ในโทรทัศน์ (มนต์ชัย นินนาทนนท์, 2526 ; วันชาติ ศิลาน้อย, 2528 ; ภัสสร สังข์ศรี, 2529 , อ้างถึงใน จรรยา สุวรรณทัต และ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2533)

กล่าวได้ว่า สื่อต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางทั้งในรูปแบบสื่อบุคคล สื่อมวลชน ซึ่งสื่อที่อยู่ในความสนใจของเด็กมากที่สุด คือ สื่อโทรทัศน์ เพราะดึงดูดความสนใจรับได้ทั้งภาพและเสียง จากผลดังกล่าวทำให้เด็กใช้เวลากับสื่อชนิดนี้มาก ผลที่ตามมาคือการเลียนแบบพฤติกรรมการแสดงออก การใช้ภาษาท่าทาง การแต่งกาย อย่างไรก็ตามสื่อยังมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการที่ดี ทำให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยพัฒนาความรู้ความจำ และก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน



บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาเพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานของสื่อต่าง ๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสาน รวมทั้งเพื่อทำความเข้าใจการรับรู้เกี่ยวกับสื่อของพ่อแม่ และชุมชน และเพื่อทำความเข้าใจอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งรูปแบบการวิจัยเป็น ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งในระยะแรกใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) สัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านในเขตพื้นที่ศึกษา ร่วมกับการสอบถามประชาชน และการสังเกตสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ลักษณะสื่อที่มีในชุมชน และรูปแบบการรับสื่อของประชาชนตามบริบทสังคมวัฒนธรรม
- 2) สัมภาษณ์เจาะลึกการรับรู้เกี่ยวกับสื่อของผู้ดูแลเด็ก และชุมชน ต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสาน ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) ผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลเด็กอายุ ตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี โดยเป็นผู้ที่ใช้เวลาในการดูแลเอาใจใส่เด็กมากที่สุด 2) ผู้นำชุมชน ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ครูซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนและเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถือ
- 3) สอนทนากลุ่มเพื่อทำความเข้าใจอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็ก โดยผู้เข้าร่วม สอนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโส ผู้ดูแลเด็ก ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
- 4) สังเกตการใช้สื่อต่าง ๆ ของครู ผู้ดูแลเด็ก และผู้ช่วย ร่วมกับการทำกิจกรรมประจำวันของเด็กที่ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน และโรงเรียนอนุบาลที่อยู่ในเขตพื้นที่วิจัย

3.2 การกำหนดพื้นที่วิจัย

ในการศึกษาคครั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านในเขตรับผิดชอบทางสุขภาพของสถานีอนามัยขามเรียง รวมทั้งสิ้น 12 หมู่บ้าน และ หมู่บ้านในเขตรับผิดชอบทางสุขภาพของสถานีอนามัยมะกอก รวมทั้งสิ้น 11 หมู่บ้าน ซึ่งทั้งหมดเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะความเป็นชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม และอาชีพเสริมคือการรับจ้างทั่วไป



สถานที่ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย หมู่บ้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปแล้ว รวมทั้งสิ้น 23 หมู่บ้าน ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน 2 แห่ง และโรงเรียนชั้นประถมศึกษา 3 แห่งที่มีการเรียนการสอนเด็กชั้นอนุบาล

3.3 วิธีการเก็บข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เก็บข้อมูลภายใต้สถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีหลายบริบท โดยการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษานั้นผู้วิจัยและคณะได้ลงสำรวจพื้นที่ศึกษา และสังเกตบริบท สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งสถานที่ติดตั้งสื่อ รูปแบบ ลักษณะการใช้สื่อ พร้อมกันนี้ได้มีการสอบถามและสนทนากับประชาชนในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง

การสนทนากลุ่ม กลุ่มละประมาณ 10 – 15 คน โดยระบุลักษณะผู้ให้ข้อมูล คือ เป็นผู้มีความยินดีในการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในการศึกษาครั้งนี้ มีการสนทนากลุ่มรวม 4 ครั้ง มีจำนวนสมาชิกผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ทั้งหมดรวม 48 คน การนัดหมายเวลาในการสนทนากลุ่มขึ้นกับความสะดวกของผู้ร่วมสนทนาซึ่งมีทั้งช่วงเช้า และช่วงบ่าย การเตรียมสถานที่ในการสนทนากลุ่มในเบื้องต้นได้ประสานงานกับผู้ประสานงานระดับพื้นที่ โดยกำหนดเป็นสถานีนามัยในเขตพื้นที่ศึกษา คือ สถานีนามัยมะกอก และสถานีนามัยขามเรียง แต่ก็มีกรียัดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงสถานที่ใช้ประชุมกลุ่ม เพื่อให้เกิดความสะดวกกับผู้เข้าร่วมสนทนา บางครั้งจึงได้ใช้ศาลาวัดแทน เช่น การสนทนากลุ่มในผู้ดูแลเด็ก ณ ศาลาวัดบ้านหนองขาม ตำบลขามเรียง

การสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการลงพื้นที่ไปยังชุมชนต่าง ๆ เพื่อสัมภาษณ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ดูแลเด็ก ในการศึกษาครั้งนี้มีทั้งมารดาเด็ก ยาย ป้า น้า อา รวมจำนวนทั้งสิ้น 46 คน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่ คือ ยาย เนื่องจาก บิดา มารดาไปประกอบอาชีพรับจ้างที่ต่างจังหวัด สำหรับกรณีที่ได้สัมภาษณ์แม่เด็กโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นในรายที่เด็กอยู่ในช่วงยังเล็กและแม่มายังไม่ได้เริ่มทำงานนอกบ้าน เช่น หมู่บ้านเขียบได้สัมภาษณ์แม่เด็กที่อายุ 6 เดือน และแม่เด็กแฝดอายุ 3 เดือน ส่วนที่หมู่บ้านโนนสะแบงได้สัมภาษณ์แม่เด็กอายุ 3 เดือน

การสังเกตและบันทึก เป็นการลงพื้นที่ในเขตที่มีศูนย์เลี้ยงเด็ก และโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนชั้นอนุบาล โดยสังเกตพฤติกรรมเด็ก ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และครู การใช้สื่อของครู และสื่อต่าง ๆ ที่มี

การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ เช่น ประชาชนทั่วไป ขณะลงสำรวจข้อมูลพื้นฐาน



3.3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบวัดพัฒนาการ 4 ชุด เพื่อประเมินพัฒนาการเด็ก 0-5 ปี โดยแบ่งกลุ่มเด็ก ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เด็ก 0-1 ปี เป็นการวัดพัฒนาการเด็กตั้งแต่แรกเกิด ถึงก่อน 1 ปี เต็ม

กลุ่มที่ 2 เด็ก 1-2 ปี เป็นการวัดพัฒนาการเด็กตั้งแต่ 1 ปี เต็ม ถึงก่อน 2 ปี

กลุ่มที่ 3 เด็ก 2-3 ปี เป็นการวัดพัฒนาการเด็กตั้งแต่ 2 ปี เต็ม ถึงก่อน 3 ปี

กลุ่มที่ 4 เด็ก 3-5 ปี เป็นการวัดพัฒนาการเด็กตั้งแต่ 3 ปี ถึง 5 ปี เต็ม

รวมจำนวนเด็กที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการวัดพัฒนาการในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งหมด 362 คน จาก 23 หมู่บ้านในเขตพื้นที่ที่ศึกษาวิจัย

3.4 การรวบรวมข้อมูล

การสนทนากลุ่ม เตรียมทีมผู้ช่วยวิจัย 2 คน เพื่อบันทึกข้อมูล บันทึกภาพ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา ซึ่งก่อนการเก็บข้อมูลมีการทำความเข้าใจร่วมกันถึงวัตถุประสงค์ แนวทางการบันทึกข้อมูล และสิ่งที่ต้องปฏิบัติระหว่างการเก็บข้อมูล สำหรับการสัมภาษณ์ เตรียมผู้ช่วยวิจัย 1 คน เพื่อบันทึกข้อมูล และบันทึกภาพขณะลงพื้นที่วิจัย เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึกตามบ้าน การสังเกตที่ศูนย์เลี้ยงเด็ก และโรงเรียน

การเตรียมชุมชน มีการเตรียมผู้ประสานงานหลักซึ่งเป็นคนในชุมชน เพื่อคอยประสานวัน เวลา สถานที่ในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม หรือการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกตามบ้าน

การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้นำการสนทนา เริ่มกิจกรรมโดยผู้นำสนทนา แนะนำตัวตนเอง แนะนำทีมในการทำกิจกรรม แจงวัตถุประสงค์ และแนวทางการทำกิจกรรม พร้อมกล่าวถึงประเด็นการสนทนา รวมทั้งคำถามนำโดยคร่าว ๆ ซึ่งเป็นคำถามกว้าง ๆ เพื่อให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มสามารถคิดและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สำหรับผู้ช่วยวิจัยจะนั่งด้านข้างของผู้นำสนทนา ทำหน้าที่จดบันทึก บันทึกภาพ และบันทึกเสียงในบางครั้ง การสนทนาแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง - 1 ชั่วโมง 45 นาที

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1) เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบวัดพัฒนาการเด็ก แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่วิจัย แบบสังเกตศูนย์พัฒนาเด็กและโรงเรียน และ แบบสอบถามปลายเปิดสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก



2) เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม บันทึกภาคสนามจากการสังเกต และการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ

3.6 การตรวจสอบข้อมูล

1) ภายหลังการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยทุกครั้ง ผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัยจะมีการยืนยันข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลร่วมกันทุกครั้ง

2) การสนทนากลุ่ม มีการกระทำกิจกรรมหลายพื้นที่ หลายครั้ง ในประเด็นที่ต้องการความชัดเจนเพื่อยืนยันข้อมูล ผู้วิจัยจะตรวจสอบและยืนยันข้อมูลโดยการถามซ้ำ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบ และยืนยันข้อมูลแต่ละพื้นที่ และในขณะดำเนินการสนทนา ผู้นำการสนทนาจะมีการสรุปความเป็นระยะ เพื่อยืนยันข้อสรุปจากการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

3) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย 1-2 คน มีการจดบันทึกข้อมูล บันทึกภาพ และบันทึกเสียงในบางครั้ง

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่มมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ เพื่อให้สามารถเข้าใจง่าย และค้นหาความหลากหลายของข้อมูล โดยยึดหลักตามคำถามการวิจัย

2) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด การสังเกต และการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณใช้การแจกแจงความถี่เป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย ซึ่งใช้ประกอบการอธิบายข้อมูลเชิงคุณภาพ



บทที่ 4 ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษาอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสาน นำเสนอเป็นตอน ๆ ดังนี้

- 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ศึกษา
- 4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ดูแลเด็ก และพัฒนาการเด็ก
- 4.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสื่อที่มีในพื้นที่ศึกษา
- 4.4 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อของผู้ดูแลเด็ก และชุมชนต่อพัฒนาการเด็กในพื้นที่ศึกษา
- 4.5 อิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็กในพื้นที่ศึกษา

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ศึกษา

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของตำบลที่ศึกษา

1) ขนาดและที่ตั้ง

ตำบลที่เลือกเป็นพื้นที่ศึกษา คือ ตำบลขามเรียง ประกอบด้วย 23 หมู่บ้าน จำนวนหลังคาเรือน 1,689 หลังคาเรือน ประชากร 7,655 คน ตำบลขามเรียงเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอกันทรวิชัย ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอ ห่างจากอำเภอประมาณ 16 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 40.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 25,327 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ คือ ทิศเหนือ ติดกับตำบลคันธารราษฎร์ และตำบลนาสีนวน ทิศตะวันออกติดกับตำบลท่าขอนยาง ทิศตะวันตกติดกับตำบลเขวาสินรินทร์ และทิศใต้ติดกับตำบลท่าสองคอนโดยมีลำน้ำชีไหลผ่านตลอดแนว

2) ลักษณะภูมิประเทศภูมิอากาศ

ที่ตั้งของหมู่บ้านโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การเพาะปลูก ประชากรส่วนใหญ่ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก ในบางพื้นที่มีการเพาะปลูกนาปรัง แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วยป่าไม้ มีแหล่งน้ำสาธารณะหลายแหล่งที่ให้ประโยชน์แก่ชาวบ้านทั้งด้านการทำประปา การเกษตรกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติในหมู่ 3 เป็นแหล่งน้ำที่มีน้ำตลอดปี ประชาชนได้ประโยชน์นอกจากทำประปาหมู่บ้าน เพื่อการเกษตร แล้วยังเป็นที่พักเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ส่วนลักษณะภูมิอากาศ แบ่งเป็น 3 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อนอากาศจะร้อนจัด ฤดูฝนฝนตกชุกโดยเฉพาะในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน มีน้ำท่วมเป็นบางปีแต่ไม่มีน้ำท่วมรุนแรงเป็นระยะเวลานาน ฤดูหนาวอุณหภูมิค่อนข้างต่ำในเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม



3) ด้านเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำนาปี และนาปรัง ซึ่งถือเป็นอาชีพหลัก ส่วนอาชีพรองประชากรนิยมไปทำงานรับจ้างทั้งในเขตมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ไม่ไกล รับจ้างในตัวเมืองมหาสารคาม และรับจ้างที่ต่างจังหวัด ในระยะประมาณ 5 ปี ย้อนหลังเมื่อมีมหาวิทยาลัยมหาสารคามมาตั้งในเขตตำบลขามเรียง ทำให้เกิดมีธุรกิจใหม่ที่ทำรายได้ให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้ๆ เช่น การทำหอพักให้เช่า เปิดร้านอาหาร ปั่นน้ำมัน ร้านซ่อมรถ และร้านทำผม

4) ด้านสังคม

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุยังมีการปฏิบัติตามประเพณีไทยแบบดั้งเดิม ยึดมั่นอยู่ในฮีตสิบสอง นิสัยสิบสอง อ้อมอารี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ขยันขันแข็งในการทำงาน ประเพณีที่ยังพบเห็นในชุมชน ได้แก่ บุญพระเวส ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีบุญข้าวประดับดิน เป็นต้น สำหรับวัยรุ่น และเด็กมีบางส่วนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม นิยมความทันสมัย มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารสำเร็จรูปมากขึ้น และชอบเที่ยวเตร่

5) ด้านการศึกษา

ในเขตตำบลขามเรียง มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 แห่ง ที่จัดการศึกษาระดับชั้น ประถมปีที่ 1-6 ได้แก่ โรงเรียนบ้านขามเรียง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านขามเรียง รับเด็กนักเรียนจาก 8 หมู่บ้าน ส่วนโรงเรียนบ้านดอนหนอง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8 บ้านดอนหนอง รับเด็กนักเรียนจาก 2 หมู่บ้าน โรงเรียนบ้านหนองขามหัวหนองสามัคคี หมู่ 9 รับเด็กนักเรียนจาก 2 หมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านในเขตตำบลขามเรียงไม่ห่างจากตัวจังหวัดมากนัก ทำให้ผู้ปกครองบางส่วนนิยมส่งบุตรหลานไปเข้าเรียนในตัวเมืองมหาสารคาม เพราะมีความสะดวกในการรับส่ง และบางส่วนเดินทางโดยรถประจำทาง ในพื้นที่ที่ศึกษามีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนลาติตมมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ดังนั้นเมื่อสำเร็จในระดับประถมศึกษา นักเรียนจะสมัครสอบเข้าเรียนแห่งนี้ รวมทั้งในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองมหาสารคาม หรือโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงอื่น ส่วนระดับอุดมศึกษามีมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลขามเรียง จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก โดยย้ายจากที่ตั้งเดิมในเขตตำบลตลาดอำเภอเมืองมหาสารคาม มาตั้งในพื้นที่ดังกล่าวนับตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา



4.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์พัฒนาเด็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กในเขตพื้นที่ทำการวิจัย มี 2 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านขามเรียง มีเด็กที่อยู่ในการดูแล 75 คน และศูนย์พัฒนาเด็กบ้านมะกอก มีเด็กที่อยู่ในการดูแล 60 คน ซึ่งเป็นการรับเด็กอายุ 0-5 ปี มาดูแลในช่วงเวลากลางวัน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระครอบครัว และพัฒนาเด็ก ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ ได้แก่ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้ครอบครัว และชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็ก และสิทธิเด็ก และเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัว องค์กร และชุมชน มีส่วนร่วมและจัดกิจกรรมการพัฒนาเด็ก

ในการให้การดูแลอบรมเด็ก จะมีผู้ดูแลเด็กที่ผ่านการอบรมให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่รับเด็กจากผู้ปกครองในช่วงเช้า และส่งเด็กคืนผู้ปกครองในช่วงบ่าย นอกจากนี้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ผู้ดูแลเด็กจะพาเด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนา ให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีพัฒนาการที่สมวัย และยังมีการปลูกจิตสำนึกให้เด็กมีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น กิจกรรมขณะเช้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ และเน้นเรื่องระเบียบวินัย และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยทำการอบรมเด็กทุกเช้าภายหลังสวดมนต์ไหว้พระ กิจกรรมประจำวันเด็กเป็นดังนี้

07.30 – 08.20 น.	รับเด็กจากผู้ปกครอง
08.20 – 08.40 น.	เคารพธงชาติ และสวดมนต์
08.40 – 08.55 น.	ตรวจสุขภาพ
08.55 – 09.15 น.	กิจกรรมเคลื่อนไหว และเข้าจังหวะ
09.15 – 10.00 น.	กิจกรรมกลุ่มใหญ่ , กิจกรรมกลุ่มย่อย
10.00 – 10.20 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.20 – 11.00 น.	กิจกรรมสร้างสรรค์เล่นตามมุม
11.00 – 11.30 น.	กิจกรรมกลางแจ้ง
11.30 – 12.30 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
12.30 – 14.00 น.	นอนพักผ่อน
14.00 – 14.20 น.	ตื่นนอน ทำความสะอาดร่างกาย
14.20 – 14.40 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14.40 – 15.00 น.	สรุปบททวน สนทนาประจำวัน และเตรียมตัวกลับบ้าน

ในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก นอกจากจัดกิจกรรมที่ศูนย์ฯ ผู้ดูแลเด็กจะมีการประสานงานกับผู้ปกครองโดยการติดตามเยี่ยม โดยเฉพาะเด็กที่ไม่มาศูนย์เป็นระยะเวลา 3 วัน



ติดต่อกัน มีการจัดกิจกรรมพิเศษ เช่น ประกวดหนูน้อยประจำศูนย์ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง กรรมการศูนย์ กรรมการชุมชน และประชาชนในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ส่วนการส่งเสริมเรื่องการประหยัด และเก็บออม ผู้ปกครองร่วมกับผู้ดูแลเด็กส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยในการออมเงิน โดยให้เด็กทุกคนนำเงินมาฝากออมสินที่ศูนย์ทุกวัน วันละ 1 บาท ทำให้เด็กเห็นความสำคัญของเงินที่ได้เก็บออม และรู้จักใช้เงินอย่างประหยัด

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ดูแลเด็ก และพัฒนาการเด็ก

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณ ถามในผู้ดูแลเด็กในเขตพื้นที่ที่ศึกษา จำนวน 362 คน และ วัดพัฒนาการเด็กตามกลุ่มอายุ คือ กลุ่มที่ 1 อายุ 0 – ก่อน 1 ปี กลุ่มที่ 2 อายุ 1 ปีเต็ม – ก่อน 2 ปี กลุ่มที่ 3 อายุ 2 ปี – ก่อน 3 ปี และกลุ่มที่ 4 อายุ 3 ปี – 5 ปีเต็ม พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้ดูแลเด็กทุกกลุ่มอายุเกือบทั้งหมด เป็นเพศหญิง คือ กลุ่ม 0 – 1 ปี จำนวน 60 คน (ร้อยละ 100.0) กลุ่ม 1 – 2 ปี จำนวน 82 คน (ร้อยละ 98.8) กลุ่ม 2 – 3 ปี จำนวน 71 คน (89.9) และ กลุ่ม 3 – 5 ปี จำนวน 137 คน (97.9) รายละเอียด ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามเพศ

เพศ	กลุ่ม 0 - 1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
ชาย	-	1(1.2)	8(10.1)	3(2.1)
หญิง	60(100.0)	82(98.8)	71(89.9)	137(97.9)

ผู้ดูแลเด็กมีอายุสูงสุด 74 ปี ต่ำสุด 19 ปี โดยอายุเฉลี่ยประมาณ 29 – 35 ปี
รายละเอียด ดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามอายุ

อายุ	กลุ่ม 0 - 1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
อายุสูงสุด	56	60	65	74
อายุต่ำสุด	20	19	19	20
อายุเฉลี่ย	29.81	33.60	33.15	35.43



ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยกลุ่ม 0-1 ปี จบประถมศึกษา จำนวน 33 คน (ร้อยละ 55.0) กลุ่ม 1-2 ปี จบจำนวน 48 คน (ร้อยละ 57.8) กลุ่ม 2-3 ปี จบจำนวน 51 คน (ร้อยละ 64.6) และ กลุ่ม 3-5 ปี จบจำนวน 76 คน (ร้อยละ 54.3) ส่วนระดับมัธยมศึกษา ผู้ดูแลเด็กกลุ่ม 0-1 ปี จบจำนวน 18 คน (ร้อยละ 30.0) กลุ่ม 1-2 ปี จบจำนวน 27 คน (ร้อยละ 32.5) กลุ่ม 2-3 จบจำนวน 22 คน (ร้อยละ 27.8) และ กลุ่ม 3-5 ปี จบจำนวน 43 คน (ร้อยละ 30.7) มีการสำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตร และระดับปริญญาตรีเพียงส่วนน้อย รายละเอียด ดังในตามร่างที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	กลุ่ม 0-1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
ไม่ได้เรียนหนังสือ	1(1.7)	4(4.8)	1(1.3)	2(1.4)
ประถมศึกษา	33(55.0)	48(57.8)	51(64.6)	76(54.3)
มัธยมศึกษา	18(30.0)	27(32.5)	22(27.8)	43(30.7)
ประกาศนียบัตร	2(3.3)	1(1.2)	2(2.5)	7(5.0)
ปริญญาตรี	3(5.0)	2(2.4)	1(1.3)	7(5.0)
อื่น ๆ	2(3.3)	-	-	-

ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสคู่ โดย ผู้ดูแลเด็กกลุ่ม 0-1 ปี สถานภาพสมรสคู่ จำนวน 56 คน (ร้อยละ 93.3) กลุ่ม 1-2 ปี จำนวน 75 คน (ร้อยละ 90.4) กลุ่ม 2-3 จำนวน 75 คน (ร้อยละ 94.9) และ กลุ่ม 3-5 ปี จำนวน 118 คน (ร้อยละ 84.3) รายละเอียด ดังในตามร่างที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามสถานภาพสมรส

สถานภาพสมรส	กลุ่ม 0-1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
โสด	1(1.7)	1(1.2)	-	2(1.4)
ม้าย	2(3.3)	5(6.0)	3(3.8)	9(6.4)
หย่า	-	2(2.4)	1(1.3)	4(2.9)
คู่	56(93.3)	75(90.4)	75(94.9)	118(84.3)
แยก	1(1.7)	-	-	7(5.0)



ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง โดยผู้ดูแลเด็กกลุ่ม 0-1 ปี ประกอบอาชีพทำนา จำนวน 38 คน (ร้อยละ 63.3) กลุ่ม 1-2 ปี จำนวน 58 คน (ร้อยละ 69.9) กลุ่ม 2-3 ปี จำนวน 45 คน (ร้อยละ 57.0) และกลุ่ม 3-5 ปี จำนวน 84 คน (ร้อยละ 60.0) สำหรับผู้ดูแลเด็กกลุ่ม 0-1 ปี ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 7 คน (ร้อยละ 11.7) กลุ่ม 1-2 ปี จำนวน 10 คน (ร้อยละ 12.0) กลุ่ม 2-3 ปี จำนวน 16 คน (ร้อยละ 20.3) และกลุ่ม 3-5 ปี จำนวน 25 คน (ร้อยละ 17.9) รายละเอียด ดังในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	กลุ่ม 0-1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
ไม่มีอาชีพ	1(1.7)	(1)1.2	-	2(1.4)
ค้าขาย	2(3.3)	7(8.4)	8(10.1)	9(6.4)
พ่อบ้าน/แม่บ้าน	7(11.7)	4(4.8)	2(2.5)	8(5.7)
รับจ้าง	7(11.7)	10(12.0)	16(20.3)	25(17.9)
ทำไร่/ทำสวน	1(1.7)	1(1.2)	1(1.3)	-
ทำนา	38(63.3)	58(69.9)	45(57.0)	84(60.0)
ข้าราชการ	-	1(1.2)	-	3(2.1)
อื่น ๆ	1(1.7)	-	1(1.3)	3(2.1)

จากผลการศึกษา ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุมีรายได้ครอบคลุมเฉลี่ยต่อเดือน อยู่ระหว่าง 2,001 - 4,000 บาท โดย ผู้ดูแลเด็กกลุ่ม 0-1 ปี มีรายได้ในช่วงดังกล่าว จำนวน 29 คน (ร้อยละ 48.3) กลุ่ม 1-2 ปี จำนวน 27 คน (ร้อยละ 32.5) กลุ่ม 2-3 ปี จำนวน 49 คน (ร้อยละ 62.0) และกลุ่ม 3-5 ปี จำนวน 55 คน (ร้อยละ 39.3) ส่วนผู้ที่มีรายได้ครอบคลุมต่ำกว่า 2000 บาท ต่อเดือน มีจำนวนรองลงมา คือ ผู้ดูแลเด็กกลุ่ม 0-1 ปี มีรายได้ในช่วงดังกล่าว จำนวน 10 คน (ร้อยละ 16.7) กลุ่ม 1-2 ปี จำนวน 22 คน (ร้อยละ 26.5) กลุ่ม 2-3 ปี จำนวน 12 คน (ร้อยละ 15.2) และกลุ่ม 3-5 ปี จำนวน 34 คน (ร้อยละ 24.3) สำหรับผู้ดูแลเด็กที่ไม่มีรายได้ มีจำนวนรวม 5 คน แบ่งเป็นผู้ดูแลเด็กกลุ่ม 0-1 ปี จำนวน 3 คน (ร้อยละ 5.0) และกลุ่ม 1-2 ปี จำนวน 2 คน (ร้อยละ 2.4) รายละเอียด ดังในตารางที่ 6



ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน

รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน	กลุ่ม 0 - 1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
ต่ำกว่า 2000 บาท	10(16.7)	22(26.5)	12(15.2)	34(24.3)
2001 - 4000 บาท	29(48.3)	27(32.5)	49(62.0)	55(39.3)
4001 - 6000 บาท	11(18.3)	9(10.8)	10(12.7)	25(17.9)
6001 - 8000 บาท	2(3.3)	3(3.6)	6(7.6)	9(6.4)
8000 - 10000 บาท	-	6(7.2)	-	6(4.3)
มากกว่า 10000 บาท	4(6.7)	14(16.9)	2(2.5)	8(5.7)
ไม่มีรายได้	3(5.0)	2(2.4)	-	-

จากการศึกษา พบว่า ผู้ที่ใช้เวลาในการดูแลเด็กมากที่สุด เกี่ยวข้องกับเด็กโดยเป็น มารดาเด็ก ซึ่งพบเป็นส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุ ได้แก่ ในกลุ่ม 0 - 1 ปี เป็นจำนวน 49 คน (ร้อยละ 81.7) กลุ่ม 1 - 2 ปี เป็นจำนวน 63 คน (ร้อยละ 75.9) กลุ่ม 2 - 3 ปี เป็นจำนวน 48 คน (ร้อยละ 60.8) และกลุ่ม 3 - 5 ปี เป็นจำนวน 96 คน (ร้อยละ 68.6) รายละเอียด ดังในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามความเกี่ยวข้องกับเด็ก

ความเกี่ยวข้องกับเด็ก	กลุ่ม 0 - 1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
บิดา	2(3.3)	3(3.6)	9(11.4)	4(2.9)
มารดา	49(81.7)	63(75.9)	48(60.8)	96(68.6)
ลุง/ป้า	3(5.0)	4(4.8)	6(7.6)	7(5.0)
น้า/อา	1(1.7)	2(2.4)	2(2.5)	3(2.1)
พี่หรือน้อง	-	-	-	1(0.7)
อื่นๆ	4(6.7)	11(13.3)	6(7.6)	26(18.6)

จากการศึกษา พบว่า ในครอบครัวของเด็กที่ศึกษา มีสมาชิกครอบครัวที่มีอายุระหว่าง 0-5 ปี ส่วนใหญ่เพียง 1 คน คือ ในกลุ่มอายุ 0-1 ปี จำนวน 38 คน (ร้อยละ 63.3) กลุ่ม 1-2 ปี จำนวน 23 คน (ร้อยละ 27.7) กลุ่มอายุ 2-3 ปี จำนวน 54 คน (ร้อยละ 68.4) และกลุ่มอายุ 3-5 ปี จำนวน 109 คน (ร้อยละ 77.9) รายละเอียด ดังในตารางที่ 8



ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของเด็กจำแนกตามจำนวนสมาชิกครอบครัวที่มีอายุ 0 – 5 ปี

จำนวนสมาชิกครอบครัว อายุ 0 – 5 ปี	กลุ่ม 0 - 1	กลุ่ม 1-2	กลุ่ม 2-3	กลุ่ม 3-5
1 คน	38(63.3)	23(27.7)	54(68.4)	109(77.9)
2 คน	16(26.7)	7(8.4)	19(24.1)	24(17.1)
3 คน	3(5.0)	-	1(1.3)	1(0.7)

จากการศึกษา พบว่า ในกลุ่มเด็กอายุ 0 – 1 ปี มีพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวส่วน
ใหญ่ อยู่ในระดับทำได้ดีมาก จำนวน 32 คน (ร้อยละ 53.3) พัฒนาการด้านการใช้ภาษาส่วน
ใหญ่อยู่ในระดับทำได้เล็กน้อย จำนวน 26 คน (ร้อยละ 43.3) รองลงมาทำได้ดี 16 คน (ร้อยละ
26.7) สำหรับพัฒนาการด้านสังคม ส่วนใหญ่ทำได้ดีมาก จำนวน 22 คน (ร้อยละ 36.7)
รองลงมาทำได้ดี จำนวน 20 คน (ร้อยละ 33.3) และพัฒนาการด้านอารมณ์ ส่วนใหญ่ทำได้ดี
มาก จำนวน 41 คน (ร้อยละ 68.3) รายละเอียด ดังในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของเด็ก 0 – 1 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน

พัฒนาการ	ทำได้ดีมาก	ทำได้ดี	ทำได้เล็กน้อย	ทำไม่ได้
ด้านการเคลื่อนไหว	32(53.3)	14(23.3)	10(16.7)	4(6.7)
ด้านการใช้ภาษา	9(15.0)	16(26.7)	26(43.3)	9(15.0)
ด้านสังคม	22(36.7)	20(33.3)	15(25.0)	3(5.0)
ด้านอารมณ์	41(68.3)	2(3.3)	7(11.7)	10(16.7)

จากการศึกษา พบว่า ในกลุ่มเด็กอายุ 1 – 2 ปี มีพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวส่วน
ใหญ่ อยู่ในระดับทำได้ดี จำนวน 61 คน (ร้อยละ 73.5) พัฒนาการด้านสังคมส่วนใหญ่อยู่ใน
ระดับทำได้ดี จำนวน 41 คน (ร้อยละ 49.4) รองลงมาทำได้เล็กน้อย จำนวน 39 คน (ร้อยละ
47.0) สำหรับพัฒนาการด้านภาษา ส่วนใหญ่ทำได้ดี จำนวน 38 คน (ร้อยละ 45.8) และ
พัฒนาการด้านสติปัญญา ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับเล็กน้อย จำนวน 56 คน (ร้อยละ 67.5)
รายละเอียด ดังในตารางที่ 10



ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของเด็ก 1-2 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน

พัฒนาการ	ทำได้ดีมาก	ทำได้ดี	ทำได้เล็กน้อย	ทำไม่ได้
ด้านการเคลื่อนไหว	18(21.7)	61(73.5)	3(3.6)	1(1.2)
ด้านสังคม	2(2.4)	41(49.4)	39(47.0)	1(1.2)
ด้านภาษา	21(25.3)	38(45.8)	23(27.7)	1(1.2)
ด้านสติปัญญา	1(1.2)	14(16.9)	56(67.5)	12(14.5)

จากการศึกษา พบว่า ในกลุ่มเด็กอายุ 2-3 ปี มีพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่ อยู่ในระดับทำได้ดี จำนวน 38 คน (ร้อยละ 48.1) รองลงมาทำได้ในระดับดีมาก จำนวน 32 คน (ร้อยละ 40.5) พัฒนาการด้านการปรับตัวและด้านสติปัญญาส่วนใหญ่อยู่ในระดับทำได้ดี จำนวน 46 คน (ร้อยละ 58.2) สำหรับพัฒนาการด้านภาษา ส่วนใหญ่ทำได้ระดับดี จำนวน 31 คน (ร้อยละ 39.2) ด้านสังคม ส่วนใหญ่ทำได้ระดับดี จำนวน 48 คน (ร้อยละ 60.8) และด้านพฤติกรรม ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับดี จำนวน 52 คน (ร้อยละ 65.8) รายละเอียด ดังในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของเด็ก 2-3 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน

พัฒนาการ	ทำได้ดีมาก	ทำได้ดี	ทำได้เล็กน้อย	ทำไม่ได้
ด้านการเคลื่อนไหว	32(40.5)	38(48.1)	8(10.1)	1(1.3)
ด้านการปรับตัวและด้านสติปัญญา	12(15.2)	46(58.2)	21(26.6)	-
ด้านภาษา	19(24.1)	31(39.2)	24(30.4)	5(6.3)
ด้านสังคม	20(25.3)	48(60.8)	11(13.9)	-
ด้านพฤติกรรม	17(21.5)	52(65.8)	10(12.7)	-

จากการศึกษา พบว่า ในกลุ่มเด็กอายุ 3-5 ปี มีพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่ ทำได้ในระดับดีมาก จำนวน 84 คน (ร้อยละ 60.0) พัฒนาการด้านสติปัญญาส่วนใหญ่ ทำได้ในระดับดี จำนวน 89 คน (ร้อยละ 63.6) สำหรับพัฒนาการด้านภาษา ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับดี จำนวน 93 คน (ร้อยละ 66.4) พัฒนาการด้านสังคม ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับดี จำนวน 96 คน (ร้อยละ 68.6) และพัฒนาการด้านพฤติกรรม ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับเล็กน้อย จำนวน 91 คน (ร้อยละ 65.0) รายละเอียด ดังในตารางที่ 12



ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของเด็ก 3-5 ปี จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน

พัฒนาการ	ทำได้ดีมาก	ทำได้ดี	ทำได้เล็กน้อย	ทำไม่ได้
ด้านการเคลื่อนไหว	84(60.0)	53(37.9)	3(2.1)	-
ด้านสติปัญญา	10(7.1)	89(63.6)	40(28.6)	1(0.7)
ด้านภาษา	28(20.0)	93(66.4)	18(12.9)	1(0.7)
ด้านสังคม	29(20.7)	96(68.6)	15(10.7)	-
ด้านพฤติกรรม	-	49(35.0)	91(65.0)	-

4.3 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสื่อที่มีในพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาบริบทจริง โดยการสังเกต การเดินสำรวจสถานที่ตั้งสื่อในชุมชน เช่นหอกระจายข่าว ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน รวมทั้งได้มีการสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไป การสนทนาในเชิงลึกถึงลักษณะการใช้สื่อ การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษา รูปแบบ และลักษณะ ช่วงเวลาของการรับและใช้สื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชน ซึ่งผลการศึกษาเป็นดังนี้

4.3.1 สื่อโทรทัศน์

โทรทัศน์เป็นสื่อที่พบเห็นโดยทั่วไปในพื้นที่ศึกษา เกือบทุกครัวเรือนนิยมโทรทัศน์ที่ให้ภาพสี ขนาดของโทรทัศน์ที่ประชาชนนิยมมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจแต่ละครอบครัว ได้แก่ ขนาดตั้งแต่ 14 นิ้ว ถึงขนาด 30 นิ้ว และเป็นที่สังเกตว่า ในบางครัวเรือนจะมีโทรทัศน์ 2 เครื่อง โดยอยู่บริเวณนั่งเล่น และอยู่ในห้องนอน หรือ ห้องหลังบ้าน แต่มีเฉพาะในครอบครัวที่มีฐานะดีซึ่งเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ดังคำพูดของผู้ดูแลเด็กต่อสื่อโทรทัศน์ว่า

"บ่มีเฮือนใดสิบมี... คั้นบ่มีกะบ่คือเพิ่น ลูกหลานกะอยากลิเบ็ง... แต่ก่อนบ้านใดบ่มีกะต้องไปเบ็งบ้านเพิ่น... แต่ว่าเดี๋ยวนี้ มีเฮมิดชุดัวแล้วแต่่ว่าจะเป็นเครื่องน้อย หรือ เครื่องใหญ่ ขึ้นกับว่ามีเงินชาได้ทีสิซื้อมาให้ลูกหลานมันได้เบ็ง..."

"สมัยนั้นมันบ่คือเก่า... ชาวบ้านทั่วไปกะอยากลิฮู้ข่าวสารบ้านเมืองว่าเขาไปฮอดไสกันแล้ว บางทีมันกะซอยให้หายกลุ้มอกกลุ้มใจได้คือกัน... คั้นได้เบ็งละคร ได้ฟังอันนั้นอันนี้จากทีวี... ตามซอมนีคิดว่ามีสุเฮือนเฮาโลด..."



ประชาชนส่วนใหญ่นิยมชมโทรทัศน์ที่บ้านของตนเองในทุกช่วงเวลาตามความสะดวก แต่ช่วงเวลาที่มีการรับชมมากที่สุด คือ ช่วงเช้าก่อนเวลา 08.00 น. และช่วงเย็นหลังเวลาเลิกงาน หรือเด็กนักเรียนเลิกจากโรงเรียน ประมาณเวลา 17.00 น. เป็นต้นไป รายการที่ชมแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มอายุ โดยผู้ใหญ่ที่ทำงานนอกบ้านโดยส่วนใหญ่จะรับชมข่าวภาคค่ำ และละคร เกมโชว์ รวมทั้งรายการต่าง ๆ หลังข่าว ส่วนผู้ใหญ่ที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้าน มักชมรายการต่าง ๆ ที่มีตลอดวัน ได้แก่ รายการเพลงลูกทุ่ง รายการเส้นทางอาชีพ รายการที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย ละคร เกมโชว์ เช่น เกมแค้น ก่อนปายคลายเครียด มาสเตอร์คี รวมทั้งข่าวสารต่าง ๆ ทั้งนี้จากการสอบถามชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่กับบ้านชอบรายการเพลงลูกทุ่ง และละครมากที่สุด

"แนวเบิ่งมีหลายโหด จักสิเบิ่งช่องใดแน... มั่นมีรายการอยู่ตลอดมือ แต่เท่าที่เห็น ๆ... พวกเฮ็ดงานรับจ้าง หรืองานนอกบ้านยามกลางวัน มักเบิ่งยามเช้าก่อนออกไป... อีกเทื่อกะคือยามแลง กลับเข้าบ้าน 4 โมงแน 5 โมงแน ฮาลังคนกะพุ่นละ 2 ทุ่มเบิ่งข่าว เบิ่งละครต่อ "

"ซุมเฮ็ดงานอยู่กับ้าน มักสิฟังเพลงลูกทุ่ง เบิ่งเขาเล่นเกม ละคร... เบิ่งละคร.. คือว่า มันได้เวียกไปนำ จังคนที่ดำสาต กะฟังไปนำ เฮ็ดไปนำ มันโลดม่วน มื้อนึ่งมือนึ่งเหม็ดไปควาเดียว บ่อดคิดพ้อ ฮอดว่ามีหนี่ มันหายกังวลตัว มันขอยได้เดะคันวาไปแล้ว.... "

"พวกเด็กเล็กเด็กน้อย เกิดขึ้นมามันกะเห็นแนวพวกนี้... บางทีผู้ใหญ่เปิด อ้าย เอื้อยเปิดมันกะเบิ่ง ใหวามันเบิ่งโทรทัศน์ตั้งแต่ มันเว้าบ่เป็นเอาโลด... "

"เสาร์ อาทิตย์เด็กน้อยสมัยนี้มันบ่เฮ็ดเวียกขอยพ้อแม่... มันเบิ่งแต่โทรทัศน์เปิดมือเปิดเว็น ... บางทีเบิ่งอยู่บ้านเจ้าของกะบ่พอใจ ยังไปเบิ่งบ้านหมู่อีก มันจึงมวน ยามเลิกโรงเรียนมาหาลูกหาหลานบ่พ้อ ใหไปหาอยู่หน้าจอโทรทัศน์..."

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สำหรับเด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับโทรทัศน์หลังเลิกเรียน และในวันเสาร์ และอาทิตย์ การดูรายการทางโทรทัศน์เด็กเล็กไม่เกิน 3 ปี มักจะดูตามพี่ หรือตามผู้ใหญ่เปิด ส่วนเด็กที่โตขึ้นแต่อายุไม่เกิน 5 ปี มีทั้งที่นั่งดูรายการตามลำพัง และดูกับพี่หรือเพื่อน หรือ ตามที่ผู้ใหญ่เปิด ดังคำพูดของพี่เด็กชายหนึ่งเกี่ยวกับการชมโทรทัศน์ของน้อง และเด็กเล็ก ๆ ในชุมชนว่า



“แรก ๆ เด็กเล็ก ๆ จะไม่รู้ว่าจะดูอะไร.... แต่พอเห็นพี่ หรือ เพื่อนบ้านรุ่นที่โตกว่าเปิดดู ทีหลังเขาจะเปิดดู หรือบอกผู้ใหญ่ ให้เปิดรายการที่ชอบ... ถ้าจิตใจไม่เปิดให้ดูก็จะจ่อแง สิ่งที่เด็กเล็ก ชอบดูมีหลายอย่าง เช่น การดูที่มีภาพเคลื่อนไหว การดู สามมิติ ละครที่ให้การ์ตูนเป็นตัวแสดง รายการเกี่ยวกับสัตว์ เช่น มิงู มีช้าง ลิง... เขาจะชอบดูครับ...”

รายการที่เด็กเลือกดูมีความหลากหลาย ได้แก่ การ์ตูน เช่น วันเสาร์ และอาทิตย์ ช่วงเย็นเด็กมักชมการ์ตูนแอนิเมชัน เรื่อง หลวงพ่อจำกับหมู่บ้านจ๊กจั่น ซึ่งมีสีสันของตัวแสดงที่น่าสนใจ ส่วนวันอาทิตย์ช่วงเช้าจากการสังเกต เด็กชอบชมกลุ่มตุ๊กตารุ่นที่บ้านเพื่อน หรือ บ้านญาติ เช่น การ์ตูนกราฟิกสามมิติ เรื่อง ดาบกายสิทธิ์ ซึ่งจากการสนทนากับเด็กอายุ 4 ขวบครึ่ง เด็กสามารถบอกได้ว่า ตัวแสดงใดเป็นพระราชา พ่อมด เจ้าหญิง และบอกได้ว่า ตัวแสดงตัวใดแสดงถึงคนดี หรือ คนไม่ดี

ผู้สัมภาษณ์ : “ หนูรู้ไหมว่าการ์ตูนที่ดู ตัวไหนนิสัยดี หรือไม่ดี ”
 ผู้ถูกสัมภาษณ์ : “ เจ้าหญิงเป็นคนดี... ใจดี... ไม่ทำร้ายผู้อื่น
 พ่อมดใจร้าย... ชอบรังแก... ชอบต่อสู้ ”

จากการสอบถามมารดาเด็กในเขตที่ศึกษา เด็กมักจะเลือกชมรายการการ์ตูน สารคดีเกี่ยวกับสัตว์ ละคร ชาวผู้เยาว์ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก และสังเกตการณ์การรับสื่อ เด็กมักนั่งอยู่หน้าจอโทรทัศน์นาน ๆ ในช่วงวันเสาร์ และอาทิตย์เพื่อดูรายการที่ตนสนใจ เช่น ในช่วงเช้าวันเสาร์ เด็กจะดูรายการโลกน่ารัก ซึ่งเป็นรายการสารคดีเกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ ในบางช่วงเวลาที่ยังไม่จบรายการ เด็กจะเปลี่ยนช่องเพื่อไปชมการ์ตูนวันอาทิตย์ทางช่อง 7 ซึ่งเป็นการผจญภัยของสัตว์ คือ หนู และเพื่อน เด็กที่รวมกันดูกับกลุ่มเพื่อน หรือดูตามพี่จะแสดงอาการพอใจ มีการหัวเราะ และแสดงท่าทาง ขยับร่างกายเป็นบางช่วง

ในกลุ่มวัยรุ่น และผู้ใหญ่นิยมชมข่าว ละคร รายการสังคมบันเทิง ซึ่งในการสัมภาษณ์เจาะลึกทราบว่า วัยรุ่นชายนิยมชมรายการโทรทัศน์ เช่น รายการกีฬา ข่าวต้นชั่วโมง ข่าวภาคค่ำ ในขณะที่วัยรุ่นหญิงนิยมชมละครมากที่สุด รองลงมาที่ชม คือ เกมส์โชว์ รายการสังคมบันเทิง ข่าว และสารคดี ส่วนผู้ใหญ่ที่ไม่ได้ทำงานนอกบ้านนิยมชมละคร และรายการตลก ในช่วงกลางวัน ส่วนผู้ที่ทำงานนอกบ้านมักจะชมข่าวภาคค่ำเป็นหลัก และชมละครหลังข่าว สำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตื่นเช้าดู และชมรายการธรรมะในช่วงเช้าวันอาทิตย์ รวมทั้งรายการ



ศาสนา และส่งเสริมศีลธรรมที่ออกอากาศในวันสำคัญต่าง ๆ ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้สูงอายุราย
หนึ่งว่า

“ จังเฮนีกะมันอายุหลายแล้ว.... สิให้ไปเบ้งหนึ่งเบ้งละครคือจัง
เด็กเล็กเด็กน้อยกะบ่คิดม่วน... แนวเบ้งนั้นเบาะ พระเทศน์ยามเส้า...
ฮาลังเทือกะเบ้งเขาเว้าแนวทางการทำมาหากิน การปลูกแบบบ่ใช้
สารพิษ หรือยาฆ่าแมลง เบ้งไปแนวจ้งชั้น...”

จะเห็นได้ว่าการรับสื่อโทรทัศน์ของประชาชนในชุมชนมีความหลากหลาย ทั้งเพื่อความ
บันเทิง เป็นสาระความรู้ และเพื่อความสบายใจ ทุกกลุ่มอายุจะชมรายการที่ตนชอบ ในเวลา
ที่แตกต่างกันไป

4.3.2 สื่อสิ่งพิมพ์ในชุมชน

จากการสังเกตสื่อสิ่งพิมพ์ประจำศูนย์หนังสือประจำหมู่บ้าน เช่น ที่หมู่ 17 มีศูนย์
หนังสืออยู่กลางหมู่บ้าน มีหนังสือค่อนข้างน้อย ที่พบเป็นหนังสืออ่านทั่วไป มีส่วนน้อย
เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ทุกเล่มค่อนข้างเก่า ไม่มีสื่อที่เป็นหนังสือสำหรับเด็ก จากคำบอก
เล่าของผู้นำชุมชนว่า

“แต่ก่อนศูนย์ฯ มีหนังสือเยอะ.. เพราะเป็นที่เรียนของพวก
การศึกษาผู้ใหญ่ มีทั้งหนังสือใช้เรียน หนังสือพิมพ์ หนังสือ
อ่านเล่น และข่าวสารที่ได้มาจากทางราชการ ทั้งด้านสุขภาพ
ด้านเกษตร... กรรมการหมู่บ้านถ้าใครไปประชุม ถ้าได้มาก็จะเอา
มาไว้ที่ศูนย์... ให้คนในหมู่บ้านได้อ่านด้วย...”

“แม่เคยได้มาอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ศูนย์... แต่หลายปีก่อน
ชุดมือนี๋ มันกะคือจังเห็น บ่มีไผ่มาดูมาแล ศูนย์เลย
ค่อย ๆ เปลี่ยนจากศูนย์หนังสือ เป็นศูนย์เก็บของ...”

จากการสังเกตศูนย์หนังสือ หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จะไม่ค่อยมีหนังสือ
และหลายแห่งได้กลายสภาพเพราะไม่ได้ใช้งาน อย่างไรก็ตามในการสังเกตตามบ้านของเด็กจะ
พบสิ่งพิมพ์ที่เป็นหนังสืออยู่บ้าง เช่น หนังสือนิทาน หนังสือการ์ตูน นิตยสารภาพ หรือ
เรื่องราวทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งหนังสือเกมส์ การ์ตูนที่มีรูปภาพประกอบ ซึ่งผู้ดูแลเด็กได้
ขยายความว่า



" ซื้อมาเตรียมไว้ มันเห็นเอ๊ยผู้เขาไปโรงเรียนมี
ผู้น้องกะอยากสิมีน้ำ เลยได้ไปหาซื้อมาให้ อย่างน้อย
กะคิดว่า คือใช้ได้ใช้... เวลามันไปอยู่ศูนย์ฯ "

ในบางครัวเรือน นอกจากจะสังเกตเห็นหนังสือที่เกี่ยวกับการเตรียมเด็กก่อนเข้าเรียน
ดังที่กล่าวไป ยังพบว่ามีหนังสือการ์ตูนเล่มเล็ก เรื่องราวในเล่มประกอบด้วยเรื่องตลก ขำขัน
เรื่องต่อสู้ ผจญภัย เรื่องความกตัญญู เรื่องความรักของหนุ่มสาว เรื่องการกลั่นแกล้ง อิจฉา
ริษยา เรื่องผี ปิศาจ เทวดา นางฟ้า เรื่องความฉลาด ใช้ความฉลาดแก้ปัญหาหรือเอาตัว
รอด และเรื่องวิทยาศาสตร์ หรือความก้าวหน้าใหม่ ๆ หรือหุ่นยนต์คอมพิวเตอร์

" เด็กน้อยเขาไปหาซื้อมา.... ซื้อมาเพื่อเล็กเพื่อน้อยกะเลยเป็นหลาย
โดยมากสิเป็นพวกใหญ่แล้ว... บ่แม่นเด็กเล็ก ๆ จังอี้องออยนี้
มันซื้อบ่เป็นดอก... แต่ว่า มันเปิดเบิ่ง มันเห็นเอ๊ยเปิดอ่าน ...
มันก็ทำท่าเอามาเปิด คือจ้งเขา แต่ว่ามันกะคืออยู่อย่าง คือ
เอ๊ยซื้อมา น้องได้เห็นกะเลยคิดว่าอาจสิทำการอ่านกะได้นะ..."

เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามตามครัวเรือนระหว่างการลงพื้นที่ทั้ง 23
หมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้บอกรับหนังสือพิมพ์ วารสาร หรือนิตยสาร ยกเว้น ในบาง
ครอบครัวในเขตบ้านขามเรียง ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ประกอบอาชีพรับราชการ เช่น ครู
ตำรวจ จะมีการรับซื้อสิ่งพิมพ์ดังกล่าว และมีความสนใจอ่านมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ข้อมูลจาก
การสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน พบว่า ประชาชนไม่สนใจอ่านหนังสือพิมพ์ เนื่องจากปัจจัยหลาย
อย่าง เช่น ไม่มีเงินซื้อ ไม่สะดวกในการซื้อเพราะไม่มีร้านหนังสือพิมพ์ภายในชุมชน ข้อมูล
ข่าวสารในหนังสือพิมพ์ล่าช้ากว่าข่าวสารที่ได้รับชมจากสื่อโทรทัศน์ สื่อทางโทรทัศน์มีความ
น่าสนใจกว่าได้เห็นทั้งภาพและเสียง มีให้เลือกหลายช่อง สะดวก และสามารถเปิดชมได้
ตลอดเวลาจึงสนใจรับข่าวสารข้อมูลทางโทรทัศน์มากกว่า

" เดียวนี้แม้ว่าชาวบ้านเริ่มจะหูแฉ่งตาสว่าง.... รู้จักติดตามข้อมูล
ข่าวสาร แต่ก็ไม่มีใครลงทุนขนาดไปหาซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่าน
สาเหตุคืออะไรไม่รู้ใหม่ ... หนึ่งหละไม่มีร้านจำหน่ายที่อยู่ใกล้ ๆ หรือ
หากว่ามี... ก็ไม่คิดว่าเขาจะซื้อเพราะว่าในปัจจุบันทุกครัวเรือนต่าง
มีหนี้ เลยต้องรีบหางานทำ เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง... จะให้มานั่งอ่าน
หนังสือ คิดว่ามีน้อยมาก.... "



" ในบางครัวเรือนที่เขามีกำลังซื้อ... เช่น พวกครู หรือข้าราชการอื่น ๆ เขาก็จะซื้อมาอ่านเหมือนกัน เวลาไปเมืองก็ซื้อติดมือกลับมา คือลักษณะอาชีพ หรืองานที่เขาทำก็อาจทำให้เขามีเวลาอ่าน..... แต่รับประจำเลยคงไม่มีหรอก... "

" เดียวนี้ชาวทางหนังสือพิมพ์ มันบันทึกโทรศัพท์แล้ว.... คือว่าที่ไต่บ้านอ่านหนังสือพิมพ์น้อยแบบที่ผู้อื่นว่ามา... โดยส่วนตัวเห็นน่า.... แต่ว่าอาจเป็นเพราะว่าเบี่ยงทางโทรศัพท์มันไม่ได้เสียเงินละก้อ มันเร็วกว่าเยอะ... ถ่ายทอดให้เห็นสด ๆ ก็เห็นตุ้ "

ในการสัมภาษณ์กลุ่มมารดาที่ดูแลบุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี มีความคิดเห็นว่าสื่อหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสารหาได้ยาก ราคาแพง ไม่สะดวกในการซื้อ แต่หากมีโอกาสได้อ่านหนังสือพิมพ์ ข้อมูลที่สนใจ คือ คอลัมน์บันเทิง ละคร และข่าวสังคมทั่ว ๆ ไป ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว และการดูแลเด็กไม่ค่อยมีความน่าสนใจ การปฏิบัติการดูแลเด็กส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากแผ่นพับ และเอกสารของโรงพยาบาลที่พาเด็กไปใช้บริการฉีดวัคซีน หรือตรวจรักษาโรค และความรู้ทางสุขภาพบางเรื่อง เช่น การป้องกันโรคต่าง ๆ การดูแลเด็กอ่านจากป้าย หรือแผ่นความรู้ที่ได้รับจากสถานอนามัยเมื่อพาบุตรไปฉีดวัคซีน

" พาถูกไปฉีดวัคซีนยามได้ ก็ได้ติดมือมาซู่เหือ... อย่างเล่มที่เห็นนี้เป็นแผ่นพับอาหารเด็กน้อย วาจักเดือนลิกินหยังได้ คิดว่ามีประโยชน์... และกะคู่มือการดูแลบุตรได้มาแต่ตอนไปคลอด ... เดียวนี้ก็ยังเก็บไว้อยู่ บางเหือสงสัยก้อได้อามาเบ้ง "

" จักอียังแนดอก ... ยายพาหลานไปฉัดยาตอนมันไข้ หมออยู่อนามัยเพิ่นกะเอาใสมือ บอกว่าให้อ่าน แต่ว่ายายบได้อ่านดอก เอาไว้ให้พ่อ แม่มันมา คั้นมันห้วงลูกมันกะคิให้อ่านตัว เฮาเลี้ยงให้อยู่สู่มือนี้กะเมื่อยพอแล้ว หลานฮวมยาง ฮวมแลน มันคือหลายพ่อ แม่มันเอ็ดงานอยู่กรุงเทพ ... มันสิฮู้บ่นะ.. ว่าเฮานี้ยากคัก "

สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ที่อ่านเพื่อนำความรู้มาส่งเสริมพัฒนาการเด็ก มารดาเด็กที่ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า เริ่มจัดหาซื้อมาให้เด็กเมื่ออายุได้ประมาณ 3 ขวบ เพราะเป็นช่วงเวลาที่จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้บุตรก่อนพาบุตรไปเข้าเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็ก หนังสือที่ซื้อ เช่น หนังสือหัดอ่านอักษรไทย สมุดหัดวาดภาพ สมุดฝึกเขียนอักษรไทย การจะตัดสินใจว่าจะซื้อเล่มใดบ้างนั้นเป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ปกครองเด็กมักจะถามและซื้อตามแบบอย่างที่คุณบ้านซื้อให้บุตรหลาน หรือตามที่เห็นตัวอย่างหนังสือที่ศูนย์พัฒนาเด็ก เพราะจากคำบอกเล่าของผู้ดูแล



เด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก เด็กจะไม่ยอมรับหนังสือ หรือสมุดวาดภาพที่ไม่เหมือนของเพื่อน ทำให้เป็นภาระผู้ปกครองในการไปจัดหาซื้อใหม่ ดังคำบอกกล่าวของผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก

“ โดยมากแล้วเวลาผู้ปกครองมาส่งลูกเข้าศูนย์ ... จะมีหนังสือ มีสมุดติดมือมาบ้าง ... อาจเป็นเพราะตัวเด็กเองที่เห็นเพื่อนบ้าน ในวัยไล่เลี่ยกันไปโรงเรียน ก็อยากไป พ่อแม่ ย่า ยายก็ต้องไปหาซื้อหนังสือ ซื้อสมุดมาให้หัด ”

“ มีเหมือนกันที่ยายเด็กน้อยได้มาถามครูที่ศูนย์ว่า ... จะซื้อเล่มไหนดี เพราะไม่ทราบที่ศูนย์ใช้ข้ออะไร ก็มีบ้างที่มาขอ ดูตัวอย่างแล้วค่อยไปซื้อ ”

“ เด็กสมัยนี้ว่าไปแล้วก็แปลก ... บางทีถ้าไม่ได้อย่างใจก็ไม่ยอม เช่นว่า สมุดหัดอ่าน ก.ไก่ รูปภาพไก่ไม่เหมือนเพื่อนก็ไปรบเจ้า ให้ผู้ปกครองไปหาซื้อมาให้ใหม่ คือต้องเอาเหมือนเพื่อนให้ได้ถึงจะยอม .. ”

จากการสนทนากลุ่ม มารดาเด็กอายุ 2 ขวบ ได้เล่าถึงประสบการณ์การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้อ่านเพื่อนำความรู้มาดูแลเด็กว่า ส่วนใหญ่จะสนใจอ่านในช่วงที่บุตรอายุยังน้อย ถ้าลูกเริ่มโตความสนใจจะลดลง การมีบุตรคนแรกมารดาจะสนใจอ่านมากกว่าบุตรคนหลังๆ หนังสือหรือสื่อที่อ่านได้รับมาจากสถานีนอนมัย จากคลินิกและโรงพยาบาล หรือยืมจากเพื่อนบ้าน ตามปกติมักไม่หาซื้อเอง ยกเว้นมารดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ประกอบอาชีพมั่นคง เช่น รับราชการ หรือมีรายได้แน่นอน จึงจะซื้อหนังสือเกี่ยวกับการดูแลเด็ก หนังสือนิทาน หนังสือส่งเสริมพัฒนาการ หรือการดูแลบุตรทั่วๆ ไป

อย่างไรก็ตามชาวบ้านทั่วไปที่ซื้อหนังสือให้บุตร ประเภทของหนังสือที่ซื้อจะตามใจเด็กมากกว่าตามหลักเหตุผล เช่น ซื้อหนังสือการ์ตูน ราคาเล่มละ 1 บาท 5 บาท และ 10 บาท เรื่องราวในหนังสือเกี่ยวกับ อภินิหาร หุ่นยนต์ เรื่องจักรๆ วงศ์ๆ จำขันธ์ ตลก เรื่องสัตว์ประหลาด ผจญภัยและต่อสู้ จากคำบอกเล่าของผู้ปกครองเด็ก เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี มักจะสนใจเวลาที่ หรือเพื่อนรุ่นพี่อ่านหนังสือการ์ตูน หรือหนังสือนิทาน เด็กอายุดังกล่าวยังไม่สามารถอ่านได้ แต่จะเปิดดูรูปภาพแทน และรบเร้าให้ผู้ดูแลเด็กเล่าเรื่องราวให้ฟัง

จากการสังเกตสื่อสิ่งพิมพ์ที่ศูนย์พัฒนาเด็ก และที่ห้องเรียนชั้นอนุบาล ยังมีหนังสือสำหรับเด็กค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะที่ศูนย์พัฒนาเด็ก เด็กจะมีหนังสือสำหรับหัดคัดไทยและฝึกหัดวาดลายเส้นเพียง 1 เล่ม ส่วนสมุดฝึกหัดวาดภาพ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ไม่มี ดังนั้นผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์จึงต้องประยุกต์ให้เด็กวาดในกระดาษธรรมดา ทำให้เด็กวาดภาพ และ



เขียนลายเส้นได้ไม่ค่อยดี เนื่องจากไม่มีตัวอย่างให้ดู การกระตุ้นให้เด็กเขียน และวาดภาพจึงค่อนข้างทำได้จำกัด

“ การพาเด็กน้อยหัดเขียน หัดวาดภาพ ... ทำได้ค่อนข้างไม่เต็มที่
ก็อย่างเช่นการวาดภาพ ... ทางศูนย์ ไม่มีงบในการซื้อสมุดหัด
วาดภาพ ก็แจกกระดาษเปล่า เอ 4 ให้เด็กคนละแผ่น ...
เด็กโตหน่อยก็จะทำได้ แต่เด็กเล็ก ๆ จะขีดเขียนเป็นเส้น ๆ
ไม่เป็นรูปเป็นร่าง เคยได้ของบไปกับ อบต.ที่เป็นสังกัดของศูนย์
แต่ก็ไม่เคยได้ ... ตอนนี้ลำพังค่าอาหารกลางวันให้ผู้ปกครองจ่าย
เดือนละ 20 บาทต่อคน ... ศูนย์เองก็ใช้จ่ายแบบประหยัด ”

แม้ว่างบประมาณในการจัดซื้อสื่ออุปกรณ์ที่ศูนย์จะไม่เพียงพอ แต่จากการสังเกตการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ผู้ดูแลได้ปรับไปตามสภาพ และจากการที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลจัดหาสมุด หนังสือมาให้เด็ก จึงทำให้ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์ได้ใช้สื่อเหล่านั้นในการพัฒนาเด็กตามระยะพัฒนาการ อย่างไรก็ตามสิ่งที่เน้นในการพัฒนาเด็กส่วนใหญ่เป็นด้านอารมณ์ สังคม โดยฝึกให้เด็กกล้าแสดงออก และมีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นมากกว่าการฝึกพัฒนาการด้านปัญญา จึงทำให้สื่อสิ่งพิมพ์ยังไม่ค่อยจำเป็นมากนัก

4.3.3 สื่อวิทยุกระจายเสียง

การรับข้อมูลข่าวสาร หรือสาระความบันเทิงต่าง ๆ ทางสื่อวิทยุได้รับความนิยมลดน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต จากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำชุมชนถึงสาเหตุที่ความนิยมในสื่อดังกล่าวลดลง เนื่องจาก สื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อประชาชนมากขึ้น การเลือกชมสื่อโทรทัศน์มีความหลากหลาย นอกจากนี้จากการที่ครัวเรือนส่วนใหญ่นิยมสื่อวีซีดี ซึ่งเป็นสื่อผสมที่ใช้เล่นกับเครื่องรับโทรทัศน์ ทำให้สามารถรับชมภาพยนตร์ ตลก และรายการบันเทิง เช่น หมอลำ หรือ การแสดงต่าง ๆ ได้ง่าย และสะดวก การรับฟังวิทยุจึงมีความนิยมลดลง

“ เกือบทุกหลังคาเรือนจะมีวิทยุ ... แต่ในปัจจุบันการเปิดฟังหรือความนิยมลดน้อยลง สังเกตจากในตอนกลางวัน ... โดยมากจะเปิดทีวีมากกว่า .. ไม่เหมือนสมัยก่อนที่คนชอบฟังวิทยุเพราะมีเพลง มีละคร ทุกวันนี้ในโทรทัศน์ หรือทีวีเองนี้ก็มีละคร มีเพลงเหมือนกัน แต่มันดีกว่าที่มีภาพให้เห็นด้วย .. ”



“ เพลง หรือหมอลำจากวิทยุ ... ชาวบ้านบางส่วนก็ยังนิยมฟังอยู่ แต่สุโธทศน์ไม่ได้ บางทีสังเกตว่ามีการซื้อเครื่องเล่นวีซีดีมา ประกอบ เปิดดูหนัง ดูหมอลำ ดูตลก รวมทั้งวีซีดีภาพลามก อนาจารย์ก็มีให้เห็นหลายชิ้น...”

“ ชาวบ้านเขามักฟังเพลงลูกทุ่ง ฟังหมอลำ ... สีสั่งเกตได้ว่า ยาม ลงทงลงทา ... หรือ ดำนา หลกก้านี้ วาแม่นมียุชคนเอาโอด สิมบได้ ก่อนออกจากเขื่อนต้องผูกเคียนแฉวไปนำเดะ ”

อย่างไรก็ตามการรับข่าวสารจากสื่อวิทยุในกลุ่มผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และผู้ที่สนใจรับฟัง ข่าวสารจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย และสถานีท้องถิ่นก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง คือช่วงเวลาของการรับฟังข่าว และรายการจากสถานีวิทยุท้องถิ่น ส่วนใหญ่คือช่วงเช้ามืดก่อนเวลา 08.00 น. และช่วงเย็นเวลาประมาณ 19.00 น. เป็นต้นไป สำหรับช่วงเวลากลางวันประชาชนโดยเฉพาะ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี หรือวัยรุ่นที่ไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้านมักจะฟังรายการเพลงลูกทุ่ง และละครวิทยุ รวมทั้งข่าวสารต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดเป็นระยะ จากทั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุประจำท้องถิ่น ดังการให้ข้อมูลของผู้ดูแลเด็กว่า

“ ชาวบ้านจะฟังข่าวมากขึ้น ... ถ้าเปรียบเทียบกับแต่ก่อน ส่วนใหญ่ฟังตอนเช้า และตอนเย็น แต่พวกที่ทำงานในบ้าน เช่น ทอเสื่อ หรือ ทอผ้า เป็นแม่บ้าน อยู่บ้านเฉย ๆ ก็มักจะฟังเพลงลูกทุ่ง มีบ้างที่ติดละคร ”

จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับสื่อวิทยุทราบว่า มารดา หรือผู้ดูแลเด็คนิยมฟังวิทยุในเวลาว่าง รายการที่ฟังส่วนมากเป็นเพลงลูกทุ่ง หมอลำ ซึ่งขณะฟังสามารถทำงานอื่น ๆ ได้รวมทั้งสามารถดูแลเด็กได้ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นมารดาเด็ก บางกลุ่มจึงคิดว่า สื่อวิทยุเป็นสื่อที่สะดวกในการรับฟัง อย่างไรก็ตามได้มีการให้ข้อคิดเห็นว่าการฟังสารที่รับจากการฟังวิทยุส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดูแลเด็ก จึงคิดเห็นว่าการฟังรายการวิทยุไม่มีผลกับเด็กโดยตรง ยกเว้นในเรื่องการให้ความบันเทิงต่อผู้ใหญ่

“ ตามความคิดแล้ว ... การฟังวิทยุมันบ่มผลกับเด็กทอได้ ... เพราะว่ามันยังน้อยยุ ... มันรับรู้เรื่องราว ภาษา เรื่องราวในเพลงกะบ่ เกี่ยวข้องโดยตรงกับเด็ก เลยว่ามันเฮ็ดให้ผู้ใหญ่ม่วนหลายกว่า...”



ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวขัดแย้งกับกลุ่มผู้ดูแลเด็กอีกกลุ่มหนึ่ง ที่คิดว่าสื่อวิทยุมีผลต่อเด็ก เช่น เมื่อผู้ใหญ่ฟังเพลง หรือหมอลำ เด็กจะจดจำและนำไปร้องตามแม้ว่าจะยังไม่สามารถพูดเป็นประโยคยาว ๆ แต่เด็กเล็ก ๆ มักร้อง หรือพูดในท่อนที่ติดหูผู้ฟังได้

" เด็กน้อยสมัยนี้มันฉลาด จำได้ดี สังเกตจากเวลาพ่อแม่มดกัน
ไว้ในสิ่งที่บ่ดี เด็กจำไปว่าเวลามันบ่พอใจพ่อแม่ วิทยุนี้
กะอย่างหนึ่ง ถ้าเฮาส่งเกตให้ตีเด็กน้อย ๆ เป็นหยั่งมันจ้งขยับมือ
ดิ้งแซนดิ้งซาเวลามันได้ยินเสียงเพลง ... แม่ว่ามันเว้ายังบ่ทันเป็น"

" ตามที่ซอมหลานนี้เนาะ มันยังนำเพลงในวิทยุได้ กะว่า
มันนี่เก่งหลาย หัวจำมันดี ยังคำที่ว่า ไทหาแนเค้อ มันจำ
มาเว้า มาฮ้องได้จ้งได้ ... น้อย ๆ เนเนาะ "

โดยสรุป ถือได้ว่า สื่อวิทยุยังพบทั่วไปตามหลังคาเรือนในชุมชน แม้ว่าความนิยมโทรทัศน์จะมีมากกว่าตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป การรับสื่อวิทยุนอกจากจะฟังข่าว ละคร และเพลง บางกลุ่มทำงานอยู่ที่บ้านก็จะใช้วิทยุเป็นเพื่อน หรือเปิดให้ลูกหลานฟัง ทั้งนี้จากความคิดเห็น มีทั้งที่เห็นด้วยว่าวิทยุมีผลกับเด็ก และไม่มีผลกับเด็กเนื่องจากเด็กยังเล็กยังไม่รับรู้

4.3.4 สื่อบุคคล

สื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็ก และมีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูลความรู้แก่มารดา หรือ ผู้ดูแลเด็ก ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ดูแลเด็กโดยตรง คือ มารดาเด็ก พี่เลี้ยง ยาย ญาติ ส่วนผู้ที่มีส่วนโดยอ้อมในการดูแลเด็ก คือ ผู้ให้ความรู้ทางสุขภาพ และทางการศึกษา ในที่นี้ได้แก่ เจ้าหน้าที่ทางสุขภาพ ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก ครูที่โรงเรียน รวมทั้งเพื่อนบ้านที่มีส่วนแนะนำในการเลี้ยงดูเด็ก ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มารดาที่มีบุตรคนแรก เป็นดังนี้

ผู้สัมภาษณ์ : " ผู้ใดแนที่มีส่วนในการให้ความรู้ ความเข้าใจ
เกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูก ... "

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : " คิดว่าที่ใกล้ที่สุดก็คือแม่ ... ต่อไปกะสิเป็น
เจ้าหน้าที่ อย่งที่ได้รับความรู้จากอนามัย หรือ
เวลาพาลูกไปหาหมอ อ้อ.. อีกร้อยกะคือ ... เพื่อนบ้าน
ที่เพิ่นเคยออกลูกมาก่อน ... รวมทั้งยาย หรือ ย่า
เวลาเพิ่นมายาม สิบอกลั่นบอกนี่ วาสิเฮ็ดจ้งได้ "



ผู้สัมภาษณ์ : “ นอกนั้นแหละ ยังเช่นเด็กน้อยในหมู่บ้านเฮานี้
คิดว่าไฟที่มีส่วนสำคัญ เช็ดให้เขาได้รู้จักสิ่งต่าง ๆ
หรือมีความเฉลียวฉลาด ”

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : “ น่าสิเป็นครูที่อยู่โรงเรียน ... หละกะครูศูนย์ ”

โดยปกติทั่วไปสื่อบุคคลที่ถือว่าใกล้ชิดและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กแก่มารดาที่
เพิ่งมีบุตรคนแรก คือ ย่า ยาย และเจ้าหน้าที่ทางสุขภาพ แต่สื่อบุคคลที่มีส่วนในการให้
ความรู้ คำแนะนำในการดูแลเด็กที่กล่าวได้ว่าอยู่กับเด็กมากที่สุดขณะบุตรยังเล็ก คือผู้ดูแลเด็ก
ซึ่งได้แก่ มารดา โดยเฉพาะกรณีที่มารดาเด็กไม่ได้ไปประกอบอาชีพนอกบ้าน เวลาส่วนใหญ่
จึงเป็นการดูแลบุตร คอยป้อนอาหาร สังเกตอาการ และความผิดปกติต่าง รวมทั้งให้การ
อบรมสั่งสอนบุตร สำหรับมารดาเด็กที่จะต้องไปประกอบอาชีพนอกบ้าน เด็กจะได้รับการดูแล
จากย่า ยาย หรือ ญาติพี่น้อง มีส่วนน้อยที่อยู่กับพี่เลี้ยง เมื่อเด็กโตขึ้นและเข้าศูนย์พัฒนา
ผู้มีส่วนในการอบรม แนะนำ และส่งเสริมพัฒนาการ คือ ผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์ ดังนั้นบุคคล
เหล่านี้ก็นับเป็นสื่อบุคคลที่ทำให้เด็กเกิดการปรับตัว และเกิดการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังรายละเอียด
จากการสัมภาษณ์

“ พ่อ แม่ น้องแบ่ง ไปหาเงินอยู่ กรุงเทพ ... ตั้งแต่อายุลูกได้
3 เดือน ... พอหยุดนมได้เขาจะไปเลยทันที เพราะว่าบ่อยากเสียงาน
กะสันนายจ้างสิให้ออกจากงาน .. เขาให้เวลาพักแค่ 3 เดือน ...
ยายเลยต้องเลี้ยงชอยกันกับตามาตลอด ”

เมื่อเด็กเริ่มอายุได้ประมาณ 3 ขวบ ผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่จะนำเด็กไปฝากที่ศูนย์
พัฒนาเด็ก ซึ่งจากการสอบถาม คือ ยายากให้บุตรมีเพื่อนเล่น ได้ฝึกพัฒนาตนเองเมื่อต้องอยู่
กับผู้อื่น รวมทั้งเป็นการแบ่งเบาภาระผู้ปกครองในการดูแลเด็ก ดังนั้น สื่อบุคคลในช่วงที่เด็ก
ต้องอยู่ที่ศูนย์พัฒนาเด็ก ได้แก่ ผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นผู้ให้การดูแล อบรม แนะนำ รวมทั้งฝึกให้
เด็กมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ สื่อบุคคลที่มีผลต่อเด็กในระยะนี้ คือ เพื่อนเล่น ดังนั้นเด็กใน
กลุ่มอายุตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไป จึงมักจะติดเพื่อน และเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ โดย
รวดเร็ว ซึ่งเด็กมักจะมีพัฒนาการทุกด้านค่อนข้างรวดเร็วในระยะนี้ เนื่องจาก เกิดการเรียนรู้
จากผู้ดูแลเด็ก และเพื่อน จากคำบอกเล่าของผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์พัฒนา

“ เด็กน้อยวันนี้ใกล้ใครก็เหมือนคนนั้น บางทีจากบ้านที่
พ่อแม่สอนมาดี ๆ พอมาติดเพื่อน เพื่อนเล่นชน พาหยิก
ก็จะหยิก ... ต้องชนไปตามเพื่อน ”



" เด็กบางคนก็ได้ชม ... เช่น ที่บ้านยายไม่เคยพาพูด ครั้น
มาโรงเรียนมาได้จากโรงเรียน.... กลับไปบ้านก็นำไปพูดกับยาย
ส่วนเด็กผู้หญิง ก็จะติดคำว่า เค้า หรือ ตัวเอง ซึ่งใช้เป็น
สรรพนามแทนการพูด "

นอกจากสื่อบุคคลตามที่กล่าวมา เนื่องจากเด็กในวัยนี้ ภูมิด้านทานยังไม่ดีพอทำให้เกิด
การเจ็บป่วยได้ในบางครั้ง ซึ่งเมื่อเกิดการเจ็บป่วยมารดา หรือผู้ดูแลเด็กมักพาเด็กไปรับบริการที่
สถานบริการสุขภาพ เช่น หากเจ็บป่วยไม่มากจะไปใช้บริการที่สถานอนามัย ถ้าไม่ดีขึ้นจะไป
รักษาต่อที่คลินิก หรือโรงพยาบาล ดังนั้น สื่อบุคคลที่มีความสำคัญในการให้ความรู้แก่มารดา
หรือผู้ดูแลเด็กคือ เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ทำงานทางด้านสุขภาพ ที่คอยให้คำแนะนำ ให้การดูแล
รักษาพยาบาล อย่างไรก็ตามแม้ไม่อยู่ในช่วงเจ็บป่วย เด็กจะต้องไปรับการฉีดวัคซีนตามระยะ
ที่สถานอนามัยจึงทำให้เด็กบางคนค่อนข้างกลัวเมื่อเห็นเจ้าหน้าที่สุขภาพ

4.3.5 สื่อพื้นบ้าน

รูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง ได้แก่ หมอลำ
และเพลงลูกทุ่ง เนื่องจากเนื้อหาสาระเป็นการอธิบายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสภาพปัญหาที่
พบเห็นโดยทั่วไปในสังคม ซึ่งจากการสังเกตครัวเรือนที่มีโทรทัศน์จะมีเครื่องเล่นวีซีดีด้วยเกือบทุก
หลังคาเรือน และแผ่นวีซีดีที่พบเห็นทั่วไปในชุมชน ได้แก่ แผ่นวีซีดีเพลงลูกทุ่ง วีซีดีหมอลำ
และแผ่นวีซีดีภาพยนตร์ ทั้งนี้จากการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าการที่สื่อ
ประเภทเพลงลูกทุ่ง และหมอลำเป็นที่นิยมอย่างยิ่ง เนื่องจากเนื้อหาในบทเพลงสะท้อนถึง
เรื่องราว และวิถีชีวิตของชาวบ้านได้อย่างตรงไปตรงมา เช่น เรื่องเกี่ยวกับความยุ่งยากในการ
ประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตที่มีอุปสรรค การพลัดพรากจากครอบครัวไปประกอบอาชีพ
รับจ้างที่อื่น ความรัก และความผิดหวัง นอกจากนี้การหาซื้อแผ่นวีซีดีเพลงลูกทุ่ง และหมอลำ
ทำได้ง่าย เนื่องจากมีขายโดยทั่วไปและรวมทั้งมีการขายตรงถึงบ้าน อีกทั้งราคาไม่แพง อีกทั้ง
ยังมีการหยิบยืมจากเพื่อนบ้านมาดูเป็นครั้งคราว ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

" ทุกวันนี้ ... สื่อต่าง ๆ มันมาชอตบ้านชอตเฮือนเหม็ด ..
หยากเบ็งหมอลำ .. อยากเบ็งตลกอยู่บ้านกะได้เบ็ง
จึ่งแต่ก่อนแม่มะสิเคยเห็น นี่เครื่องเปิดแผ่นนี้ แต่ผัดลูก
ไปเถิดงานกรุงเทพ เขากลับมาเขาก็ซื้อมา กลับไป
ผัดบ่เอาไปนำ ... เขาว่าเอาไว้ให้ลูกเบ็ง ย่านลูกคิดชอตพอ
คิดชอตแม่มั่นตอก ... เขาวา "



“ แผ่นหมอลำ แผ่นตลกมีหลายไทด์ จักว่ามันเบ๊จ้งใจ
 บ่อยู่จักเบือ ... อ้ายเปิดเบ๊งน้องน้อย ๆ กะอยู่จักเบ๊ง
 อ้ายไปโรงเรียน น้องอยากเบ๊งที่แรกเปิดบ่เป็น ... เอาไปเอามา
 เปิดเป็นเหมิดซุคน เเทิงตา .. เเทิงยาย...”

“ ชาวบ้านชอบซื้อแผ่นจากในตลาด ... ส่วนมากถ้าเป็นวัยรุ่น
 วัยทำงานจะซื้อแผ่นเพลงลูกทุ่ง แผ่นตลก บางทีก็เป็นแผ่นหมอลำ ”

จะเห็นได้ว่า สื่อพื้นบ้านเป็นที่นิยมของประชาชนในพื้นที่ศึกษาโดยทั่วไป สำหรับ
 ช่วงเวลาที่ประชาชนรับสื่อประเภทนี้ มีความแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม คือ ผู้ดูแลเด็ก และ
 แม่บ้านทั่วไปจะเปิดรับสื่อในช่วงกลางวันตั้งแต่เวลาประมาณ 10.00 น. จนกระทั่งเวลา 15.30 น.
 ส่วนกลุ่มที่ทำงานรับจ้างนอกบ้านมักเป็นหลังเวลาเลิกงานในช่วงหัวค่ำ และในช่วงกลางคืน
 หลังจากเวลาประมาณ 20.00 น. เป็นต้นไป นอกจากนี้ประชาชนทั่วไปยังนิยมรับฟังการจัด
 รายการวิทยุของผู้จัดรายการที่เปิดเพลงลูกทุ่ง หรือหมอลำสลับกับการตอบคำถาม และพูดคุย
 กับผู้ฟังทางโทรศัพท์ ทำให้รายการเพลงลูกทุ่งมีความน่าสนใจ และได้รับความนิยมมากขึ้นใน
 ยุคปัจจุบัน

“ ผู้จัดรายการเพลงลูกทุ่งบางคน ... มีส่วนดึงดูดให้คน
 อยากฟังเพลง เช่น ลักษณะการพูด การกระเช้าเข้าแห่
 การหัวเราะ .. คิดดูว่า แม่บ้านที่ติดติเอบางคน ถึงกับโทรศัพท์
 เข้ารายการทุกวัน และพากันหัวเราะเมื่อได้ยินเสียงตัวเอง
 ออกอากาศ อย่างนี้ก็มีให้เห็นมากในสมัยนี้ ”

“ ผู้ฟังทั้งชาย และหญิงที่ติดเพลงลูกทุ่งที่จัดออกอากาศ
 ในรายการวิทยุ จะชอบโทรไปขอเพลง และฝากข่าวคราว
 ไปถึงคนนั้น คนนี้ ส่วนผู้รับฟังเองก็เพลินไปด้วย โดยเฉพาะ
 ที่ติดหูชาวบ้านจนขนาดที่ว่าเอามาพูดล้อเลียน ... ตีเจี๊ยะชื่อ
 ... อ้ายนิยม ... ผู้ป่าวเทิด...”

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกมารดาเด็กที่มีบุตรแฝดถึงสาเหตุที่ชอบฟังเพลงลูกทุ่งเนื่องจาก ทำ
 ให้คลายความคิดถึงสามีที่ต้องจากไปทำงานที่อื่น เนื้อหาในบทเพลงเข้าใจง่าย จึงสามารถร้อง
 ตามได้ ประกอบกับสังเกตเห็นว่าบุตรร้องกวนน้อยลง เมื่อได้ยินเสียงเพลงที่เปิดทางวิทยุ



“ ถ้าจะให้เร็วแบบซ็อบ ๆ ย่างไม่เข้าข้างนะ... เพลงลูกทุ่ง หรือ
หมอลำที่ฟังทางวิทยุนี้ก็มีสวนดีหลายอย่าง เอ็ดให้หาย
คิดถึงแฟน ... แล้วบางทีสังเกตว่าลูกก็อารมณ์ดี ไม่ค่อย
ร้องงอแงเวลาแม่เปิดเพลงให้ฟัง ... ”

จากการสังเกตกลุ่มผู้ดูแลเด็กที่พาเด็กมาเล่นที่ลานบ้านของเพื่อนบ้านในช่วงกลางวัน จะมีการเปิดฟังเพลงลูกทุ่งไปด้วยขณะดูแลเด็ก มีบางท่อนของเพลงที่เด็กสามารถร้องตามได้ซึ่ง เด็กจะได้รับรางวัลเมื่อสามารถร้องตามได้ ทำให้เด็กพยายามที่จะฟัง และร้องตามเพื่อจะได้รับ รางวัลจากผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์เจาะลึก และจากการสนทนากลุ่มกับผู้ดูแล เด็กมีความคิดเห็นตรงกันว่าสื่อพื้นบ้านแม้สามารถเข้าถึงจิตใจของชาวบ้านได้อย่างดี แต่เท่าที่ ผ่านมาไม่มีการนำสื่อพื้นบ้านมาประยุกต์ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก ส่วนในกลุ่ม ผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นว่ สื่อพื้นบ้านน่าจะได้ประยุกต์ใช้ในการให้ความรู้กับเด็กในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น นิทานเด็ก หรือเพลงเด็ก ซึ่งต้องใช้ภาษาท้องถิ่นในการเล่าเรื่องทั้งหมด สำหรับผู้ดูแลเด็กอาจจัดทำในรูปวีซีดีให้ความรู้ในการดูแลเด็กในรูปแบบภาษาพื้นบ้าน เพราะ เชื่อว่าผู้ดูแลเด็กจะให้ความสนใจเนื่องจากเห็นทั้งภาพ และได้ยินเสียงไปพร้อมกัน ส่วนเรื่อง เล่นวีซีดีไม่น่าจะเป็นปัญหา เนื่องจากทุกครัวเรือนมีเครื่องเล่นชนิดนี้อยู่แล้ว

4.3.6 สื่ออื่น ๆ

สื่ออื่น ๆ ในชุมชนที่เป็นช่องทางให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ หอกระจาย ข่าวประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสื่อพื้นฐานประจำชุมชนทุกชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชน หรือ กรรมการหมู่บ้านใช้ประกาศข่าวต่าง ๆ เช่น ข่าวการประกอบอาชีพ ข่าวการเมือง ข่าว การศึกษา ข่าวด้านสุขภาพ ข่าวสังคม และข่าวท้องถิ่นต่าง ๆ โดยปกติมักประกาศข่าว ในช่วงเช้าตรู่ และช่วงเย็น แต่หากเป็นข่าวด่วนที่ต้องรีบแจ้งกับชาวบ้าน หรือ การขอความ ร่วมมือเร่งด่วน ผู้นำชุมชนสามารถเปิดหอกระจายข่าวได้ทันที

4.4 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อของผู้ดูแลเด็ก และชุมชนต่อพัฒนาการเด็กในพื้นที่ศึกษา

4.4.1 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อบุคคลต่อพัฒนาการเด็ก

จากการสนทนากลุ่ม สมาชิกกลุ่มรับรู้ว่สื่อบุคคลมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและ พัฒนาการของเด็กทุกด้าน โดยเฉพาะด้านร่างกาย ผู้เลี้ยงดูเด็กซึ่งอาจเป็นพ่อ แม่ พี่เลี้ยง หรือ ยาย ย่า จะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเด็ก โดยเฉพาะเกี่ยวกับความเป็นอยู่ การเลี้ยงดู ว่าถูกหลักโภชนาการหรือไม่ เช่น มารดาเลี้ยงดูลูกด้วยนมแม่จนครบกำหนดเวลาจึงเปลี่ยนไป



เป็นอาหารเสริม การพาเด็กไปรับวัคซีนตามระยะ ซึ่งเด็กจะมีพัฒนาการทางร่างกายหรือไม่เพียงใด สมาชิกที่สนทนากลุ่มสรุปร่วมกันว่า ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ อาหารที่ถูกหลักโภชนาการ และเพียงพอต่อความต้องการของเด็ก วิธีการเลี้ยงดู การดูแลความสะอาดของร่างกายเด็ก การจัดที่อยู่อาศัย การเปิดโอกาสให้เด็กเล่นและพักผ่อน ซึ่งทั้งหมดทำให้รับรู้ว่าคุณค่ามีความสำคัญต่อพัฒนาการทางร่างกายของเด็กวัยนี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

" ผู้ใดเลี้ยง .. เด็กน้อยกะคือผู้นั้น บ่เชื่อสองสังเกตเบี่ยงยายนวน
แกเป็นคนอ้วน หลานเรากะตุ้ตะ จ้ำมัว หรือ ลูกนังน้อย
ที่แม่มันว่าเป็นคัก เวลาที่มันมีลูก อีนังจูลูกมันนะ
เอ็นพ้อ เอ็นแม่ตั้งแต่ อายุยังไปถึง 10 เดือน คิดเบิงเอาโอด "

" น้องปิ่น .. แม่มันสอนดี มันเลขผู้ดีคือแม่ เบิงมันใส่เสื้อผ้า
ผูกผมผูกผ้า เบิงแล้วเรียบร้อยดี ... บัดเทือลูกอีนังปิ่น
มันกะคือแม่มันอีกหละ กะโลกกะเลก ยางสิเหยียบหัวคน
มันบ่ระมัดระวังอียัง ว่าแต่ให้ได้ไปขึ้นเต๊ะ "

พัฒนาการด้านภาษา และอารมณ์ ผู้ที่เลี้ยงดูเด็กมีส่วนสำคัญซึ่งจากการสนทนากับมารดาเด็กอายุ 1 – 2 ขวบ จำนวน 5 ราย ทุกคนรับรู้ว่าการดูแลเด็กจะเป็นแบบอย่างในการพูดแก่เด็ก เช่น หากมารดาพูดสุภาพอ่อนโยนเด็กก็มักมีพฤติกรรมตามแบบอย่าง所见ในทางตรงข้าม หากเด็กเห็นพฤติกรรมของมารดาที่ดุโมโหร้าย และอารมณ์เสียบ่อย ๆ ก็มักจะมีพฤติกรรมก้าวร้าว และพูดจาด้วยคำพูดที่รุนแรงไม่เหมาะสม ในเขตพื้นที่ศึกษาผู้ดูแลเด็กมีส่วนสำคัญในการพัฒนาภาษา ดังรายละเอียดจากข้อมูลเชิงปริมาณ เด็กอายุ ก่อน 1 ปี สามารถคุยอ้อแอ้ได้ในระดับดีมาก (ร้อยละ 60) และพูดหว่า ๆ ได้ในระดับดีมาก (ร้อยละ 26.7) ในกลุ่มเด็กอายุ 1 ปีเต็ม ถึง ก่อน 2 ปี สามารถพูดเป็นคำที่มีความหมาย เช่น พ่อ แม่ ได้ในระดับดีมาก (ร้อยละ 45.8) และรู้จักของซึ่งทำได้ในระดับดีมาก (ร้อยละ 69.9) ในกลุ่มอายุ 2 ถึง 3 ปี เด็กรู้จักสิ่งของในภาพที่กำหนดอย่างน้อย 8 อย่าง ซึ่งสามารถตอบคำถามได้ในระดับดีมาก (ร้อยละ 39.2) ส่วนกลุ่ม 3 ถึง 5 ปี เด็กสามารถนับ 1 – 10 ได้ โดยทำได้ในระดับดีมาก (ร้อยละ 41.4)

เพื่อนเล่น เป็นสื่อบุคคลที่มีผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์ จากการสัมภาษณ์เจาะลึกกับมารดาเด็ก อายุ 4 ปี 11 เดือน มารดารับรู้พฤติกรรมของบุตรชายว่า หลังจากอายุ 3 ปีกับมารดาเด็ก อายุ 4 ปี 11 เดือน มารดารับรู้พฤติกรรมของบุตรชายว่า หลังจากอายุ 3 ปีบุตรใช้เวลาสนใจ และเล่นกับเด็กอื่นมากขึ้น บางครั้งมีการกระทบกระทั่ง เช่น การตี การผลัก การหยิบฉวยของเล่น การเตะ การใช้คำพูดไม่เหมาะสมดุด่า เช่น " มึง " " ฏ " แต่ในทาง



กลับกันเพื่อนเล่นที่ดีก็จะทำให้บุตรได้เลียนแบบ เช่น การยิ้ม หัวเราะขณะเล่นด้วยกัน
ไพเราะ และแบ่งปันของเล่นกัน ดังคำให้สัมภาษณ์บางส่วนที่ว่า

“ สังเกตเห็นว่า ลูกได้ทั้งสิ่งที่ดี และไม่ดีมาจากเพื่อนเล่น
แต่ก่อนตอนที่ยังไม่ติดเพื่อนไม่เป็นแบบนี้ สอนแบบไหนได้แบบนั้น
หลัง 3 ปีมานี้ พุดมิ่ง..พุดกฏ พุดอี..พุดบัก ”

“ ลูกได้สิ่งดี ๆ มาจากเพื่อนบ้าน ... สังเกตจากเพื่อนเล่นเขา
ที่เป็นคนอารมณ์ดี ติดคนง่าย หัวเราะ ไม่กลัวคนแปลกหน้า
และพูดจาจะฉาน หลังจากลูกมีคนนี้เป็นเพื่อนเล่น ก็คิดว่าไปได้สิ่งนี้มา ”

อย่างไรก็ตาม ผู้ดูแลเด็กได้ร่วมกันสรุปว่า ที่สังเกตเห็นการเล่นกระทบกระทั่งกันในกลุ่ม
เด็กชายดูคล้ายเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะสัมพันธ์กับการเล่นไล่จับกัน การ
แสดงสีหน้าล้อเลียน การวิ่ง การกระโดด การต่อย และการเล่นมวยปล้ำ ความก้าวร้าวของ
เด็กจะเกิดขึ้นเมื่อมีการทะเลาะกันเรื่องของการเล่น แต่การเล่นไล่จับไม่ใช่พฤติกรรมก้าวร้าว เด็ก
ได้เรียนรู้พัฒนาการด้านอารมณ์ และสังคมในกลุ่มเพื่อน จากข้อมูลเชิงปริมาณ มีเด็ก 3-5 ปี
เพียงส่วนน้อยที่ชอบทะเลาะ หรือมีข้อขัดแย้งกับเพื่อนเสมอ (ร้อยละ 6.4) และ เด็กที่ชอบแตะ
ต่อยผู้อื่น หรือทำร้ายผู้อื่นมีเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 2.1)

4.4.2 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์ต่อพัฒนาการเด็ก

โทรทัศน์ เป็นสื่อที่ให้ทั้งประโยชน์ และโทษต่อเด็กตามการรับรู้ของผู้ดูแลเด็ก ดังคำ
สัมภาษณ์เจาะลึกมารดาเด็กแล้วว่า

“ บุตรสาวคนเล็กอายุ 3 ขวบ 6 เดือน ทำท่าแสดงเป็น
นักอ่านข่าวตามแบบที่เห็นในรายการข่าวผู้เยาว์ เห็นแล้ว
ก็รู้สึกว่าสื่อมีประโยชน์อยู่เหมือนกัน ”

ในขณะที่มารดาเด็กอีกคนรับรู้ว่า โทรทัศน์ให้ประโยชน์เพราะบุตรสาวชอบดูรายการ
การเจ้าขุนทอง ทำให้เด็กรักการประดิษฐ์ของน่ารัก ชอบการรำ และการแสดง และตัวละคร
ในเรื่องสอนให้เด็กทำตัวเป็นเด็กดีของพ่อแม่ และรายการดังกล่าวยังช่วยพัฒนาความจำ



กลับกันเพื่อนเล่นที่ดีก็ทำให้บุตรได้เลียนแบบ เช่น การยิ้ม หัวเราะขณะเล่นด้วยกัน พุดจา ไพเราะ และแบ่งปันของเล่นกัน ดังคำให้สัมภาษณ์บางส่วนที่ว่า

“ สังเกตเห็นว่า ลูกได้ทั้งสิ่งที่ดี และไม่ดีมาจากเพื่อนเล่น
แต่ก่อนตอนที่ยังไม่ติดเพื่อนไม่เป็นแบบนี้ สอนแบบไหนได้แบบนั้น
หลัง 3 ปีมานี้ พุดมึง..พุดกู พุดอี..พุดบัก ”

“ ลูกได้สิ่งดี ๆ มาจากเพื่อนบ้าน ... สังเกตจากเพื่อนเล่นเขา
ที่เป็นคนอารมณ์ดี ติดคนง่าย หัวเราะ ไม่กลัวคนแปลกหน้า
และพุดจาจะฉาน หลังจากลูกมีคนนี้เป็นเพื่อนเล่น ก็คิดว่าไปได้สิ่งนี้มา ”

อย่างไรก็ตาม ผู้ดูแลเด็กได้ร่วมกันสรุปว่า ที่สังเกตเห็นการเล่นกระทบกระทั่งกันในกลุ่มเด็กชายดูคล้ายเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะสัมพันธ์กับการเล่นไล่จับกัน การแสดงสีหน้าล้อเลียน การวิ่ง การกระโดด การต่อย และการเล่นมวยปล้ำ ความก้าวร้าวของเด็กจะเกิดขึ้นเมื่อมีการทะเลาะกันเรื่องของเล่น แต่การเล่นไล่จับไม่ใช่พฤติกรรมก้าวร้าว เด็กได้เรียนรู้พัฒนาการด้านอารมณ์ และสังคมในกลุ่มเพื่อน จากข้อมูลเชิงปริมาณ มีเด็ก 3-5 ปี เพียงส่วนน้อยที่ชอบทะเลาะ หรือมีข้อขัดแย้งกับเพื่อนเสมอ (ร้อยละ 6.4) และ เด็กที่ชอบแตะตอผู้อื่น หรือทำร้ายผู้อื่นมีเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 2.1)

4.4.2 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์ต่อการพัฒนาการเด็ก

โทรทัศน์ เป็นสื่อที่ให้ทั้งประโยชน์ และโทษต่อเด็กตามการรับรู้ของผู้ดูแลเด็ก ดังคำสัมภาษณ์เจาะลึกมารดาเด็กแล้วว่า

“ บุตรสาวคนเล็กอายุ 3 ขวบ 6 เดือน ทำท่าแสดงเป็น
นักอ่านข่าวตามแบบที่เห็นในรายการข่าวผู้เยาว์ เห็นแล้ว
ก็รู้สึกว่าสื่อมีประโยชน์อยู่เหมือนกัน ”

ในขณะที่มารดาเด็กอีกคนรับรู้ว่า โทรทัศน์ให้ประโยชน์เพราะบุตรสาวชอบดูรายการเจ้าขุนทอง ทำให้เด็กรักการประดิษฐ์ของน่ารัก ชอบการรำ และการแสดง และตัวละครในเรื่องสอนให้เด็กทำตัวเป็นเด็กดีของพ่อแม่ และรายการดังกล่าวยังช่วยพัฒนาความจำ



“ ลูกสาวต้องนำทีวี ว่า... ” เจ้าขุนทองและผองเพื่อน
มาแล้ว.. มาแล้ว.. เจ็อยแจ้วเจรจา “ รู้สึกว่าลูกคิดรายการนี้หลาย...”

จากการสังเกตที่ผู้ให้สัมภาษณ์พูดถึงบุตร แสดงถึงความภูมิใจ ซึ่งมารดารับรู้ว่าบุตร
อารมณ์ดี และบุตรยังได้ดูตัวอย่างตัวแสดงที่ไม่ดี ในเรื่อง คือ ขอนลอย ที่ตื่นสาย ไปเรียน
ไม่ทัน ซึ่งเก๊ยจ ชอบทำผิด ซึ่งทำให้บุตรรับรู้ว่าเป็นสิ่งไม่ดีถ้าทำเช่นนั้น

เด็กสมัยใหม่ในยุคที่การสื่อสารข้อมูลไม่มีขีดจำกัด เด็กจะเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ
โดยเฉพาะโทรทัศน์ ผู้ดูแลเด็กรับรู้ว่าการฉลาดขึ้น รู้จักคิด ช่างสังเกต และกล้าถามคำถามใน
ส่วนที่สงสัย จากข้อมูลเชิงปริมาณเด็กกลุ่มอายุ 3 – 5 ปี ชอบซักถามผู้ใหญ่ว่า อะไร ทำไม
(ร้อยละ 72.2) ทำตามคำสั่งที่กำหนดได้อย่างน้อย 3 อย่าง โดยทำได้ดีถึงดีมาก (ร้อยละ 85.0)
บอกชื่อตนเองได้ (74.3) ซึ่งแตกต่างจากในอดีตมากที่เด็กไม่ค่อยกล้าแสดงออก การคิดเชิง
สร้างสรรค์มีน้อย และมักทำตามคำบอกของผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่ จากการสนทนากลุ่ม
ผู้ดูแลเด็กได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

“เด็กน้อยมันเอาโทรทัศน์เป็นพ่อ เป็นแม่... ที่ว่าแบบนั้นเพราะว่า
มันเชื่อโทรทัศน์หลาย.. บางอย่างเขาบอกมันกะบ่เอาน่า แต่มาคิดดี ๆ
เด็กสมัยนี้มันกล้า ความคิดมันดี ๆ หลายอย่างที่เขาคาดไม่ถึง...”

“ความที่เด็กเรียนรู้ได้เร็ว ... รู้ทันคน ช่างพูด ช่างสงสัย
จนบางครั้งผู้ใหญ่อย่างเราตอบคำถามไม่ได้ ... คิดว่าส่วนหนึ่ง
เด็กได้มาจากโทรทัศน์ เช่น ถามว่า ทำไมพ่อ แม่ของเพื่อน
จึงไม่ต้องไปทำงานที่อื่น ”

จากคำถามของเด็กดังกล่าว แสดงถึงการที่เด็กได้สังเกตว่าตนเองต่างจากคนอื่น ที่พ่อ
และแม่ไม่ได้อยู่ด้วย เลยอยากทราบเหตุผลว่าเป็นเพราะอะไร ซึ่งแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์
และการรู้จักสังเกตของเด็ก อย่างไรก็ตาม สื่อในโทรทัศน์ก็มีส่วนทำให้เด็กมีอารมณ์รุนแรง
ไม่โง่งาย คือ ขน มั่นใจในตนเองจนบางครั้งพฤติกรรมที่แสดงออกไม่ค่อยเหมาะสม เช่น พุด
โกหก ปฏิเสธ เอาแต่ใจตนเอง และจากการบอกเล่าของผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นยาย บอกว่า

“ เด็กในยุคปัจจุบัน มันได้แบบมาจากละครโทรทัศน์
เอ็ดให้ปเป็นตะฮัก สิ่งมันเลียนแบบ เช่น เอาแต่ใจ
อยากได้ของเล่น กะหาทางต้องเอาให้ได้ หรือ เห็นมุขของเล่น
อยากได้คือเขา ยายบ่ซื้อให้กะไปเอาของเขามา เกิดแย่ง
ของกัน หยิกข่วนกัน อีจกกัน เจ้ามีขอยบ่มี ”



“ เปรียบเทียบกับแต่ก่อน เด็กสมัยก่อนอารมณ์รุนแรง
 บ้าโมโห ผู้ใหญ่ว่าแล้วก็แล้ว ไม่เถียง ไม่ดื้อดึง
 ซึมซับเป็นจิ้งจอก ทิวิมีส่วน ”

จากการสนทนากลุ่มได้ข้อสรุปร่วมกันว่าเด็กในปัจจุบันที่ชอบแกล้งคนอื่น ทำร้ายคนอื่น
 ลับหลัง ขโมยของเล่น ขอบทำลายข้าวของในบ้านเมื่อผู้ปกครองไม่ตามใจ และ อยู่ไม่นิ่ง
 หลุกหลิก พฤติกรรมที่กล่าวมานี้ กลุ่มสนทนารับรู้ว่า โทรกเทียมนีมีส่วนทำให้เด็กเกิดการ
 เปลี่ยนแปลงดังกล่าว

จากการยกตัวอย่างรายการโทรทัศน์ ผู้ดูแลเด็กได้กล่าวถึงรายการการ์ตูนเด็กแอนนิ
 เมชั่น ซึ่งเรื่องราวเป็นการแสดงออกของกลุ่มเด็ก 6 คน ที่อาศัยในสังคมเมือง บุคลิกชน ช่าง
 กล้าแสดงออก ขบถต่อผู้ ขอบแกล้งสถานการณต่าง ๆ เมื่อเด็กดูแล้วอาจทำให้เกิดผลดีหรือ
 ผลเสียได้ แต่หากผู้ปกครองอธิบายให้เด็กเข้าใจ และร่วมดูรายการด้วยจะทำให้เด็กรับรู้สื่อ
 ในทางที่ดี และนำสิ่งที่รับชมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ แต่โดยสภาพที่เป็นจริงในสังคมชนบท
 ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจเลี้ยงดูเด็กอย่างเคร่งครัด การเลี้ยงดูจะเลี้ยงดูด้วยความยึดหยุ่น
 ใจดี ไม่มีระเบียบตามปกติชาวบ้านทั่วไป มีบางครอบครัวที่ดูแลเอาใจใส่พัฒนาการเด็กอย่าง
 ใกล้ชิด และหาแนวทางในการพัฒนาบุตรให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ซึ่งกลุ่มนี้จะคอยสังเกต
 พฤติกรรมบุตร และคอยปรับพฤติกรรมเมื่อเห็นว่าไม่เหมาะสม

4.4.3 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อวิทยุต่อการพัฒนาการเด็ก

ประชาชนในชุมชนรับรู้ว่าสื่อวิทยุมีความแตกต่างจากในอดีตในแง่ ความหลากหลาย
 ของรูปแบบการจัดรายการ ความน่าสนใจชวนติดตาม การมีผู้จัดรายการที่เก่ามีความรู้
 ความสามารถมากขึ้นกว่าในอดีต และสื่อวิทยุเป็นช่องทางที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย เพราะ
 เครื่องรับไม่แพง และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนบางกลุ่มชอบรับฟังรายการวิทยุ
 ขณะทำงานประจำไปด้วย เช่น กลุ่มที่ทำจักสานในครัวเรือน กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มทอผ้า หรือ
 แม้กระทั่งกลุ่มเกษตรกรก็นิยมฟังรายการวิทยุในช่วงพักดำนาในท้องนา ด้วยเหตุผลที่ว่าเสียงเพลง
 ลูกทุ่งหรือหมอลำที่ฟังทำให้ผ่อนคลาย เหนื่อยน้อยลง และ ดูเหมือนเวลาในวันวันผ่านไปอย่าง
 รวดเร็ว

“ เวลาดำนาสด กะสิฟังวิทยุไปน้า เพลิดเพลินดี ได้รู้ข่าวสารพร้อม
 บางทีกะมีลูกหลานน้อย ๆ ที่พ่อแม่เขาไปเฮ็ดงานอยู่น้า สังเกตว่ามันกะ
 อยู่ดี บางทีอมันมาหาหมูนวิทยุให้เฮาฟังซะอีก มันรู้ได้จึงได้ว่าหมูน
 หมองได้ เลยคิดว่ามันคิสิสังเกตเวลาผู้ใหญ่เฮ็ด ”



สื่อวิทยุต่อพัฒนาการเด็ก จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็ก 5 ราย ประกอบด้วย มารดา เด็ก 2 ราย ยายของเด็ก 2 ราย และน้ำของเด็ก 1 ราย ทุกคนต่างมีการรับรู้ที่ตรงกันว่า สื่อวิทยุมีผลต่ออารมณ์เด็ก ซึ่งสังเกตได้จากเมื่อเด็กได้รับฟังเพลงที่มีจังหวะเร้าใจ จะมีการขยับมือ แขน ขา ตามจังหวะเพลง โดยเฉพาะเมื่อเมื่อผู้ใหญ่ให้แรงเสริม เช่น คำชม ประทับมือ หรือให้รางวัล เด็กจะกล้าแสดงออก

"ไม่ว่าฟังวิทยุมีผลกับเด็กน้อย ฉันบ่เห็นด้วย ... เพราะว่า
หลานฉันอายุ 12 เดือน... เวลามันได้ยินเสียงเพลง
มันจะยกมือยกมืออย่างอารมณ์ดี หรือเวลาพ่อแม่มันเปิดเครื่องเสียง
มันวิ่งไปจับไมโครโฟน ... ถ้าเราแกล้งปิดซะ มันจะหันหน้ามา
ทำหน้าบึ้งใส่ ถ้ายังไม่เปิดมันก็ทำท่ายกมือเหมือนจะมาฟาดเรา
ฉันว่ามันมีผลนะ ... "

อย่างไรก็ตามมีการตั้งข้อสังเกตจากมารดาเด็กเช่นกันว่า การให้แรงเสริมกับเด็กบ่อยครั้งทำให้เกิดพฤติกรรมตอรอง เช่น ตอรองขอรางวัลเป็นเงินมากขึ้น จากเดิมเด็กพอใจหากให้รางวัล 1 บาท แต่ปัจจุบันเด็กจะขอ 5 บาท หรือ 10 บาทหรือขอให้ผู้ปกครองซื้อของเล่นใหม่ให้ ซึ่งการเกิดพฤติกรรมตอรองดังกล่าว ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ไม่ขัดใจเด็กแต่จะตามใจเด็กยอมให้รางวัลโดยไม่อธิบายให้เด็กเข้าใจ

"เวลาขอเงิน ... ถ้าเราให้เหรียญบาท หรือห้าบาท เด็กมัน
ไม่ยอมรับ รบเร้าจะเอาเหรียญใหม่ให้ได้ อาจเป็นเพราะ
เราให้เงินเด็กโดยไม่อธิบาย .. หรือให้อย่างไม่มีเหตุผล "

" ไทบ้านธรรมดา ... มีน้อย หรือแทบไม่มีเอาซะเลย ที่จะบอก
เหตุผลกับลูกก่อนให้เงิน และมีหลาย ๆ คน ที่ให้เงินลูก หรือ
หลานเพราะอยากดีดร้าบุญ "

พฤติกรรมการให้รางวัลเด็กดังกล่าว กลุ่มผู้นำชุมชนที่ร่วมสนทนากลุ่มได้วิเคราะห์ว่า การรับสื่อวิทยุของเด็กแม้จะเกิดผลดีในด้านพัฒนาการทางอารมณ์ต่อเด็ก แต่พฤติกรรมให้รางวัล เช่น ขนม เงิน ของเล่น ทำให้เด็กยึดติดกับวัตถุ มีพฤติกรรมขอซื้อ



"ถ้าหันกลับมามองว่า ทุกวันนี้เราให้เงินลูกหลานไปโรงเรียน วันละเท่าไร...แทบไม่น่าเชื่อว่า ถ้าคิดต่อเดือน บางรายอาจถึง 2500 บาท ตกวันละ 50 - 60 บาท ... นี่ยังไม่รวมนอกรายการ ที่ขอเป็นกรณีพิเศษ.. มันเป็นเพราะอะไร ถ้าไม่ใช่เราสร้างนิสัย การขอเงินให้กับเด็กตั้งแต่เขายังเล็ก ๆ อยู่.."

"การรับซื้อนี้... ผู้ใหญ่ต้องพิจารณา เพราะมันทำให้เด็กน้อย เปลี่ยนไป อยากแต่งตัว อยากมีโทรศัพท์ อยากมีมอเตอร์ไซด์ อยากโน่น อยากนี่... มันมาจากสื่อทั้งนั้นที่มอมเมาเด็กแต่น้อย "

ทั้งนี้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นยายของเด็กอายุ 2 ขวบ ครั้ง กล่าวว่ ต้องใช้จ่ายเงินซื้อขนมให้หลานเฉลี่ยต่อวันไม่น้อยกว่า 40 บาท ซึ่งเป็นเงินที่มากกว่าการซื้อ อาหารหลักประจำวันของเด็ก เหตุผลหลายประการที่ผู้ดูแลเด็กยอมตามใจเด็ก เนื่องจาก สงสารเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพราะไปประกอบอาชีพรับจ้างที่อื่น กล่าวว่เด็กจะขาดความอบอุ่น อยากให้หลานได้รับสิ่งต่าง ๆ เหมือนเด็กคนอื่น ไม่อยากให้เด็กเกิดปมด้อยเพราะขาดพ่อ แม่ และบางครั้งเพื่อตัดความรำคาญ

4.4.4 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านต่อพัฒนาการเด็ก

จากการรับรู้ของประชาชนโดยทั่วไป สื่อพื้นบ้าน เช่น เพลงลูกทุ่ง หมอลำเป็นสื่อที่มี ผลต่อจิตใจของคนในชุมชนชนบททั่วไป ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุที่ว่

"ชอบฟังหมอลำหลาย ถ้าได้ไปฟังลำให้กินข้าว 3 วัน 3 คืน ก็ยังไหวละ..."

จากการสอบถามคนในชุมชน กลุ่มคนในวัยทำงานให้ความนิยมเพลงลูกทุ่ง และหมอลำ มาก ดังจะเห็นได้จากมีประกาศว่จะมีหมอลำคณะใหญ่มีชื่อเสียงมาแสดง ชาวบ้านจะบอก ต่อและชักชวนกันเพื่อไปชมการแสดงดังกล่าว นอกจากความนิยมในการไปรับชมการแสดงสด ชาวบ้านเกือบทุกครัวเรือนจะซื้อหาแผ่นซีดี หมอลำและเพลงลูกทุ่งมาไว้ประจำบ้าน เมื่อ สอบถามความคิดเห็นด้านราคา ชาวบ้านกล่าวว่ ไม่แพง ประชาชนทั่วไปพอที่จะหาซื้อ มา ฟังได้

"สิว่าแพงมันกะบ่แพงทอได้ ... บางทีมาคิดเบิ่ง ซื้อแนวอื่น แพงกว่านั้น เล่นหวย แทงเบอร์กะหลายบาทในวอดหนึ่ง... นี่ซื้อความสุข ความมวน... มันเลยบ่ได้ไปคิดหลายอื๋ยัง "



“ไม่ค่อยได้ซื้อบ่อยเท่าไร.. ไปในเมืองมหาสารคามที่ก็ซื้อมา
แผ่นละ 29 บาท ถ้าแพงที่สุดก็ 130 บาท บางทีก็เอา
ไปแลกกันดูกับเพื่อนบ้าน หรือหยิบยืมกันมาดูก็ได้...”

จากการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน รับรู้ว่าสื่อพื้นบ้านมีประโยชน์และโทษในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะต่อเด็กกลุ่มผู้นำชุมชนได้ตั้งข้อสังเกตว่า ชาวบ้านทั่วไปสนใจรับสื่อเพลงลูกทุ่ง และหมอลำมาก ในรูปแบบวีซีดี มีรายการตลกแทรกในการแสดงหมอลำ เพื่อกระตุ้นความสนใจ ตลกมักใช้คำรุนแรง คำหยาบ คำด่า และคำไม่สุภาพ รวมทั้งมีคำแสลงให้ความหมายสองแง่มุม เมื่อผู้ใหญ่เปิดรับสื่อเหล่านี้ทำให้เด็กได้รับสารดังกล่าวไปด้วยโดยไม่ตั้งใจ ในขณะที่เด็กสนใจสื่อวีซีดีตลกมาก อนาคตจึงมีการระมัดระวังเพราะหาซื้อได้ง่าย ประชาชนในวัยทำงานนอกจากจะซื้อหมอลำ เพลงลูกทุ่งก็มักซื้อสื่อดังกล่าวมาด้วยพร้อมกัน เมื่อนำมาเปิดชมแล้วเก็บไม่มิดชิดทำให้เด็กมีโอกาสเปิดชมสื่อดังกล่าวโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งอาจทำให้มีผลต่อจิตใจของเด็ก และก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในระยะยาว

“แผ่นหนังไประบดมาก ... บางทีผู้ใหญ่ก็เผลอ เก็บไม่ได้
เด็ก ๆ อยากรู้อยากเห็นก็เอามาเปิด.. นี่คือปัญหาหนึ่งที่
ต้องคิดช่วยกันหาทางป้องกัน ”

“ชาวบ้านเรา ไม่คิดอะไรมากหรอก ... เปิดตลกดูเด็กก็ดูด้วย
การพูดของตลกก็อย่างที่รู้อยู่.. เด็กก็รับเอาไปโดยผู้ใหญ่ก็ไม่ว่า ”

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก สื่อหมอลำและเพลงลูกทุ่งที่ใช้ประกอบการแสดงของเด็กทำให้เด็กได้รับความสนใจ เมื่อเปิดซ้ำ ๆ เด็กจะร้องตามได้ทำให้มีพัฒนาการทางด้านภาษา และความจำที่ดี ซึ่งตามความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็ก สื่อพื้นบ้านมีประโยชน์ และส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยตรงทางด้านภาษาและอารมณ์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

4.4.5 การรับรู้เกี่ยวกับสื่อที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

สื่อเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเด็กทุกวัย เป็นข้อคิดเห็นตรงกันของสมาชิกกลุ่มทุกกลุ่มที่ได้ร่วมสนทนาด้วย และสื่อยังมีผลต่อพัฒนาการเด็กทุกด้านโดยเฉพาะในช่วงวัยก่อนเข้าเรียน เด็กจะสังเกตและเรียนรู้ได้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว บุคคลใกล้ชิดและจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันซึ่งตามการรับรู้ของกลุ่มผู้ดูแลเด็ก และกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษา รับรู้ว่าสื่อมีทั้งประโยชน์และโทษต่อเด็กในช่วงพัฒนาการตามวัย การเปิดโอกาสให้เด็ก



รับสื่อต่าง ๆ ควรมีความระมัดระวัง ผู้ปกครอง ครู หรือผู้ดูแลเด็กควรสร้างความรู้ ความเข้าใจ ต่อเด็กให้สามารถเลือกรับสื่อได้เหมาะสมตามวัย ซึ่งสาระสำคัญจากการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับสื่อ ที่เหมาะสมสำหรับเด็กเพื่อให้เจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่ดี เป็นดังนี้

1) ปีนสื่อที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้

สมาชิกกลุ่มที่ร่วมสนทนา มีความคิดเห็นร่วมกันว่า สื่อที่จะทำให้เด็กพัฒนาได้น่าจะ สัมผัสได้ เช่น ของเล่นต่าง ๆ เนื่องจากเด็กอายุไม่เกิน 5 ปี จะใช้เวลากับการเล่นเป็นส่วน ใหญ่ ผู้ปกครองต้องเสียเงินจำนวนมากซื้อของเล่นให้เด็ก หากสามารถผลิตได้เองจะทำให้ทุน รายจ่ายได้ แต่เด็กจะเบื่อเร็ว ฉะนั้นหากมีการอบรมให้ฝึกทำของเล่นเด็กควรจะทำให้สามารถ ทำได้หลาย ๆ แบบ ข้อดีของสื่อของเล่น คือ เมื่อเด็กมีของเล่นจะไม่กวนเวลาทำงานของ ผู้ใหญ่ และการเล่นของเด็กกับกลุ่มเพื่อนจะทำให้เด็กมีการพัฒนาทางด้านสังคม รู้จักแบ่งปัน และเข้ากับคนอื่นได้ง่าย ทั้งนี้ต้องมีผู้ใหญ่คอยแนะนำ เนื่องจาก ปัญหาที่อาจเกิดได้ คือ พฤติกรรมก้าวร้าวจากการแย่งของเล่น

“ แม่บ้านเขามารวมตัวกัน ทำของเล่นให้เด็กน้อยสิดิบ...
เฮลสิได้บ่ต้องซื้อ นี่แหละจับต้องได้.. ได้เล่น.. ได้মন.. ”

“ อยากให้มีผู้มาอบรม ทำของเล่นเด็กเล่น ... ทำหลาย ๆ อย่าง
เพราะเด็กเบื่อง่าย .. เด็กจะได้ไม่ก้าวร้าว เพราะแย่งของเล่นกัน
เป็นการพัฒนาเด็กด้านจิตใจ ให้รู้จักเข้าหาเพื่อน... ”

ในกลุ่มผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นว่า ของเล่นสำหรับเด็กควรไม่ก่อให้เกิดอันตรายแต่ให้ ทั้งความสนุก และส่งเสริมพัฒนาการด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ทำของเล่นขนาดใหญ่ในสนามเด็ก เล่นให้เด็ก ได้แก่อูโมงค์ที่ทำด้วยถังครึ่งวงกลมให้เด็กฝึกลอดอูโมงค์ ม้าหมุน ชิงช้า รว ขวอน ของเล่นดังกล่าวจะทำให้เด็กเกิดความเพลิดเพลิน และส่งเสริมให้มีร่างกายที่แข็งแรงจาก การเล่น

2) เป็นสื่อที่เห็นภาพเคลื่อนไหวและมีเสียงประกอบ

ผู้ดูแลเด็กได้ตั้งข้อสังเกตร่วมกันว่า เด็กให้ความสนใจสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่น ๆ เนื่องจากมองเห็นภาพและได้ยินเสียง ซึ่งผู้ดูแลเด็กอายุ 2 ขวบครึ่ง อธิบายว่าบุตรสนใจดู การ์ตูนที่ภาพเคลื่อนไหว แล้วเลียนเสียงต่าง ๆ ตามในการ์ตูน จึงสรุปร่วมกันว่าสื่อที่เด็กน่าจะ คล้ายบทละคร หรือภาพยนตร์ที่มีภาพและเสียง เพื่อให้ดึงดูดความสนใจ สาระจากการ



สนทนากลุ่มของผู้นำชุมชน ได้ข้อสรุปว่าเห็นด้วยตามแนวทางดังกล่าว แต่ได้ให้ข้อสังเกตว่า หากจะผลิตจริงต้องใช้งบประมาณมากและ ต้องหาผู้แสดงที่มีจุดเด่นจึงจะทำให้เด็กสนใจ

“ เอ็ดเป็นเรื่องเป็นราวคือในหนังได้ สดดีหลาย เพราะสังเกตว่า เด็กน้อยมันมักสับสน... ถ้าเป็นมีแต่เสียงอาจบ่ได้รับความสนใจ ”

“ อยากให้ทำในรูปแบบละคร ... เอาดารามาแสดงได้อีกดี เด็กน้อย สดดีติด มันคือเบิ่งหนัง เบิ่งละคร...”

“ สิ่งที่ยากนำมาส่งเสริมเด็กน้อย อยากให้ดีที่สุด แต่ว่าต้อง คิดเห็นความเป็นไปได้หลายอย่าง ... บ่อยากให้ผู้ทำหนักใจ ”

3) เป็นสื่อที่ใช้ภาษาท้องถิ่น เข้าใจง่าย

การผลิตสื่อที่ใช้ภาษาถิ่นมีและพบเห็นได้มากขึ้นในปัจจุบัน เพราะไม่ต้องตีความหลาย ขึ้นเมื่อฟังแล้วสามารถเข้าใจได้โดยง่าย โดยเฉพาะเด็กเล็ก ควรใช้คำสั้น ๆ พูดช้า ชัดเจน สมาชิกที่สนทนากลุ่มได้เปรียบเทียบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจสื่อคลาสเซ็ทเทปที่กรรมการชุมชน หรือ อาสาสมัครสาธารณสุขนำมาเปิดทางหอกระจายข่าว เรื่องโรคไข้เลือดออกชุดที่เป็นภาษาท้องถิ่นอีสานมากกว่าชุดที่ใช้ภาษากลาง และมีการพูดล้อเลียนสื่อดังกล่าวจนติดปาก ในขณะที่คลาสเซ็ทเทปให้ความรู้ทางสุขภาพที่เปิดทางหอกระจายข่าวทั่วไป ชาวบ้านมักไม่ใส่ใจฟังมากเป็นพิเศษยกเว้น กรณีเป็นโรคหรือปัญหาสุขภาพที่กำลังระบาดมากในช่วงนั้น เช่น ไข้หวัดนก

“ ชาวบ้านจะสนใจ... หากสื่อสามารถทำโดยใช้ภาษาที่เป็น ภาษาเดียวกับเขา ฟังง่าย เข้าใจได้เลย ไม่ต้องไปเสียเวลา คิดแปลหลายทอด หลายต่อ...”

“ จำได้ว่ากรรมการหมู่บ้าน เคยเอาม้วนเทปให้ความรู้ทาง สุขภาพมาเปิด... ตอนนั้นม้วนภาษาพื้นบ้านติดหูไต่บ้านหลายกว่า ”

“ เอ็ดหยั่งยายกะเห็นดินาเหม็ด... ให้ได้ความฮู้ความจำมาเบิ่ง มาแรงหลาน.. แต่ว่าถ้าเอาภาษาอีสานเขาได้ มันกะลี้ก เต๊ะเนาะ... มันเข้าใจง่ายตัวหละ.. ”



4) เป็นสื่อที่รับฟังได้อย่างกว้างขวาง

สาระจากการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญว่าสื่อสำหรับเด็กควรเปิดให้ได้รับฟังทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการดูแลเด็ก ดังนั้นช่องทางการรับฟังควรสามารถรับฟังได้อย่างกว้างขวาง เช่น เปิดให้รับฟังทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามในกลุ่มมารดาเด็ก มีข้อสรุปว่า เนื้อหาความรู้บางอย่างที่ผู้ดูแลเด็กต้องทำให้ถูกต้องจริง ๆ เช่น การส่งเสริมให้เด็กอารมณ์ดี การทำอาหารเสริมให้เด็ก การส่งเสริมทางด้านภาษาให้เด็กพูดเก่ง พูดด้วยความมั่นใจ อาจต้องใช้ช่องทางอื่นร่วมด้วย คือ แผ่นพับ หรือ คู่มือ หรือ อาจเป็นเทปคลาสเซ็ทซึ่งสามารถเปิดได้โดยใช้เทปวิทยุที่มีตามบ้านทั่วไป

“สื่อที่จะให้ใช้ได้ทั่วถึง... น่าสิดคิดถึงว่า ฟังได้ทั่วในหมู่บ้านของเขา ถ้าสิดให้ดี.. เปิดใส่หอกระจายข่าวไปเลย.. เปิดคู่มือรับรองว่า บ่อยากฟังก็ต้องฟัง แล้วสิดให้สิดให้นำไปปฏิบัติได้เองแหละ”

“เห็นด้วยในบางอย่าง... แต่แม่ใหม่ที่มีลูกคนแรก.. อยากสิดให้สิดเป็นรายละเอียดชัดเจน บางทีฟังทางหอ... ก็บได้สาระละเอียด ยังเช่นเพิ่นเคยเปิดโรคไข้เหี่ยวหนู เทียบแล้ว... สู้สิดความรู้ใส่ในกระดาษ แล้วแจกบได้..”

5) เป็นสื่อที่มีความหลากหลายและใช้ได้โดยง่าย

การทำสื่อเพื่อพัฒนาเด็กควรให้ผู้ใช้อิสระสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากแต่ละครัวเรือนจะมีเครื่องรับสื่อที่สะดวกใช้ต่างกัน เช่น วิทยุเทป วีดีโอ วีซีดี ดังนั้นสื่อที่ควรจัดทำจึงควรเป็นในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น บทละครพูด แต่งเป็นเพลงหรือหมอลำ ทำเป็นบทแสดงเหมือนในละครที่เห็นทั้งภาพ และเสียง รูปแบบอย่างนี้อาจจัดทำเป็นเทปคลาสเซ็ท และแผ่นวีซีดี หรืออื่น ๆ ตามความเหมาะสม แต่ต้องดำเนินการนำมาใช้ได้ง่าย ไม่มีขั้นตอนยุ่งยากในการเปิดใช้

“อยากให้คิดเห็นว่... ชาวบ้านมีความพร้อมต่างกัน ถ้าจะผลิตอยากให้มันเหมาะกับเขาจริง ๆ คือ เป็นไปได้ไหมว่าเราทำกันหลายรูปแบบ...”

“การทำหลายรูปแบบให้เลือกเป็นสิ่งที่ดี หากทำได้ ... แต่หากมีปัญหาเรื่องบหรือเรื่องใด ๆ ก็ตาม.. อย่างน้อยทำในรูปแบบได้ไหม เพราะคิดว่าชาวบ้านเอาไปใช้ได้ หรือทำเป็นละครอัดลงในม้วนเทปก็ยังก็ได้....”



"อยากให้ทำเป็นคู่มือในการดูแลลูกแต่ละระยะ ... เล่มไม่ต้องใหญ่
ให้มีความรู้เหมาะกับระดับชาวบ้านที่จะเอาไปปฏิบัติได้.."

"อยากให้เป็นแผ่นพับ... อย่างที่ในตัวอย่างนี้ น่าสนใจเพราะมีหลายสี ...
มีรูปภาพประกอบ ... ทำให้จำได้ ซึ่งมันทำให้จำได้ง่ายเพราะนึกถึงภาพ"

4.5 อิทธิพลของสื่อที่มีในชุมชนที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็ก

จากผลของความเจริญก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่ศึกษาตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ทำให้สื่อต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กในทุกด้าน งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดโดยลำดับ ดังนี้

4.5.1 อิทธิพลจากสื่อบุคคล

สื่อบุคคล เป็นสื่อที่มีผลต่อพัฒนาการเด็กในทุกด้าน เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น พ่อ แม่ ยาย ย่า น้า อา พี่เลี้ยง ซึ่งผลที่ตามมา คือ เด็กได้เรียนรู้ค่านิยม เจตคติ และมีพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สติปัญญา สังคม ภาษา โดยเฉพาะการให้การดูแลทางด้านร่างกายในเด็กอายุไม่เกิน 2 ปี เด็กจะทำได้เร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับผู้ให้การดูแล ซึ่งจากการวัดพัฒนาการ พบว่า เด็กกลุ่มอายุ 0 – 1 ปี มีพัฒนาการในระดับดีมาก เช่น สบตา (ร้อยละ 80.0) คุ้ยข้อแฉับและจำหน้าแม่ได้อย่างดี (ร้อยละ 60.0)

สำหรับเด็กกลุ่มอายุ 1 – 2 ปี มีพัฒนาการด้านร่างกายโดยทำได้ในระดับดีมากในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเกาะเดิน (ร้อยละ 84.3) การยืน (ร้อยละ 85.5) การโบกมือบายบาย (ร้อยละ 75.3) การรู้จักขอ (ร้อยละ 69.9) ส่วนเรื่อง que เด็กยังทำไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ เช่น การติดกระดุมเสื้อ (ร้อยละ 91.6) การบอกความแตกต่างของน้ำหนัก (ร้อยละ 86.7) การดูภาพคนแล้วบอกท่าทาง (ร้อยละ 75.9)

ความเป็นสื่อบุคคลที่มีผลต่อเด็กในพื้นที่วิจัย จากการสนทนากลุ่มในกลุ่มผู้ดูแลเด็ก และกลุ่มผู้นำชุมชน ตลอดจนการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็ก และการเข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสสำคัญ เช่น วันเด็ก ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่วิจัย ทำให้แบ่งสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กเป็น บุคคลในครอบครัว และบุคคลนอกครอบครัว กล่าวคือ

บุคคลในครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ของเด็ก ที่เป็นผู้ให้การเลี้ยงดูเด็กขณะยังเล็ก รวมทั้ง ย่า ยาย ป้า น้า หรือ อา รวมทั้งพี่เลี้ยงที่ใช้เวลาดูแลเด็กเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่บิดา มารดาเด็กไม่สามารถให้การดูแลและระหว่างการไปทำงานนอกบ้าน หรือ การไปทำงานที่ต่างจังหวัด อิทธิพลจากสื่อบุคคลในครอบครัวที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ กล่าวได้ดังนี้



1) ยายคือแม่ แม่ก็คือยาย มีหน้าที่ดูแล อบรมสั่งสอน คอยจัดเตรียมอาหาร ดูแลให้ได้ศึกษาเล่าเรียนเมื่อถึงเกณฑ์อายุ เป็นที่สังเกตว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เช่น ยายของเด็กต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กเล็กที่ยังไม่ไปโรงเรียน แทนพ่อแม่เด็กที่ต้องไปทำงานนอกบ้าน ทั้งที่แบบไปเช้า เย็นกลับ และไปทำงานที่ไกล ๆ ไม่ได้กลับมาเลยจนกว่าจะถึงช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เข้าพรรษา ตรุษจีน ผลที่ตามมาคือเด็กมีความผูกพันกับยายมากกว่าพ่อแม่ ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ของยายที่เลี้ยงดูหลานวัย 1 ปี 4 เดือน ที่พ่อแม่เด็กต้องจากไปทำงานตั้งแต่เด็กอายุได้ 4 เดือน

“ ไหวบ้านวาลานจันมันกะคือจัน.... มันบ่ติดพ่อติดแม่ .. ยามเขามาแต่หาเงินกรุงเทพ กะบ่เห็นวามันลิเข้าไปไกล.... ไผถามว่า ไสแม .. มันกะซืมาหายาย มันไลดเอนยายวามจนติดปาก ขายพาเฮ็ดหยังเฮ็ดหยังมันกะเฮ็ดน้ำ.... จังพาไหวพระก่อนนอน มือได้เฮาเฮ็ดข้า มันกะพาเฮาเฮ็ดตัว ”

“ ชูม่อนี่มันแปลก จังวาเขาได้ไว้ .. เด็กน้อยเอาหัว ผู้เฒ่าได้ลูกบ่พอกับเจ้าของกะบ่รู้.... แต่ว่ากะดี .. คือวาเฮากะบ่ได้เฮ็ดเวียกเฮ็ดงานให้ลูกเขาไปหาเงินหาค่า เขาได้หลายเขากะส่งมา ฮาลังเดือนกะบ่ส่งกะแล้วแต่เขา เขามีหน้าที่เอาหลาน กะเฮ็ดไปตามแนวของมัน คือบ้านคือเมืองเพิ่น ... ไคแนววาลานมันรู้ เฮาวาแนวได้มันกะพึงควม ”

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้ดูแลเด็ก

2) ตู คือ ไผ จากการที่เด็กเล็ก ๆ มีความใกล้ชิดกับมารดา ที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเลี้ยงดู เนื่องจากไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน พฤติกรรมของเด็กบางอย่าง เช่น ความขยันหมั่นเพียร ก็เป็นการเลียนแบบอย่างตามที่ได้เห็นจากผู้ใกล้ชิด ดังข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้ดูแลเด็ก

“ สังเกตว่า ลูกนางสมเือนติดกันนี้ มันได้แม่มัน มันเห็นเขาเฮ็ดหยังมันเฮ็ดน้ำ เขาล้างถ้วยมันกะล้างน้ำ ซักผ้าซักน้ำเลยวา ... ตู คือ ไผ กะตู คือแม่มันนั่นแหละ ”

“ มีเนยที่ลูกสมัยนี้มันซืค่าน แต่ว่าถ้ามันเห็นพอ แม่ ผู้ปกครองขยันขันแข็ง ซอยกันทำมาหากิน ยังบางเฮือนหลักกะได้ตื่นคินบ่ได้ยู่ ลูกมันสือดฟังบ้อ มันกะซิโดนพอแม่มันตัว ”



แม้ว่าเด็กจะมีการเลียนแบบผู้ดูแลในเรื่องความขยันหมั่นเพียร หรือเลียนแบบพฤติกรรมในชีวิตประจำวันต่าง ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการวัดพัฒนาการเด็ก พบว่า เกี่ยวกับการเลียนแบบ เด็กกลุ่มอายุ 2-3 ทำได้ในระดับดีมาก เช่น เด็กรู้จักจังหวะ และเสียงเพลง และทำตามจังหวะต่าง ๆ ได้ (ร้อยละ 53.2) และยังสามารถร้องเพลงสั้น ๆ ได้ (ร้อยละ 49.4) อย่างไรก็ตาม การเลียนแบบที่เด็กกลุ่มอายุ 3-5 ปี ทำตามไม่ได้ เช่น ไม่สามารถพับกระดาษตามแบบได้ (ร้อยละ 49.3) ไม่สามารถวาดรูปสามเหลี่ยมเหมือนแบบได้ (ร้อยละ 45.0)

3) ตัวอย่างที่ดี มีค่ากว่าคำสอน เป็นการสรุปจากการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน ที่เห็นว่า ปัจจุบันพ่อแม่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างให้ลูกเห็นก่อน หากสอนหรืออบรมโดยไม่ได้ดูพฤติกรรมตนเอง ลูก ๆ ก็จะไม่เชื่อถือ

“เห็นหลายชุมชนนี้ ผู้ปกครองอยากให้ลูกได้ดี แต่ว่าบ
ทำตัวให้เป็นแบบอย่าง ลูกมันเลยแหกคอกไปเลย
เลยมาคิดเบี่ยงแล้วว บ่ต้องไปเสียเวลาว่าหลายความ
อยากให้ลูกดีต้องทำตัวให้เขาเห็นแบบอย่างที่ดี ๆ ซะก่อน ”

“อยากให้ลูกหลานดี ต้องหาวิธีดูแลเขาหลายอย่าง ไม่เพียงแต่
ทำให้อย่างเดียว แต่การดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด การสนใจ
ถามไถ่ต่าง ๆ สำคัญ เพราะเขาจะรู้ว่าพ่อแม่เป็นห่วง การจะทำ
อะไรไม่ดี ก็ต้องคิดแล้วคิดอีก แต่ว่าเด็กเล็ก ๆ ปัญหายังไม่มาก
ส่วนใหญ่แล้วยังเชื่อพ่อแม่ผู้ปกครอง ทำตามคำบอกอยู่ ”

4) นำแนวอาย แนวเอ้อย บุคคลในครอบครัว เช่น พี่สาว พี่ชายของเด็ก นับว่ามีอิทธิพลต่อเด็กมาก โดยเฉพาะเด็กที่เริ่มย่างเข้า 3 ขวบ ที่ความสนใจอยู่ที่เพื่อน หรือผู้อื่นแทนที่จะเป็นของเล่น พัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญาเกิดจากการเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ได้เห็น โดยจะเริ่มจากผู้ที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ดูแลเด็กที่ว่า

“เด็กน้อย มันนำแนวกัน เอ้อย อ้ายเอ็ดหยัง มันเห็น
เขาเอ็ดมันกะเอ็ดนำ คีจิงยามแลง เขาเอากการบ้านมาเอ็ด
มุน้องนี่กะกางหนังสือออกทำทำเขียนอ่านไปตามปะสา ”



“อยากให้ภักทหลานผู้ใหญ่มันเป็นตัวอย่างที่ดีให้น้อง แต่ว่ามัน
กะเบปเป็นจ้งสัน มันไปเล่นน้ำมูเขา ป.1 กับมาบ้านมาหยอกน้อง
ติน้อง แกล้งให้น้องให้ อยู่น้อยนี้กะเลยเอาอย่าง เวลาบได้
อย่างใจมักสืใช้กำลัง ดิยาย ช่ายาย ”

จะเห็นว่าอิทธิพลจากสื่อบุคคล เมื่อเด็กยังเดินไม่คล่อง บุคคลที่มีอิทธิพล คือ
ผู้ดูแลใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ ยาย ย่า แต่เมื่อเด็กเริ่มเดินได้ และมีเพื่อนเล่น บุคคลที่มีอิทธิพล
ต่อเด็ก คือ เพื่อนเล่น ซึ่งพฤติกรรมที่เด็กรับมาจากเพื่อนมีทั้งในทางที่ดี และไม่ดี จากการ
สังเกต และสอบถามในผู้ดูแลเด็กหลายคนกล่าวว่า บุตรหลานซุกซนมากขึ้น เอาแต่ใจตนเอง
มากขึ้น และพูดจาด้วยคำไม่สุภาพหลังจากไปเล่นกับกลุ่มเพื่อน และจากข้อมูลเชิงปริมาณ
พบว่า กลุ่มเด็กอายุ 2-3 ปี จะร้องไห้บ่อยและไม่พอใจเมื่อไม่พอใจ (ร้อยละ 34.2) และ
ขอระบายความโกรธด้วยการตะต่อยคนอื่น (ร้อยละ 32.9)

5) การอบรมลูกด้วยสื่อไร้สาย เป็นสิ่งที่เห็นได้ในปัจจุบัน ที่พ่อแม่ของเด็ก
ต้องไปทำงานที่ต่างจังหวัดนาน ๆ การติดต่อกับยาย หรือย่าที่เลี้ยงดูเด็ก จะใช้โทรศัพท์มือถือ
ที่ซื้อไว้ให้ก่อนไป เมื่อต้องการพูดคุย หรืออบรมสั่งสอนบุตรมักจะโทรศัพท์มาพูดคุยนาน ๆ ซึ่ง
พฤติกรรมดังกล่าวทำให้เด็กเรียนรู้ เมื่อได้ยินเสียงโทรศัพท์ที่ดังขึ้นจะรีบแย่งผู้ใหญ่รับและบอกว่า
แม่โทรมาหา ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้ดูแลเด็ก

“ตอนแรกก็คิดหนักใจ กลัวหลานมีปัญหาเพราะว่าพ่อแม่เขาอยู่
ไปหาเงิน ยามเขาคิดถึงลูก เขากะโทรมาเวลานั้นเวลานี้สอนลูก
บอกลูก โทรศัพท์มือถือกะเขานั่นแหละหาซื้อไว้ จ้งมื่อวาน ...
ลูกมันแฉกยับโทรศัพท์ แฉกจากมือเขา มันดิใจว่าแม่มันโทรมา
มันจะให้ยายฟังว่า แม่มันว่าว ... บให้ดื้อ ให้อยู่กับยาย
ฟังความยาย ... แล้วแม่สืกับมาหาน้องจอย ...
คั่นน้องจอยดื้อแม่สืบมาหา ... มันกะฟังดีดี ยามแม่มันว่า
แม่มันสอนให้ว่า จ้า มันกะว่าน่า สอนให้อาบน้ำแดเวน ...
หน้าหนาวมัน สือาบบได้คั่นอาบดิก มันกะเอ็ดคิแม่มันว่า
ยายเลยบคิขากแล้ว..... ละกะภูมิใจ ”

บุคคลนอกครอบครัว ได้แก่ เจ้าหน้าที่ทางสุขภาพ เพื่อนเล่น ครู และ
ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก ซึ่งสื่อบุคคลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็ก ทั้งด้านอารมณ์
สังคม ภาษา ปัญญา และด้านร่างกาย ดังรายละเอียด ต่อไปนี้



1) หมอยุคใหม่ใส่ใจสุขภาพเด็ก การให้บริการสุขภาพแก่เด็ก และมารดา ผู้ให้บริการเช่น แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สถานอนามัยล้วนมีส่วนในการดูแล ส่งเสริม สุขภาพแม่และเด็กทั้งยามปกติ และเจ็บป่วย การที่มารดาเด็กได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ทางสุขภาพมีส่วนให้การดูแลเด็กถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น และมีผลทางอ้อมต่อพัฒนาการของเด็ก ดังคำให้สัมภาษณ์ของมารดาเด็กว่า

“ คำแนะนำต่าง ๆ คู่มือ แผ่นเอกสารทั้งหมด... ได้มาจาก หมออนามัย... เวลาไปพบสิแนะนำดี สอนเรื่องอาหารเด็ก การให้นม การดูแลทั่ว ๆ ไป ... เอ็ดให้ได้นำมาใช้เวลาดูแลลูก อย่างที่เห็นได้ชัดคือเรื่องอาหาร.. ผู้สีกว่าเอ็ดตามที่พินแนะนำ ลูกสีกักกินเพราะวามันมีสีสัน.... แต่ก่อน มีแต่บดเข้าชื้อ ๆ บได้ใส่บักอี บได้ใส่หัวแครอท ”

“ หมอซุมือนี พินพัฒนา ... เวลาเขาไปหา เช่นวาพาลูก ไปฉิตยา มันไซ่ มักสิดความู้กับมา หลายคนกะวาคักัน บว่าสเป็นคินิก โรงบาล .. ดีขึ้นกัวเกาหลายแอง เขากะเอ็ด ตามที่พินวา ลูกเขากะดี พัฒนาการมันกะดี ... ริวจังได้ ลองให้ลูกป่วยโดน ๆ เบ็งดี... คั่นมันบ่สมองข้าชะหละ ”

2) โรงเรียนดี ครูดี ญาติ ลูกเขากะดี เป็นที่สรุปร่วมกันในระหว่าง การสนทนากลุ่มว่า โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็ก ที่มีบุคคลต่าง ๆ ได้แก่ ครู ผู้ดูแล เพื่อนเล่น ล้วนมีส่วนทำให้เด็กได้เรียนรู้ และเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อ พัฒนาการทางด้านปัญญา ภาษา อารมณ์ สังคม และทางร่างกาย

“ ตั้งแต่ผัดหลานไปโรงเรียน ..มันหัวบอง จ่าดี กับมาบ้าน มันกะมาทอ่ง ก ไก่ให้ยายฟัง นับเลขให้ฟัง คั่นยอ่งแนกะแองคัก... นับยุบเขา... ผิดไปยุกับแต่ก่อน .. มันฉลาดขึ้น มีแนวนันแนวนีมาเว้าให้ฟัง ”

จะเห็นว่าพัฒนาการเด็กส่วนหนึ่งได้จากการไปเรียนรู้ที่ศูนย์พัฒนาเด็กดังคำบอกเล่าของผู้ปกครองเด็ก และจากการวัดพัฒนาการกลุ่มเด็กอายุ 2-3 ปี ทำได้ระดับดี มากในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพูดเป็นประโยค โดยใช้คำ 6-7 คำติดกัน (ร้อยละ 53.2) การเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ (ร้อยละ 78.1) และกลุ่มเด็กอายุ 3-5 ปี ยังสามารถนับ เลข 1-10 ได้ดีมาก (ร้อยละ 41.4) จะเห็นว่าเด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญา ภาษา



และอารมณ์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ภายนอกครอบครัว ดังคำบอกกล่าว
ของผู้ดูแลเด็กว่า

“ หลานซ้อยมันได้มาแต่ใส ไปเข้าศูนย์คำเดียว กับมาเอียน
มันยืนขึ้น แล้วเว้ากับอ้ายมันว่า ทั้งหมดเตรียมเคารพธงชาติ
...แถวตรง ... แล้วกะฮ้องเพลงชาติ ฮ้องปจบดอก มันหัวรอก่อน
ซ้อยเลยคิดวาดึกน้อยไปโรงเรียนนิตักว่าไป มันไปได้มู ได้เว้า
ได้ฮ้องเพลง ครูเขาสอน มันกะเลยเป็นฮู้จักความ อารมณ์กะดีพ้อมเด๊ะ ”

3) เต็น ดี คำ ชม ใช้ขนมล่อใจ จากการสังเกตพฤติกรรมเด็กที่ศูนย์
พัฒนาเด็ก ผู้ดูแลเด็กได้ใช้หลายวิธีในการดูแล ส่งเสริมเด็กให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม
ทั้งการทำโทษ การดู การให้ขนม และการชม เช่น เด็กที่ชอบแย่งของเล่นเพื่อนและ
รังแกเด็กที่อ่อนกว่า ผู้ดูแลจะต้องหาวิธีการปรับพฤติกรรมให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

“ เด็กเล็ก ๆ ก่อน 3 ขวบ ก็มีปัญหางงตืดผู้ปกครอง....
เด็กโตก็แย่งของเล่น แก่งเพื่อน ชน ตีกัน... บางทีอธิบายดี ๆ
เขาไม่เข้าใจหรอก ต้องทำเป็นเสียงดัง ๆ แล้วให้คำชมต่อหน้าเพื่อน
ซึ่งเขาจะพอใจและปรับพฤติกรรม แต่บางคนต้องล่อด้วยขนม...”
คำให้สัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก

“ คนที่เก้งหน้อยจะให้น้ำเพื่อนเวลาทำกิจกรรม จัดแถว แจกสมุด
แจกดินสอเวลาพาวาดเขียน... หรือไม่กี่เก็บผ้าหลังตื่นนอน คนอื่น
เห็นเพื่อนทำก็จะทำไปด้วย เด็กเขาเรียนรู้เร็ว หมายถึงทางสังคมนะ
แต่ทางสติปัญญา.... ส่วนใหญ่ถือว่ายังช้าอยู่...”
คำให้สัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก

4) ภาษา..มาแต่ใส เด็กในพื้นที่ที่ศึกษามีการเรียนรู้ภาษา ทั้งจากคนใน
ครอบครัว และจากเพื่อนเล่น จากการสนทนากลุ่มผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า
เด็กเล็กเรียนรู้ภาษาที่ไม่ดี ไม่เหมาะสมจากกลุ่มเพื่อนเล่น ซึ่งเรียนรู้ได้เร็วจำได้แม่น และนำ
กลับมาพูดที่บ้าน ดังรายละเอียดจากผู้ดูแลเด็ก

“ คำหยาบ คำแฉง ๆ ลูกจักวาได้มาแต่ใส ไปเล่นกับมู
ไปโรงเรียน คำเว้าแปลก ๆ มักสิได้ยิน จังเวลามันบ่พอใจมันกะคำ
อีนัน อีนี หมา แต่ก่อนบ่มี บ่เคยได้ยิน ”



"มันเข้าทอนันมันดีแล้ว... ข่อยได้ยื่นหลานข่อยแล้ว แล้วสิเป็นลม มันหยาบคัก... แต่กะตามปะสาเด็กน้อย มันบู้ความหมายดอก... ฮาลังเทือมันฮ้องเป็นเพงล่อเลียน คั่นเฮาคาดคั่นถามคัก ๆ... มันกะวามูยโรงเรียนพาแล้ว... นี่ละเด็กสมัยใหม่มันปองแนวบ๊ว "

5) มูพาดื้อ วามิน เป็นที่สังเกตร่วมกันว่า เด็กชายคือ ชนกว่าเด็กหญิง ส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดังกล่าว คือการเล่นกับกลุ่มเพื่อนที่โตกว่า และเลียนแบบการข่มเหง รังแก ซึ่งเด็กชายมักนำพฤติกรรมมาข่มน้องที่บ้าน หรือผู้ดูแลที่ตามใจไม่ค่อยดุดำตักเตือน

" อ้นวาคือ วามินนิมันคัก... บักห้ายบ้าน ไปเล่นน้ำมูมาแล้ว กะมาต๊น้อง เอ็ดให้มันให้ คั่นบให้มันกะบ่เซา แต่ก่อนบ่เป็น มันเป็นคนติดมูนี้แหละ โหลดบ่ฮักน้องเฮาจักเม็ด.... "

" ลูกชายหล่าข่อยคือกัน... เอาแต่ใจ ถ้ามันอยากได้ยังต้องซื้อ ให้ทันที คั่นชั้นบ้านเพ หรือบ่กะเสื่อผ้าดำก่าเหมิด มันดินชัก... ใส่ซีดิน ซีหย่า แถมมาเถียงเฮาอีกว มูมีเจ้าของบมี สุดท้ายกะได้นำให้ "

4.5.2 อิทธิพลจากสื่อมวลชน จากการศึกษาหาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทำให้แบ่งสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อเด็ก 0 – 5 ปี ในพื้นที่ที่ศึกษาได้เป็น สื่อมวลชนที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ วีซีดี และสื่อมวลชนที่เป็นสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือการ์ตูน หนังสือเตรียมก่อนเข้าเรียน หนังสือทั่วไป และ คู่มือ แผ่นพับการเลี้ยงดูเด็ก

สื่อมวลชนที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ ในที่นี้สื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดในปัจจุบัน คือสื่อโทรทัศน์ เนื่องจากเด็กมีโอกาสรับสื่อทั้งโดยตรง และทางอ้อมจากการที่ผู้ใหญ่เปิด เด็กมักจะจดจำสิ่งต่าง ๆ ในรายการโทรทัศน์ และนำมาเลียนแบบคำพูด รวมทั้งการแต่งกาย และการกระทำต่าง ๆ ของตัวละครที่ชอบ เช่น เล่นฟันดาบแบบหนังจีน เล่นเป็นเจ้าหญิงในเนื้อเรื่อง แปลงร่างเป็นสัตว์ประหลาดเหมือนในการ์ตูน เล่นบพจิจาริชยาด้วยการใช้ภาษาและท่าทาง ซึ่งจากข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า เด็กบางส่วนมีพฤติกรรมไม่เหมือนสม ซึ่งผู้ดูแลเชื่อว่าส่วนหนึ่งเป็นผลจากการสื่อโทรทัศน์ เช่น เด็กกลุ่มอายุ 3 – 5 ปี ชอบทำลายข้าวของผู้อื่น (ร้อยละ 5.7) ชอบทำลายข้าวของในบ้าน (ร้อยละ 5.0) เมื่อไม่ชอบบางคนจะทำให้คนอื่นเกลียดคนนั้นด้วย (ร้อยละ 3.6) ชอบแกล้งคน และมักพูดโกหก (ร้อยละ 2.9)



นอกจากนี้รายการโฆษณายังมีผลทำให้เด็กจดจำ และนำมาบรรณาธิบายผู้ปกครองให้
 คุ้นเคยกับตามแบบที่โฆษณา ซึ่งส่วนมากเป็นขนม และของเล่น เสื้อผ้าสมัยนิยม การดู
 รายการเพลง รายการเกมโชว์ หรือตลกตามผู้ใหญ่ ทำให้เด็กเลียนแบบ เช่นเลียนแบบท่า
 เดิน เลียนแบบคำร้องในเพลง หรือแสดงตลก โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่เสริมแรงทางบวก ด้วยคำ
 ชม หรือรางวัล เมื่อเด็กเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านั้น ยิ่งทำให้เด็กมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้
 และทำตามสื่อโทรทัศน์มากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) อารมณ์เด็ก ผลพลอยได้จากสื่อ การเปิดชมโทรทัศน์ของเด็กมีผลต่อ
 พัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กทั้งทางที่ดี และไม่ดี ที่ส่งผลต่อการใช้ภาษาของเด็กตามมา ซึ่ง
 จากการสนทนากลุ่มสมาชิกผู้ดูแลเด็กต่างเห็นว่า เด็กจะเลียนแบบ และนำคำพูด ภาษาท่าทาง
 มาสมมติกับเพื่อนเล่น ทั้งนี้การเลียนแบบภาษาขึ้นอยู่กับอารมณ์ของเด็ก คือ เมื่ออารมณ์ดี
 เด็กมักใช้ภาษาที่นุ่มนวล แต่ถ้าอารมณ์ไม่ดี หรือกำลังโกรธ เด็กจะก้าวร้าว และใช้ภาษาไม่
 สุภาพ พูดสั้น และห้วน

" เด็กน้อยผู้ชายมักเล่นต่อสู้ ไซ้ไม้แทนดาบ... บางทีเอะท่าท่า
 คิยงป็น คือกันกับในโทรทัศน์ ในการดูที่เห็นทั่วไป... แล้วกะ
 อารมณ์มันนี่สังเกตความมันนี่เป็นฟัด ฟัด ยามผัดใจ สุนกะง่าย
 เคียดไว... คั่นเคียดแล้วกะเข้ากะบกิน กะได้เอาขนมมาล่อให้ใจดี "

" การแลลั่นปั้นดา สิ่งดา อิจจากันยามเด็กน้อยมันบ่พอใจกัน....
 มันได้มาจากละคร คิกันกับที่นางอิจสามันแสดง ทุกมือนี่มันสอน
 เด็กน้อยแนวบตี ... "

2) กิการ์ตูนแทนข้าว จากการพูดถึงลูกที่ติดรายการโทรทัศน์ของมารดาวัย
 41 ปี ที่มีลูกวัย 4 ขวบ 2 เดือน ว่าการใช้เวลาอยู่กับโทรทัศน์ทำให้เด็กสนใจสิ่งอื่นน้อยลง
 โดยเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์ เด็กจะรู้ว่าช่วงเวลาใดจะมีรายการการ์ตูนที่ชอบดู และ จะเปิด
 หมุนเวียนกันตลอด ทำให้เด็กไม่สนใจรับประทานอาหาร

"วันหยุด... เด็กน้อยมันลืมาเบิ่งทีวีน้ำกัน 4 คนแน ... 5 คนแน...
 เบิ่งได้เบิ่งดีการ์ตูน... แล้วกะพากันส่งเสียงสนทนากัน... ลืมชอดกินเข้า
 บ่ายแล้วยังพากันจ้อยหน้าจอ ต้องได้ไล่มันเมื่อเอียนเมื่อชาน....
 คั่นเว้าหลายกะย่านพอมแมเขาเคียด หาวบ่อยากให้ลูกเขามาเล่นน้ำ
 แดวเขาจะบ่สนใจลูกเขาอีหลี จักได้กินหยั่งยากหยั่งชู้จักถามลูกบ่กะบู้ "



3) โฆษณากับพฤติกรรมชอบซื้อ อิทธิพลจากสื่อทางโทรทัศน์ในแง่การโฆษณา ทำให้เด็กเกิดการจูงใจอยากได้ อยากซื้อตามแบบอย่างที่เขาเห็น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ขนมและของเล่น ดังข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมเด็ก อายุ 2 ปี ถึง 5 ปี ที่สามารถเดินได้คล่อง จะเดินเข้าออกร้านขายขนมในชุมชนวันละหลายครั้ง และเป็นที่สังเกตว่าเมื่อเด็กร้องไห้ขอแ่ง ผู้ดูแลเด็กมักจะปลอบโยนด้วยการพูดว่า จะพาไปซื้อขนม ซึ่งทำให้เด็กหยุดร้องไห้เมื่อได้ยินคำดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันการซื้อเสื้อผ้า และของเล่นเด็กก็มักพบว่าผู้ปกครองมักจะตามใจเด็กเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเห็นว่าเป็นการทำให้เด็กพอใจ และไม่กวน ดังรายละเอียดต่อไป

" เด็กน้อยมันมักขอเงินไปซื้อขนม ... แต่ละมือนับถือบได้
มาคิดเบ้งแล้วซื้อขนมเป็นเงินหลายกั้วซื้อเข้า บางทีเขาพาไปซื้อ...
หยิบนมกล่องให้มันบัดหนี แนวนมันอยากได้เบาะ มันชีเอากระป๋องเปิบชี "

" สีวาโฆษณามีส่วนให้เด็กน้อยมักซื้อ กะคิลีแมน... เพาะวา
แต่ก็แต่ก่อน เขามาสิ้อยักขนมถุง น้ำอัดลม เอ็มเค บีมัดอก "

" เสื้อผ้าหน้าแพเด็กน้อย มันนำสมัย มันเห็นนกฮ้องใส่เปิด
สะคือมันอยากใส่.... คันซื้อให้มักหลาย ใส่บ่อยากถอด ใส่ไป
อ้วงมูพร้อมเตะฮาลังเทือ ... "

ผลจากสื่อดังกล่าวมาข้างต้น ส่วนมีอิทธิพลต่อเด็กในการก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบที่เป็นอันตราย เสี่ยงต่อการบาดเจ็บ รวมทั้งการนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมการบริโภคที่เป็นแบบตะวันตก ที่ทำให้ต้องมีการใช้จ่ายเงินในการซื้อ ผลที่อาจเกิดกับเด็กในระยะยาว คือ การมีพฤติกรรมชอบซื้อ อย่างไรก็ตาม สื่อดังกล่าวข้างต้น มีส่วนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการในทางที่ดี เช่น สื่อวิทยุ สื่อวีซีดี สื่อวิดีโอ รายละเอียดจากการให้สัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กเป็นดังนี้

1) อารมณ์ดีจากเสียงเพลง การพัฒนาการทางภาษา สังคม และอารมณ์ของเด็กเป็นสิ่งที่เป็ผลจากการมีกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัว และเพื่อนบ้าน ซึ่งปัจจุบันเกือบทุกหลังคาเรือนจะเปิดฟังเพลง หรือฟังหมอลำจากวิทยุ แผ่นวีซีดี และม้วนเทป ทำให้เด็กมีโอกาสรับฟังสื่อ และมีอารมณ์คล้อยตาม



" คอบัวได้ พ่อแม่มามวน พาชิน... เด็กน้อยมันกะมวนกะชิน...
 จิงในบ้านเฮาสู้มือนี่กำลังฮิตเปิดแผ่นเพลงฟัง คั่นเปิดขึ้นเด็กน้อย
 มันกะฮ้อง.. กะเดินนำโลด ... "

" อยู่บ้านซอย เด็กน้อยมักมาโฮมกันยามเปิดเครื่องตอนแลง...
 มันมาหยั่งฮู้บ่ มันอยากมาเบิงเขาเดินแอโรบิก น้อย ๆ
 2 ปี 3 ปี มันกะฮู้จักเฮ็ดนำเขา มวนนำผู้ใหญ่.. "

" ยามกางเวน ไทบ้านที่ตำกุก ตำสาดมักเปิดเพลงฟัง... เด็กน้อย
 มันกะเพียอยู่ใกล้ ๆ... มันกะได้ฟังนำ คั่นฮาลังมือเฮาอยากกะบ่ได้เปิด
 หลานโตน้อย ๆ นี่ละมันกะไปชอกหามาเปิดชั้นเด๊ะ.... "

สื่อมวลชนที่เป็นสิ่งพิมพ์ แม้ว่าจากข้อสรุปที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และ
 การให้ข้อมูลของผู้ถูกสัมภาษณ์จะมีความคิดเห็นตรงกันว่า สื่อมวลชนที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ เช่น
 โทรศัพท์ วิทยุ แผ่นวีซีดี จะมีอิทธิพลต่อเด็กมาก แต่สื่อสิ่งพิมพ์บางอย่าง เช่น หนังสือ
 การ์ตูน หนังสือเตรียมอนุบาล หรือคู่มือ เอกสารแผ่นพับการดูแลเด็กก็ล้วนมีผลต่อพัฒนาการ
 ของเด็กเช่นกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) หนังสือการ์ตูนเพิ่มพูนจินตนาการ และความรุนแรง การดูแลเด็ก
 แบบตามใจ และส่งเสริมพฤติกรรมชอบซื้อโดยไม่รู้ตัวของผู้ปกครองในเขตชนบท ทำให้เด็ก ๆ
 วัยที่เริ่มเข้าเรียนหาซื้อหนังสือการ์ตูนมาอ่าน รวมทั้งหนังสือสำหรับเด็กอื่น ๆ เช่น หนังสือเกม
 หนังสือวิทยาศาสตร์แบบมีรูปภาพการ์ตูน ทำให้เด็กเล็ก ๆ มีโอกาสเปิดอ่านตามพี่ ซึ่งผลที่
 ตามมาจากคำบอกเล่าของผู้ดูแลเด็ก

" ลูกอยู่บ้านมันวามันเป็นอูลค์แม่... ทำทาแสดงเวลาเล่นกันกับมู
 ทำทาซอยเวลาบูบดเจ็บ... ละกะทำทาต่อสู้กัน ฟันดาบกัน
 คั่นคิดวาสร้างสรรค์ก็แมน แต่หากถามวามารุนแรงบ่ กะแมนอีกละ
 เพาะวามันไล่ฆ่าไล่ตีกันคือในหนังสือ... "

" เห็นนำยูที่ว่าหนังสือการ์ตูนให้ควมรุนแรง แต่อีกยางนิงมันกะเฮ็ด
 ให้เด็กน้อยฮักการอ่าน... เพาะวาเด็กน้อยเวลามันเริ่มหยิบหนังสือเล่มแรก
 มันบ่ได้หยิบหนังสือเตรียมอนุบาลโลดเด๊ะ มันหยิบการ์ตูนแนวเอื้อย
 แนวอ้ายมันหามาอ่านซะก่อน ... บัดฮายากไปโรงเรียนพินะ....
 มันจิงคิดอยากได้นั่งสือหัดเขียน "



2) หนูอยากไปโรงเรียนเหมือนพี่ สิ่งสิ่งพิมพ์มีอิทธิพล ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับเด็ก โดยเด็กเล็กที่ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ จะอาศัยการดูรูปภาพ ซึ่งสิ่งที่เด็กสนใจมักเป็นภาพการ์ตูน ภาพสัตว์ ทำให้เด็กจดจำได้ เมื่อเริ่มโตขึ้นอายุประมาณ 3 ขวบ เด็กเริ่มอยากไปโรงเรียน สิ่งที่คุณครูเตรียมให้เด็ก เช่น สมุดหัดอ่าน ก.ไก่ สมุดฝึกเขียนลายเส้น และสมุดหัดวาดภาพ จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการในการใช้กล้ามเนื้อ และเป็นการฝึกทักษะด้านความคิด ความจำ

" เห็นเขาไปเข้าศูนย์ เด็กน้อยมันกะอยากไปนะ... อยากเขียน
อยากอ่านคือมูเขา... ถามหาสมุด ดินสอ อยากให้ซื้อให้...
ซื้อแล้วกะหยากให้เฮนี่พาไปเข้าโรงเรียนศูนย์ บัดพาไปซะแท้...
บ่กุ่มมือเด๊ะละ... ครูกะนำเอามาส่ง ครูว่ามันน้อยโหดยังบ่ทันถึง 3 ปี
นิกะบ่ได้คิดหยั่งวาลูกอยากไป... ถามมูเพิ่นแล้วอายุขำนี้เขาจะ
เอาไปฝากยู เลยได้ตามใจมัน.... มือหลังพาไปอีก เอาไปเอามาติดย
สู่มือนี้บ่ยากแล้ว บ่ให้อยากมาคิเก่า... "

3) ความรู้ ความมั่นใจที่ได้จากกระดาษ อิทธิพลจากสิ่งสิ่งพิมพ์โดยทางอ้อมต่อพัฒนาการเด็กอายุไม่เกิน 5 ปี เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องจากการที่ผู้ดูแลเด็กได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลเด็กโดยการอ่านหนังสือพิมพ์ ซึ่งจากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ดูแลเด็กที่สนใจอ่านหนังสือพิมพ์ ได้แก่ มารดาเด็ก น้า อา หรือพี่เลี้ยงเด็กมากกว่าที่จะเป็นผู้สูงอายุ เช่น ป้า อา ย่า หรือยายของเด็ก โดยส่วนใหญ่เรื่องที่อ่านได้แก่ เรื่องทั่ว ๆ ไป ข่าว หรือมุมบันเทิง ซึ่งทั้งหมดมีส่วนทำให้ผู้ดูแลเด็กได้สารความรู้ รวมทั้งเกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายตามมา ส่วนสิ่งสิ่งพิมพ์ที่ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้ผู้ดูแลเด็ก คือ เอกสาร แผ่นพับ และคู่มือที่ได้มาจากสถานบริการสุขภาพ จึงกล่าวได้ว่าสิ่งดังกล่าวมีผลโดยทางอ้อมกับพัฒนาการเด็ก เช่น การดูแลทางด้านอาหารที่ทำให้เด็กรับประทานได้มากและก่อให้เกิดพัฒนาการทางร่างกายที่ดีตามมา

" นี่คือโดยที่ได้มาจากอนามัย... มันดียุ ทำให้แม่ไม่อย่างจั้นมันใจ
ฟังพู่เฒ่าเพิ่นแล้ว.. บางทีได้มาเปิดอ่านกะเฮ็ดให้เฮาคิดสินใจได้ เช่น
อย่าให้บ่อกัวยหลานตอน 3 เดือน.. แต่ในหนังสือบอกวาให้กินนมยางเดียว
จั้นกะเอาตามหนังสือ ละกะมันใจวาลูกบ่ขาดสารอาหาร... แมวาลังเทือ
พู่เฒ่าสิน้อยใจวาบ่เชือกะตาม... "



" เดียวนี้ลูกได้ 4 ปีแล้ว.... หนังสือความรู้อย่าง ๗ กะยังเก็บไว้.....
 เพราะว่ามันเกี่ยวข้องกับวิชาลูก... สิบได้เก็บเป็นหลักฐาน แต่อย่างอื่นกะมี
 เช่นว่า ส่วนสูง น้ำหนักดีบ่ ขาดสารอาหารบ่ คั่นเปิดเบิ่งเปรียบเทียบกะ
 ทำให้เข้าใจ.. มันใจวาลูกอยู่ในเกณฑ์... "

จึงอาจสรุปได้ว่า เด็กอายุ 0-5 ปี ได้รับอิทธิพลจากสื่อทุกประเภท ทั้งโดยทางตรง
 และทางอ้อมโดยผ่านผู้ดูแลเด็กอีกทอดหนึ่ง ซึ่งทุกสื่อล้วนมีผลต่อพัฒนาการเด็กทุกด้าน ทั้ง
 ทางอารมณ์ จิตใจ สังคม ภาษา และสติปัญญา ซึ่งแม้ว่าผู้ดูแลเด็กจะเห็นว่าสื่อบาง
 ประเภทก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบที่รุนแรง และไม่เหมาะสม แต่จากข้อสรุปร่วมกันเห็นว่า
 ผู้ดูแลเด็กมีส่วนสำคัญในการทำให้เด็กรับเอาสิ่งที่ดี หรือไม่ดีจากสื่อมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในแต่
 ละระยะของพัฒนาการ ดังนั้นผู้ปกครองจึงควรดูแลการรับสื่อต่างๆ ของเด็กโดยใกล้ชิด



บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสื่อต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสาน 2) ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับสื่อของผู้ดูแลเด็ก และชุมชน ต่อพัฒนาการเด็กในท้องถิ่นอีสาน 3) ศึกษาอิทธิพลของสื่อที่มีในชุมชน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเด็กไทยในท้องถิ่นอีสานที่ครอบคลุมทุกด้าน

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้หลายวิธี ได้แก่ การสำรวจข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านในเขตพื้นที่ศึกษา ร่วมกับการสอบถามประชาชน และการสัมภาษณ์เจาะลึกการรับรู้เกี่ยวกับสื่อในผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ดูแลเด็กและผู้นำชุมชน การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการใช้สื่อ การทำกิจกรรมประจำวันของเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก และโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาวิจัย นอกจากนี้ได้วัดพัฒนาการเด็กอายุ 0-5 ปี จำนวน 362 คน ซึ่งเป็นเด็กที่อาศัยอยู่ใน 23 หมู่บ้านในพื้นที่วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบวัดพัฒนาการเด็ก ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน แบบสังเกตการทำกิจกรรมของเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็ก และโรงเรียน แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การแจกแจงความถี่เป็น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กระทำโดยการจำแนก และจัดหมวดหมู่เพื่อให้สามารถเข้าใจง่าย แล้วค้นหาความหลากหลายของข้อมูลโดยยึดหลักตามคำถามการวิจัย

5.2 สรุปผลการศึกษาและการอภิปรายผล

5.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ดูแลเด็ก และพัฒนาการเด็ก

ข้อมูลจากการศึกษา พบว่า ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุของผู้ดูแลเด็กโดยเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 29 ปี ถึง 35 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ และมีสถานภาพสมรสคู่ ส่วนลักษณะการประกอบอาชีพ พบว่า มากกว่าร้อยละ 50 ประกอบอาชีพทำนา รองลงมา คือ รับจ้าง ซึ่งรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ส่วนใหญ่ อยู่ระหว่าง



2001 – 4000 บาท สำหรับความเกี่ยวข้องระหว่างผู้ดูแลเด็กกับเด็ก พบว่า มากกว่าร้อยละ 50 เป็นมารดาเด็ก รองลงมา คือ ย่า ยาย และญาติ

ผลการศึกษา การวัดพัฒนาการเด็กอายุ 0 – 1 ปี พบว่า ด้านการเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับดีมาก (ร้อยละ 53.3) ด้านการใช้ภาษาส่วนใหญ่ทำได้เล็กน้อย (ร้อยละ 43.3) ด้านสังคม ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับดีถึงดีมาก (ร้อยละ 33.3, ร้อยละ 36.7) และ ด้านอารมณ์ ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 68.3)

สำหรับพัฒนาการเด็กอายุ 1 – 2 ปี พบว่า ด้านการเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับดี (ร้อยละ 73.5) ด้านสังคม ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับเล็กน้อยถึงทำได้ดี (ร้อยละ 47.0, ร้อยละ 49.4) ด้านภาษา ส่วนใหญ่ ทำได้ดี (ร้อยละ 45.8) และด้านสติปัญญา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับเล็กน้อย (ร้อยละ 67.5)

ส่วนพัฒนาการเด็กอายุ 2 – 3 ปี พบว่า ด้านการเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่ทำได้ในระดับดี (ร้อยละ 48.1) เช่นเดียวกับด้านการปรับตัวและด้านสติปัญญา ส่วนใหญ่ทำได้ดี (ร้อยละ 58.2) ด้านภาษา ส่วนใหญ่ทำได้ดี (ร้อยละ 39.2) ด้านสังคม ส่วนใหญ่ทำได้ระดับดี (ร้อยละ 60.8) และ ด้านพฤติกรรม ทำได้ดีเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65.8)

จากการวัดพัฒนาการเด็กอายุ 3 – 5 ปี พบว่า ด้านสติปัญญา ด้านภาษา ด้านสังคม เด็กส่วนใหญ่มีพัฒนาการในระดับดี (ร้อยละ 63.6, ร้อยละ 66.4, ร้อยละ 68.6) แตกต่างจากด้านการเคลื่อนไหวที่เด็กส่วนใหญ่ทำได้ดีมาก (ร้อยละ 60.0) และด้านพฤติกรรม ซึ่งพัฒนาการด้านนี้ค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 65.0)

ผลการวัดพัฒนาการในทุกกลุ่มอายุ พบว่า เด็กส่วนใหญ่มีพัฒนาการทุกด้านอยู่ในระดับดีถึงดีมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญมาก ช้างโสภา (2543) ที่ได้ศึกษาพัฒนาการเด็กทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านอารมณ์และจิตใจ พัฒนาการทางด้านสังคม และพัฒนาการทางด้านความคิดและสติปัญญา ซึ่งพบว่า พัฒนาการของเด็กทุกด้านอยู่ในระดับดี อย่างไรก็ตามการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า พัฒนาการบางด้านของเด็กยังอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย เช่น ด้านการใช้ภาษา ในเด็ก 0 – 1 ปี ด้านสติปัญญา ในเด็ก 1 – 2 ปี และการปฏิบัติพฤติกรรม ในเด็ก 3 – 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อากร แสงไชย (2542) ที่ศึกษาพัฒนาการ และวุฒิภาวะทางสังคมของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์เด็ก พบว่า เด็กส่วนใหญ่มีพัฒนาการช้า (ร้อยละ 84.1) และวุฒิภาวะทางสังคมส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ (ร้อยละ 65.1) และมีการยืนยันว่าพัฒนาการทางร่างกายของเด็กตอนต้น หรือวัยก่อนเรียนอายุ 2 – 6 ปี จะเป็นไปอย่างช้า ๆ เมื่อเทียบกับวัยทารก (พัชรวิสวนแก้ว, 2536 ; Hurlock, E. B., 1982 ; Pringle, S.M. and Ramsey, B.E. 1982)



5.2.2 ลักษณะสื่อและการรับรู้สื่อในชุมชน

รูปแบบของสื่อที่มีในชุมชน มีทั้งที่เป็นสื่อบุคคล และสื่อมวลชน ซึ่งสื่อมวลชนที่เห็นได้ชัดเจนแพร่หลาย ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่นเทป วีซีดี เป็นที่สังเกตว่าค่านิยมในการไปทำงานรับจ้างในต่างจังหวัด หรือในตัวเมืองนอกฤดูกาลเกษตร เป็นช่องทางให้แรงงานจัดซื้อสื่อต่าง ๆ และนำกลับเข้ามาในชุมชน ซึ่งการมี และบริโภคสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ของคนในชุมชนสะท้อนถึงสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดังคำบอกกล่าวของผู้สูงอายุที่ให้การดูแลเด็กแทนบิดา มารดาเด็กที่ไปประกอบอาชีพรับจ้างที่อื่น ว่า " บ่มีเฮือนได้สิบมี มีเหมิดซุควแล้วแต่่ว่าจะเป็นเครื่องเล็กหรือเครื่องใหญ่ ขึ้นกับว่ามีเงินซำได้ " ผลการวิจัยที่พบว่าชาวบ้านชนบทได้รับสื่อทั้งจากโทรทัศน์ วิทยุ และวีดีทัศน์ รวมทั้งวีซีดี ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากประชาชนมีรายได้มากขึ้นจากการประกอบอาชีพเสริม ทำให้สามารถจับจ่ายใช้สอยเงินได้

มากกว่าในอดีต ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับการวิจัยวัฒนธรรมการบริโภคของแรงงานรับจ้างในชุมชนชนบท โดย วัฒนา สุกันศีล (2543) ซึ่งให้เห็นว่า แรงงานรับจ้างซื้อสิ่งของเครื่องใช้มากขึ้น ได้แก่ วิทยุ เครื่องเล่นเทป โทรทัศน์ ทั้งนี้สัดส่วนของประชากรที่มีโทรทัศน์มีจำนวน 9 คน ต่อ โทรทัศน์ 1 เครื่อง สัดส่วนของครัวเรือนที่ครอบครองวิทยุ และโทรทัศน์ ในเขตเมืองมีมากถึง ร้อยละ 74.0 และเขตชนบทก็มีค่อนข้างสูงเช่นกัน คือ ร้อยละ 68.0

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า สื่อโทรทัศน์พบเห็นได้ทั่วไปเกือบทุกหลังคาเรือน และเด็กใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูรายการโทรทัศน์ตามช่องต่าง ๆ โดยเฉพาะช่วงเย็นหลังเลิกเรียน และในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ ซึ่งลักษณะการบริโภคสื่อดังกล่าวเริ่มมีการปรับเปลี่ยนไปจากในอดีตที่เด็กจะรับสื่อตามผู้ใหญ่ แต่ในปัจจุบันเด็กจะเลือกรับสื่อตามที่ตนต้องการ หรือตามแบบอย่างของเพื่อน ทั้งนี้เด็กสามารถบอกได้ถึงรายการที่ตนชอบ และจะเฝ้ารอรับชมรายการที่ตนสนใจ นอกจากนี้การที่เด็กนิยมชมโทรทัศน์กับกลุ่มเพื่อน ทำให้เด็กมีโอกาสดูแลกเปลี่ยนข้อมูลรายการที่น่าสนใจตามช่องต่าง ๆ และส่งผลให้ระยะเวลาในการรับชมรายการโทรทัศน์ยาวนานขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมการดูโทรทัศน์ของเด็กในสังคมตะวันตกที่นับวันจะยาวนานขึ้น โดย Stile , C. (2004) พบว่า เด็กในสหรัฐอเมริกาใช้เวลาเฉลี่ยในการดูโทรทัศน์ วันละ 4 ชั่วโมง และหากพิจารณาในรอบปี เด็กใช้เวลาดูโทรทัศน์ มากกว่าเวลาที่ใช้ในการเรียนหนังสือในโรงเรียน นั่นคือ เวลาดูโทรทัศน์ของเด็กเฉลี่ยปีละ 1,023 ชั่วโมง ในขณะที่เวลาที่ใช้ในการเรียนเฉลี่ยปีละ 900 ชั่วโมง อย่างไรก็ตามจากการศึกษาการรับชมสื่อของเด็กในเขตชนบทอีสานครั้งนี้ ยังไม่มีข้อชี้ชัดว่า ผลจากการรับชมสื่อทำให้ส่งผลต่อการเรียนของเด็ก หรือเกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และเกิดปัญหาสุขภาพต่อเด็ก ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากผลการศึกษาในสังคมตะวันตก



สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และหนังสืออ่านเล่น ไม่ค่อยพบเห็นในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากความจำกัดทางด้านเศรษฐกิจของประชาชน ประกอบกับความไม่สะดวกในการหาซื้อ รวมทั้งชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าข่าวสารทางโทรทัศน์มีความรวดเร็ว สะดวก ทันสถานการณ์ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม อย่างไรก็ตามครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และอาชีพที่มีรายได้มั่นคง ก็ยังมีความนิยมอ่านข้อมูลข่าวสารจากสื่อสิ่งพิมพ์โดยจัดหาซื้อจากในเมืองมหาสารคาม หรือตามร้านค้าที่สะดวกซื้อโดยทั่วไป สำหรับเด็กอายุไม่เกิน 5 ปี แม้ยังไม่สามารถอ่าน หรือเขียนหนังสือได้ แต่เด็กจะมีพฤติกรรมเลียนแบบที่โดยการเปิดดูหนังสือที่ตนสนใจ เช่น หนังสือการ์ตูน และหนังสืออื่น ๆ ที่มีภาพประกอบ ซึ่งกล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่นำไปสู่การรักการอ่านของเด็กในอนาคต ดังที่ มณีรัตน์ ลูกโชติรัตน์ (2537) กล่าวว่า นิยัรักการอ่านจะค่อย ๆ พัฒนาจากการดูแบบอย่าง การอ่านหนังสือประเภทหนึ่งไปสู่อีกประเภทหนึ่ง และจะขยายวงกว้างไปเรื่อย ๆ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า "เด็กที่สนใจการ์ตูนก็ยิ่งดีกว่าเด็กที่ไม่สนใจอะไรเลย" ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ผู้ปกครองจะโน้มน้าวให้เด็กสนใจอ่านหนังสือประเภทอื่นด้วย

การมีและใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีแพร่หลาย และถือเป็นสื่อที่พบได้โดยปกติในเขตชนบท ทั้งนี้ เนื่องจากคนวัยแรงงานเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่นเป็นจำนวนมาก ทั้งแบบเข้าไปเย็นกลับ และแบบไปเป็นระยะเวลานาน ๆ กลับบ้านเฉพาะในช่วงวันหยุดเทศกาล แต่ด้วยลักษณะนิสัยของคนท้องถิ่นอีสานที่มีความผูกพันกับครอบครัว จึงทำให้มีการติดต่อสื่อสารกลับมายังครอบครัว เพื่อสอบถามความเป็นอยู่ของสมาชิกรวมทั้งบุตรที่ฝากให้ผู้สูงอายุ หรือญาติเป็นผู้ดูแล การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่และโทรศัพท์ตามร้านค้าในชุมชนจึงมีความแพร่หลาย ซึ่งนับวันการติดต่อสื่อสารด้วยสื่อดังกล่าวจะเพิ่มมากขึ้น ตามพัฒนาการของเทคโนโลยีที่มีการขยายตัวสูง (สมพร รุ่งเรืองกลกิจ และคณะ, 2546)

จากผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม พบว่า การเลี้ยงดูเด็ก ผู้ดูแลเด็กได้รับความรู้ ความเข้าใจจากสื่อหลายอย่าง รวมทั้งสื่อบุคคล จากการบอกกล่าวของผู้ที่เคยมีประสบการณ์การดูแลบุตรมาก่อน และนักวิชาชีพทางสุขภาพ ตลอดจนได้รับความรู้จากสื่อมวลชน ได้แก่ การได้รับสาระความรู้จากโทรทัศน์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาตามโครงการสื่อเพื่อพัฒนาเด็กและครอบครัว โดย อรุณ เลิศจรรยาภรณ์ (2538) ที่พบว่าโทรทัศน์เป็นสื่อผสมร่วมกับสื่ออื่น ๆ ที่ให้ข้อมูลข่าวสารในการเลี้ยงดูเด็กแก่ผู้ปกครอง ทั้งนี้จากการศึกษา ผู้ดูแลเด็กมากกว่าครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 59.7 ได้รับข้อมูลการดูแลเด็กจากการดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ และการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ทางสุขภาพ



แม้ว่าในการศึกษาค้างนี้ จะพบว่า สื่อบุคคลซึ่งส่วนใหญ่เป็นมารดาเด็ก แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้ว เมื่อเด็กเริ่มอายุได้ประมาณ 4 เดือน มารดาเด็กต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น รับจ้าง จึงทำให้ภาระการเลี้ยงดูส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามภายหลังจากเลิกงานมารดามักใช้เวลาในการดูแลบุตร ทั้งเรื่องอาหาร การแต่งกาย การอบรมสั่งสอน และการดูแลเอาใจใส่อื่น ๆ เช่น พาฝึกหัดนับเลข อ่าน ก.ไก่ ในกรณีที่เด็กเริ่มโตพอที่จะต้องส่งไปเข้าเรียนที่ศูนย์พัฒนาการเด็ก ผลการศึกษาสอดคล้องกับ การศึกษาพัฒนิกของครอบครัวในการดูแลบุตรของ รุจา ภูโพบูลย์ (2545) ที่พบว่า มารดาปฏิบัติเป็นประจำในเรื่องการสอนและเอาใจใส่ในการเตรียมความพร้อมบุตร เช่น การสอนหนังสือบุตรก่อนวัยเรียน และผลการศึกษาสอดคล้องกับที่ พุฒิสาร์ อัคระพู (2543) ได้ทำการสำรวจ พบว่า ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กมีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังการเรียนรู้หนังสือ โดยการพูดและการอ่านต่อเด็ก คือ ร้อยละ 57 ของเด็กอายุ 3-5 ปี มีการอ่านเป็นประจำให้เด็กฟังทุกวันโดยสมาชิกครอบครัว ร้อยละ 48 ของผู้ปกครองเด็กหัดเดินอายุ 1-3 ปี และร้อยละ 39 ของผู้ปกครองทารก มีการอ่านให้เด็กฟังเป็นประจำ ซึ่งข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของครอบครัวต่อการรักการอ่านในเด็ก และจากข้อมูลวิจัยในพื้นที่ศึกษาก็พบว่า ผู้ดูแลเด็กมีส่วนในการจัดหาหนังสือเตรียมก่อนนำเด็กไปเข้าเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กในชุมชน และก่อนเข้าเรียนชั้นอนุบาล จึงชี้ให้เห็นว่า มีการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านสติปัญญาทั้งโดยผู้ปกครอง และโดยผู้สอนในสถาบัน เพียงแต่การประสานงานกันอย่างเป็นระบบเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร

ในการเลี้ยงดูเด็ก สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็ก แม้ว่าพฤติกรรมได้รับอิทธิพลมาจากพันธุกรรม แต่เมื่อเด็กอยู่ในระยะพัฒนาการปฏิสนธิไม่ได้ว่า ลักษณะพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นผลการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม แบบแผนของพฤติกรรมเด็กเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนในการโต้ตอบสิ่งแวดล้อม เด็กจะมีลักษณะดังกล่าวแตกต่างกัน ครอบครัวเป็นสิ่งที่สำคัญ (สุภาพรรณ โคตรจรัส, 2542) บิดา มารดา และผู้ดูแลเด็กนับเป็นสื่อที่ถือเป็นตัวแบบที่สำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก ซึ่งรายละเอียดจากการศึกษาวิจัย พบว่า ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ ให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กแบบให้ความรัก โดยให้ความสนใจในตัวเด็ก และการกระทำของเด็ก คอยตอบสนองเด็กอย่างอบอุ่นและเป็นมิตร พร้อมกับสนับสนุนให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในขอบเขตที่ไม่เป็นอันตราย จึงกล่าวได้ว่า การเลี้ยงดูเด็กในพื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่ผู้ดูแลเด็กเป็นสื่อบุคคลที่ดูแลเด็กโดยใช้มิติของความรัก แทนมิติของการควบคุม

เป็นที่น่าสังเกตว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ศึกษาประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องประกอบอาชีพเสริมโดยไปทำงานรับจ้างที่อื่น นาน ๆ ครั้งจึงจะกลับมาเยี่ยมบุตร ทำให้เด็กต้องอาศัยอยู่กับครอบครัวที่อาจเรียกว่า เป็นครอบครัวที่อยู่ในลักษณะบ้านแตก



ตามการจัดจำแนกของ สุภาพรพรณ โคตรจรัส (2542) ซึ่งเป็นลักษณะที่บิดามารดาจากไปในขณะที่เด็กโตพอที่จะรับรู้ได้ จากการศึกษาอิทธิพลสิ่งแวดล้อมต่อการเจริญเติบโตของเด็กโดยบุรณะ ขวลิตรำรง (2539) พบว่า ครอบครัวที่บิดา มารดาเหลือเวลาน้อยในการที่จะดูแลบุตร ทำให้โทรทัศน์มีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรม และความคิดของเด็ก โดยเด็กเลียนแบบอย่างจากโทรทัศน์ ทั้งเรื่องการพูด การแต่งตัว และพฤติกรรมอื่น ๆ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาครั้งนี้ เด็กที่อยู่ในลักษณะครอบครัวดังกล่าว ไม่พบว่ามีปัญหาพฤติกรรมที่รุนแรง อาจมีบ้างที่เอาแต่ใจ ร้องไห้ และเรียกร้องความสนใจซึ่งเป็นปกติวิสัยที่อาจพบได้ในวัยนี้ จึงกล่าวได้ว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่อยู่ในลักษณะบ้านแตกไม่จำเป็นต้องเป็นเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมเสมอไป ประกอบกับในยุคการสื่อสารไร้พรมแดน แม้บิดามารดาเด็กจะจากไปทำงานที่อื่นแต่ได้มีการติดต่อสื่อสารกับบุตรด้วยการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ และโทรศัพท์ตามร้านค้าในชุมชนอยู่เป็นระยะ

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ดูแลเด็ก คณะกรรมการหมู่บ้าน และครูที่อยู่ในชุมชนเห็นว่าสื่อเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ นอกจากทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิง ยังทำให้เป็นช่องทางในการพัฒนาเด็ก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา แต่เนื่องจากงบประมาณการจัดหาสื่อของชุมชน และศูนย์พัฒนาเด็กไม่เพียงพอจึงทำให้มีความจำกัดในการใช้สื่อเพื่อพัฒนาเด็ก อย่างไรก็ตามมีข้อเสนอว่า การเชื่อมประสานระหว่างผู้ปกครองเด็ก ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์ ครู และกรรมการหมู่บ้านน่าจะมีส่วนทำให้การใช้สื่อเพื่อพัฒนาเด็กมีแนวทางที่ชัดเจนขึ้น ดังคำแนะนำของ พุฒิสาร์ อัครกะพู (2542) ที่ชี้แนะภายหลังการทำวิจัยเกี่ยวกับการอ่านในเด็กปฐมวัยว่า การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียน ศูนย์รับเลี้ยงเด็ก ผู้ปกครอง เป็นความจำเป็นอย่างสูงที่จะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี

เกี่ยวกับการรับรู้สื่อ แม้ว่าจะมีผู้กล่าวว่า โทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ มักแสดงภาพอย่างโจ่งแจ้ง เพราะภาพสำคัญกว่าคำพูด ความชินกับโทรทัศน์ ทำให้คนขาดความอดทน ไม่ชอบอ่าน ไม่ชอบคิด ไม่อยากแสวงหาสิ่งใดนอกจากสิ่งที่ผู้กำกับภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์ยึดเย็ดให้ (ศรีสุภาวงศ์ พูลทรัพย์, 2543) แต่จากผลการศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับสื่อเพื่อพัฒนาการเด็กครั้งนี้ มีทั้งเห็นด้วยกับการจัดทำเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และบางส่วนเสนอให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อพื้นบ้านที่เป็นของเล่น และเสนอให้ผลิตสื่อมีทั้งภาพและเสียง โดยอาจจัดเป็นเหมือนละครในโทรทัศน์ ใช้ภาษาท้องถิ่น และ หาผู้แสดงที่เป็นที่รู้จักเป็นต้น ซึ่งวิธีคิดในการเสนอแนะดังกล่าวอาจเนื่องมาจากการจัดทำสื่อลักษณะที่กล่าว จะสามารถกระตุ้นความสนใจของเด็กได้ดีเหมือนที่เด็กดูการ์ตูน หรือละคร ซึ่งมีบางอย่างที่สอดคล้องกับที่กองส่งเสริมเผยแพร่ กรมการพัฒนาชนบท (2541) ได้กล่าวถึงลักษณะสื่อที่ดีว่า ต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสื่อ เข้าถึงง่าย น่าสนใจ ดึงดูด ไม่มีเนื้อหาที่ยุ่งยากซับซ้อน สื่อความหมายได้ถูกต้อง ชัดเจน



อย่างไรก็ตาม จากการสนทนากลุ่มทุกคนเห็นร่วมกันว่า สื่อบุคคลหรือผู้ปกครองเป็นสื่อที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก ดังที่ อัญชลี ลีสุวรรณ (2545) กล่าวว่า พ่อแม่เด็ก เป็นสื่อบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด พัฒนาการเด็กต้องอาศัยพ่อแม่ ในยุคที่สื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อเด็กอย่างมาก พ่อแม่ควรเลือก ที่นั่ง และเปิดโอกาสให้เด็กรับสื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์ให้เกิดการรับรู้ และเรียนรู้ที่ดี ให้ได้รับความบันเทิงที่ไม่มอมเมา คือไม่มีผลเสียต่อพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมสำหรับเด็ก

5.2.3 อิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็ก

ความเปลี่ยนแปลงของระบบการสื่อสาร และสื่อมวลชนที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในปัจจุบัน คือ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนารุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การรับสื่อจากโทรทัศน์ และวิทยุมีมากขึ้น ประกอบกับสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สื่อทำหน้าที่ในเชิงธุรกิจค่อนข้างมาก โดยเฉพาะธุรกิจโฆษณา (วิระวรรณ ประกอบผล, 2535) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเด็ก ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีทั้งทางด้านบวกและด้านลบ

จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็ก ต่างมีความคิดเห็นตรงกันว่าเด็กมีพัฒนาการเร็วขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต และจากการวัดพัฒนาการเด็ก เด็กส่วนใหญ่เรียนรู้ได้เร็วโดยเฉพาะเกี่ยวกับการพูด การเลียนแบบพฤติกรรมที่พบเห็น เช่น การร้องเพลง การจดจำและเรียกชื่อสิ่งของต่าง ๆ รวมทั้ง รู้จักร้องขอสิ่งที่ตนต้องการ และปฏิเสธสิ่งที่ไม่ต้องการ มีการเลียนแบบเพื่อนเล่นทั้งการพูด และพฤติกรรม ซึ่งผู้ดูแลเด็กร่วมกันสรุปว่าเป็นอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสื่อทั้งสื่อบุคคล และสื่อมวลชน ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ กมล เวียสุวรรณ (2539) ที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของสื่อ และได้ข้อสรุปว่าสื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้สูงขึ้น เพราะสื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และมีการถ่ายทอดการเรียนรู้ได้มากขึ้น และการศึกษาโดย Datna, E.K., Clyde, H. and Jeanne, B.G. (1998) พบว่า พัฒนาการเด็กเป็นผลมาจากอิทธิพลของครอบครัวและกลุ่มเพื่อน

แม้ว่าตามคำกล่าวของ อัญชลี ลีสุวรรณ (2545) ที่ว่า พ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็กเป็นสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กมาก เพราะตลอดช่วงของการดูแลเด็ก เด็กจะมีการเรียนรู้จากตัวแบบ เช่น ตัวแบบที่ดีในการเข้าสังคมจะทำให้เด็กเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี มีการเรียนรู้วิธีการทำให้อื่นชื่นชอบตนเอง และมองสังคมอย่างพึงพอใจ ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่ พบว่า ผู้ดูแลเด็กที่เป็นแม่จะมีการอบรมดูแลเด็กด้วยความเอาใจใส่ในพฤติกรรม และพัฒนาการทุกด้าน แต่พ่อแม่ที่ต้องประกอบอาชีพ และในกรณีผู้สูงอายุ จะเลี้ยงดูเด็กแบบอิสระมาก ยอมให้เด็กตามใจ ไม่ค่อยชี้แนะทางที่ถูกต้องให้ ทำให้เด็กขาดเหตุผล ไม่เชื่อฟังใคร และมักโกรธง่าย



ซึ่งเด็กในกลุ่มนี้มักมาจากครอบครัวที่หาเช้ากินค่ำ และลักษณะโครงสร้างครอบครัวเป็นแบบ ผู้สูงอายุกับเด็ก ซึ่งจัดเป็นครอบครัวที่มีความเสี่ยงสูง (สมพร รุ่งเรืองกลกิจและคณะ, 2546 ; สมมาตร ผลเกิด, 2541 ; สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543)

จากผลการศึกษาครั้งนี้ แม้ว่าจะพบเห็นลักษณะครอบครัวแบบผู้สูงอายุกับเด็กจำนวนมาก การดูแลของผู้สูงอายุโดยใช้มิติความรัก และการยอมตามใจ ก็ไม่พบผลทางด้านลบที่รุนแรงในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการมีสมาชิกอื่นไปมาหาสู่ เช่น พี่ ป้า น้า อา และญาติ ประกอบกับเด็กมีพี่และเพื่อนบ้านเป็นเพื่อนเล่น ซึ่งสิ่งที่เด็กได้รับ อิทธิพลจากบุคคลดังกล่าว มีทั้งทางด้านบวก เช่น การพูด การกล้าแสดงออก การรักการอ่าน ความขยัน ส่วนทางด้านลบ เช่น การใช้ภาษาไม่สุภาพ การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง พฤติกรรมแย่งของเล่น ทะเลาะ หยอกล้อรุนแรง และการใช้กำลัง

ในพื้นที่ที่ศึกษาวิจัย พบว่าการที่บิดามารดาเด็กจากไปทำงานที่อื่น ทำให้การดูแลเอาใจใส่เด็กมักใช้วิธีซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก และสื่อบันเทิงทดแทน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เทป เครื่องเล่นวีซีดี วีดีทัศน์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ และอื่นๆ ทำให้เกิดผลกระทบทางอ้อมกับเด็ก คือ มีค่านิยมเน้นการบริโภค และมีพฤติกรรมการขอ และการต่อรองเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งค่านิยมของผู้ดูแลเด็กก็เปลี่ยนไปคือ ความสุขคือความสามารถในการตอบสนองการบริโภคตามกระแสสังคมบริโภค วัตถุนิยม สอดคล้องกับการศึกษาของ สมพร รุ่งเรืองกลกิจ และคณะ (2546) ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ข้อคิดเห็นว่า ครอบครัวจะมีความสุขได้ “ต้องมีพร้อม” คือ มีวิทยุ มีโทรทัศน์ มีบ้านหลังใหญ่

ในขณะที่เด็กปัจจุบันมีพัฒนาการเร็วขึ้น แต่พฤติกรรมเด็กบางอย่างไม่เป็นที่พึงประสงค์ ดังเช่น คำกล่าวของ วันเพ็ญ บุญประกอบ (2544) ที่ว่าในปัจจุบันเด็กมีความอดกลั้น อดทนน้อย มีความก้าวร้าวสูง กล้าแสดงออกมาก อาจเนื่องมาจากพ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน เด็กถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง หรือให้อยู่กับผู้อื่น ทำให้ขาดการมีปฏิสัมพันธ์ทางบวกต่อกัน อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตว่าในพื้นที่ศึกษา ครอบครัวที่พ่อแม่ไปทำงานรับจ้างแบบเช้าไปเย็นกลับ จะมีเวลาในการอยู่กับบุตรในช่วงเย็นเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเวลารับประทานอาหารเย็น สมาชิกครอบครัวล้อมวงรับประทานอาหาร พร้อมกับเปิดชมรายการทางโทรทัศน์ไปด้วย ทำให้ลดโอกาสในการพูดคุยสนทนากันระหว่างสมาชิก และยังปลูกฝังการรับสื่อโทรทัศน์สำหรับเด็กโดยไม่รู้ตัว

จากข้อมูลการศึกษาที่พบว่า เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่หลังเลิกเรียน และวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ในการชมรายการโทรทัศน์ โดยเฉพาะการ์ตูน ซึ่งมีทั้งเปิดดูรายการด้วยตนเอง และดูตามพี่ หรือเพื่อนเล่น ทำให้เด็กได้รับอิทธิพลจากสื่อโทรทัศน์โดยไม่รู้ตัว สอดคล้องกับ การศึกษาในหลายพื้นที่ ที่พบว่า การดูโทรทัศน์เป็นสิ่งที่เด็กชอบมาก และส่วนใหญ่จะติด



โทรทัศน์อย่างมาก รู้สึกเหงาและไม่มีความสุขถ้าขาดโทรทัศน์ (สุกัญญา ตีระวนิช และ นันทิการ คุ่มไพโรจน์, 2540 ; สุมน อมรวิวัฒน์, 2534) จากการสนทนากลุ่ม สิ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงจากการดูโทรทัศน์ เช่น การแต่งกาย ภาษา การแสดงสีหน้าท่าทาง รวมทั้ง พฤติกรรมการซื้อสิ่งของ และขนมตามที่เห็นในโฆษณา กล่าวได้ว่าโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อเด็กมาก นอกจากจะเป็นเพราะระยะเวลา และความถี่ในการรับสื่อ อาจเนื่องมาจากการที่ ผู้ปกครองไม่ค่อยมีโอกาสดูโทรทัศน์ในการชี้แนะการรับสื่ออย่างสร้างสรรค์ และรวมทั้งการโฆษณาในปัจจุบันมีกลยุทธ์มากมายในการที่จะล่อใจเด็ก ซึ่งมักเห็นได้โดยทั่วไปว่า โฆษณามักดึงดูดผู้ชมด้วยการสร้างความอยากรู้อยากเห็นโน้มน้าวให้เชื่อว่าถ้ามีสิ่งนั้นแล้วจะมีความสุข นำเสนอเรื่องราวด้วยอารมณ์ขัน ให้ความเพลิดเพลิน ให้ความสวยงาม ความสำเร็จเป็นตัวล่อ และบางครั้งสร้างภาพพจน์ที่ไม่เกี่ยวข้องใด ๆ เลยกับตัวสินค้า หรือบริการที่กำลังโฆษณาอยู่ (กรรณิการ์ พรหมเสาร์, 2547 ; กัลยา ขนอม, 2539 ; มุลนิธิเพื่อผู้บริโภค, 2547 ; สมพร รุ่งเรืองกลกิจ และคณะ, 2546)

อย่างไรก็ตามอิทธิพลของโทรทัศน์ ก็ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า เด็กส่วนใหญ่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก มีความสามารถในการจดจำ และ เข้ากับบุคคลอื่นได้ง่าย ไม่กลัวคนแปลกหน้า รวมทั้งมีอารมณ์สนุกสนาน เรียนรู้การเข้าสังคมขณะเล่นกับเพื่อน แต่ในทางกลับกัน สื่อดังกล่าวก็ทำให้เกิดผลเสียต่อเด็กจากการเลียนแบบที่ก่อให้เกิดค่านิยมบริโภคโดยไม่จำเป็น และพฤติกรรมชอบซื้อ อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้ กลุ่มผู้ดูแลเด็กเชื่อว่าหากเด็กได้รับการดูแลที่ดีจากสื่อบุคคล โดยเฉพาะพ่อแม่ จะทำให้เด็กรับสื่อต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม และมีพัฒนาการที่ดีในที่สุด

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 เชิงนโยบาย

1) รัฐโดยคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ได้ระบุทิศทางการและกลยุทธ์ในการพัฒนาสื่อไว้ค่อนข้างชัดเจน โดยมีภารกิจเบื้องต้น คือ การให้บริการข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชนทั่วประเทศตลอดเวลา โดยไม่จำกัดกลุ่มพวก ไม่จำกัดขนาด และปรับปรุงคุณภาพของเครือข่ายการสื่อสารในชนบท ไม่ให้ต่ำกว่ามาตรฐานสากล แต่สิ่งที่ควรระบุให้มีความเฉพาะเจาะจงในระดับกลุ่ม รัฐพึงระบุดูแลช่วยเหลือและให้มีการพัฒนาสื่อสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งอาจเป็นการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการค้นคว้าวิจัยด้านการพัฒนาเด็ก และสื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็กอย่างเป็นระบบ



2) รัฐพึงกำหนดนโยบายด้านความช่วยเหลือแก่สถาบัน หรือหน่วยงานองค์กร โครงการใด ๆ หรือกิจการใด ๆ ที่สนับสนุนการพัฒนาสื่อสำหรับเด็กให้มีคุณภาพที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในทุกด้าน

3) รัฐพึงกำหนดนโยบายและปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจลงในด้านการควบคุมเนื้อหาของสื่อทุกชนิดที่สร้างแรงจูงใจทำให้เด็กอยากได้ หรือเกิดพฤติกรรมชอบซื้อ และบริโภคขนม และรัฐควรให้การสนับสนุนสื่อที่มีเนื้อหาต่อการสร้างค่านิยมที่ดี ส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมในเด็กก่อนวัยเรียน

4) องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือผู้นำชุมชน ควรหาแนวทางพัฒนาศักยภาพครอบครัวในชุมชน โดยเฉพาะครอบครัวที่ต้องเลี้ยงดูเด็ก ให้สามารถเลือกสื่อที่มีประโยชน์ต่อเด็ก ตลอดจนหาแนวทางป้องกันการเข้าถึงสื่อที่จะทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมรุนแรง หรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ

5) รัฐพึงกำหนดบทบาทของชุมชน และสื่อมวลชนในท้องถิ่น ต่อการนำเสนอสื่อสำหรับเด็ก โดยเพิ่มมาตรการสนับสนุนให้เกิดแรงจูงใจแก่สื่อมวลชนท้องถิ่นที่จะหันมาเพิ่มการดำเนินงานด้านสื่อสำหรับเด็ก

5.3.2 เชิงบริการ

1) การให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน ควรเป็นความร่วมมือของหลายฝ่ายที่จะต้องประสานความร่วมมือ และทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะประเด็นสื่อกับพัฒนาการเด็ก ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ทุกระดับควรมีการวางกรอบปฏิบัติร่วมกัน และมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ เพื่อให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นโดยลำดับ

2) ในสถานะที่สื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกเพศทุกวัยทุกด้าน ผู้ดูแลเด็กไม่ควรตอกย้ำมุมมองของสื่อด้านลบแต่เพียงอย่างเดียว เพราะอาจไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แต่สิ่งที่ควรทำคือชี้แนะให้เด็กเกิดทักษะ มีการรับรู้ต่อสื่อที่ถูกต้องตามสภาพที่เป็นอยู่ เช่น สื่อโฆษณาขนม หรือของเล่น รวมทั้งสิ่งของที่ไม่จำเป็นที่นำไปสู่การฟุ่มเฟือยควรสอนให้เด็กพิจารณาอย่างมีเหตุผล และหลีกเลี่ยงไม่ซื้อ

3) หากลวิธีในการส่งเสริมศักยภาพของผู้ดูแลเด็กให้สามารถผลิตสื่อที่เหมาะสมกับเด็กที่อาจจะเป็นประโยชน์ในแง่การลดทอนค่าใช้จ่ายในการซื้อของเล่น และสิ่งของที่ไม่จำเป็น รวมทั้งการผลิตสื่อพื้นบ้านในหลายรูปแบบ ให้สามารถเลือกใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้ ซึ่งการผลิตสื่อต้องคำนึงถึงค่านิยม วัฒนธรรมท้องถิ่น และให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของทั้งผู้ดูแลเด็ก และเด็กก่อนวัยเรียนด้วย



4) บุคลากรสาธารณสุข ครู องค์กรบริหารส่วนตำบล และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรร่วมมือกันรณรงค์ต่อต้านสื่อที่ไม่เหมาะสมกับเด็ก พร้อมทั้งชี้แนะการเลือกสรรสื่อที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้าน

5) พัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ดูแลเด็ก โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ให้สามารถดูแลและนำเด็กอย่างใกล้ชิดเมื่อต้องเปิดรับสื่อ ตลอดจนแนะนำเด็กเดือนบุตรหลานให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้ โดยเสี่ยงน้อยที่สุด

5.3.3 เชิงการวิจัย

1) ศึกษารูปแบบการผลิตสื่อที่เหมาะสมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน โดยเน้นการผลิตสื่อที่สะดวกใช้ เข้าใจง่าย และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิต และใช้สื่อ

2) ศึกษาเชิงนโยบายเกี่ยวกับผลกระทบจากสื่อต่อพัฒนาการเด็กทุกด้าน เพื่อการกำหนดนโยบาย และการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้วยการใช้สื่อที่เหมาะสม

3) ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนากลยุทธ์เชิงนโยบายที่เอื้อให้การดำเนินงานบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนด้วยสื่อที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น รวมทั้งประเมินผลแผน แผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ลงทุนไปในการดำเนินงาน

4) ศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของสื่อ สื่อพื้นบ้านต่อพัฒนาการเด็ก และสื่อมวลชนในแต่ละภูมิภาค ซึ่งผลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการหารูปแบบสื่อที่เหมาะสมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย



บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. 2539. สื่อสองวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- กิดานันท์ มลิทอง. 2544. สื่อการสอนและฝึกอบรม : จากสื่อพื้นฐานถึงสื่อดิจิทัล. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- กมล เวียสุวรรณ และนิตยา เวียสุวรรณ. 2539. แนวคิดการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและแนวทางในการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการด้านนวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา สำหรับสายงานด้านมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน แก้วมณี.
- กรรณิการ์ พรหมเสาร์. 2547. เด็กกับโฆษณาทำอะไรเด็กไทยจึงจะรู้ทัน. วารสารฉลาดซื้อ. 11(61) : 46 – 48.
- กรรณิการ์ วิจิตรสุนทร และดารณี สายยะวัน. 2528. การพยาบาลทารกแรกเกิด. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์แม็คจำกัด.
- ขวัญชัย ห่มคำ. 2542. การใช้สื่อห่อผ้าเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในงานสาธารณสุข. วารสารสาธารณสุขมูลฐาน ภาคอีสาน. 14(6) : 42 – 47.
- คณะกรรมการศึกษาบทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก. 2535. บทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก. โครงการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.
- คำนวร. 2545. สื่อชี้นำได้มากแต่ไหน. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 3(9) : 55.
- เครือวัลย์ นุตานวัตร และคณะ. 2531. รูปแบบการปรับปรุงพฤติกรรมการกินของชาวชนบทอีสาน. คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. มปท.
- จันทิศา พุกพานานนท์. 2545. อิทธิพลของทีวีที่มีต่อลูก. วารสารใกล้หม้อ. 26(7) : 84 – 85.
- จันทิรา สิทธิโชค และนวลศรี วิจารณ์. 2542. บทบาทของมารดาในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. 22(3) : 50 – 60.
- จรรยา ทองถาวร. 2530. จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- จรรยา สุวรรณพัตร และ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร. 2533. ประมวลสังเคราะห์ผลการวิจัยในขประเทศไทยเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กไทย เล่ม 2. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2540. หลักการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์รวมคำแห่ง.



- ทิพย์ภา เชษฐไชวาลิต. 2543. จิตวิทยาพัฒนาการสำหรับพยาบาล. กรุงเทพฯ : ชานเมืองการพิมพ์.
- นริสา วงศ์พนารักษ์. 2544. หลักการให้การปรึกษาทางสุขภาพ : เอกสารประกอบการสอนมหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มปท.
- บุรณะ ขวลิตอำรง. 2539. อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อการเจริญเติบโตของเด็กไทย. สารศิริราช . 48 (ฉบับผนวก) : 183 – 188.
- ปรียา เกตุทัต. 2545. การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเรียน ใน พัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา พัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู หน่วยที่ 1 – 7. พิมพ์ครั้งที่ 16 . กรุงเทพฯ : ประชุมช่าง.
- ประเวศ วะสี. 2543. สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- พจนา ภิรมย์ประเมศ. 2532. การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน : ศึกษาเฉพาะกรณีสถานีนอนามัยเด็กกลาง นนทบุรี. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรีย์ สอนแก้ว. 2536. จิตวิทยาพัฒนาการ และการดูแลเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด.
- พุดิสาร์ อัครกะพู. 2543. การอ่าน : เริ่มต้นแต่ปฐมวัยเพื่อความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่. วารสาร การศึกษานอกโรงเรียน. 3(6) : 27 – 29.
- มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์. 2537. ไขปัญหาการคูณพีเวอร์ : แนวทางสู่การปลูกฝังนิสัยรักการหนึ่ง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุจา ภูโพลย์. 2545. พัฒนกิจของครอบครัวในการดูแลบุตรวัยทารกจนถึงวัยรุ่น. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 10(1) : 1- 14.
- รัชนี ลาขโรจน์. 2545. การอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยทารก ใน พัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา พัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู หน่วยที่ 1 – 7. พิมพ์ครั้งที่ 16 . กรุงเทพฯ : ประชุมช่าง.
- รัตน พุ่มไพศาล. 2534. ปรัชญาและหลักการจัดการศึกษานอกระบบ. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.



- ศรีธรรม ธนะภูมิ. 2535. พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2545. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศรีสุภางค์ พูลทรัพย์. 2543. การอ่านเพื่อจินตนาการ. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 13(1) : 17 - 21.
- สุชา จันทรเอม. 2542. จิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สนั่น สนธิสัมพันธ์. 2540. การพัฒนารูปแบบการผลิตสื่อพื้นบ้านหมอลำ และลูกทุ่งเพื่อการเผยแพร่ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ จังหวัดเขต 6. ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6. ขอนแก่น.
- สุภาพรณ โคตรจรัส. 2542. การพัฒนาบุคคล : แบบแผนของครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูนั้นสำคัญไฉน. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. 22(4) : 81 - 89.
- สมพร รุ่งเรืองกลกิจ และคณะ. 2546. ลักษณะครอบครัวอีสานกับการส่งเสริมสุขภาพจิต. วิจัยภายใต้โครงการพัฒนากลุ่มนักวิจัยด้านสุขภาพจิต และจิตเวช มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสรี วงศ์มณฑา. 2542. การประชาสัมพันธ์ : ทฤษฎีและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด.
- สุกัญญา ตีระวนิช และนันทริกา คุ่มไพโรจน์. มปป. อิทธิพลของสื่อต่อเด็กไทยในกรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2540. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2543. ขั้นตอนการพัฒนาของเด็กปฐมวัยตั้งแต่ปฏิสนธิถึง 5 ปี. สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข. 2543. รายงานประเมินพัฒนาการนักเรียนชั้นอนุบาล 2 ปีการศึกษา 2543. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค. 2547.โฆษณา ขนมหลอกเด็ก. อีบุรณ อ้นวงษา หัวหน้ากองบรรณาธิการ. วารสารฉลาดซื้อ. 11(61) : 61.
- อัญชลี สีสุวรรณ. 2545. สังคม สื่อมวลชน กับการพัฒนาเด็ก ในพัฒนาการเด็ก และการเลี้ยงดู. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา พัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู หน่วยที่ 8 - 15. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : ประชุมช่าง.



- อรุณช เลิศจรรยาภักดิ์. 2538. โครงการใช้สื่อเพื่อพัฒนาเด็ก และครอบครัว. การประเมินผล และรายงานความก้าวหน้าโครงการใช้สื่อเพื่อพัฒนาการเด็กและครอบครัว. กองงานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล.
- อารีรัตน์ ขำอยู่ และคณะ . 2545. พัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรมการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 10(3) : 1 – 12.
- Craig, G.J. 1991. Human Development. 2nd ed. New Jersey : Prentice Hall.
- Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S. 1994. Handbook of Qualitative Research . London : SAGE Publication.
- Durkin, K. 1985. Television , Sex Roles and Children , Milton Keynes : Open Unit Press. <http://www.Aber.ac.uk/media/students/hzi9402.html>.
- Gormly, A.V. and Brodzinsky, D.M. 1989. Lifespan Human Development. New York : Holt Rinehart and Winston, Inc.
- Grbich, C. 1999. Qualitative Research in Health : Field-based Methods. London : SAGE Publication.
- Gormly, A.V. and Brodzinsky, D.M. 1989. Lifespan Human Development. 4th ed. New York : Holt and Winstobton.
- Gunter, B. 1995. Television and Gender Representation . London : John Libbey. . <http://www.Aber.ac.uk/media/students/hzi9402.html>.
- Helen, Ingham. 2004. Children, Television and Gender Roles. <http://www.Aber.ac.uk/media/students/hzi9402.html>.
- Hurlock, E.B. 1982. Development Psychology : A life – span approach. 5th ed. New York : McGraw – Hill Pulo. Co.Ltd.
- Hurlock, E.B. 1983. Child Development. 6th ed. Tokyo : McGraw – Hill.
- Lefrancois, G.R. 1990. The Lifespan. 3rd ed. California : Wadsworth Publishing.
- Pringe, S.M. and Ramsey, B.E. 1982. Promoting the health of children : a guide for caretakers and health care professional. St. Louis : The C. V. Mosby Company.
- Stile, C. 2004. The National Institute of Child Health and Human Development Supports TV. http://www.Nih.gov/news/NIH-Record/04_17_2001/story08.htm.



- Swaminathan, M. 1989. The first three year : A sourcebook on early children care and education : Bangkok : Unesco Principal regional Office for Asia and Pacific
- Tim, M. 2002. Qualitative Research in Action. London : SAGE Publication.
- Zanden, J. w. 1993. Human development . 5th ed. New York : McGraw Hill, Inc.



ภาคผนวก ก
ตารางแสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง
จำแนกตามพัฒนาการรายด้าน



ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของเด็ก 0 - ก่อน 1 ปี จำแนกตามพัฒนาการ

รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี:	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
การเคลื่อนไหว				
1.เมื่อนอนคว่ำสามารถยกหัวได้ 45 องศา	51(85.0)	2(3.3)	2(3.3)	5(8.3)
2.เมื่อนอนคว่ำสามารถชูคอได้	48(80.0)	3(5.0)	2(3.3)	7(11.7)
3.ตั้งหัวได้เมื่อจับให้นั่ง	50(83.3)	4(6.7)	-	6(10.0)
4.หันหน้าตามการเคลื่อนไหวของวัตถุ	45(75.0)	4(6.7)	-	11(18.3)
5.พยายามค้นหาแหล่งเสียง	42(70.0)	5(8.3)	-	12(20.0)
6.ชันคอได้	49(81.7)	4(6.7)	1(1.7)	6(10.0)
7.จับให้นั่งได้	33(55.0)	4(6.7)	4(6.7)	17(28.3)
8.เมื่อนอนคว่ำสามารถยกหัวได้ 90 องศา	48(80.0)	4(6.7)	-	8(13.3)
9.จับของด้วยนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ	19(31.7)	3(5.0)	5(8.3)	33(55.0)
10.ทำท่าคืบ	30(50.0)	3(5.0)	1(1.7)	26(43.3)
11.ศีรษะตั้งตรงเมื่ออยู่ในท่านั่ง	38(63.3)	4(6.7)	4(6.7)	14(23.3)
12.ถือของมือเดียว	35(58.3)	2(3.3)	1(1.7)	22(36.7)
13.ถ่ายของจากมือหนึ่งไปอีกมือหนึ่ง	20(33.3)	6(10.0)	6(10.0)	28(46.7)
14.พลิกคว่ำและพลิกหงายได้	35(58.3)	2(3.3)	4(6.7)	19(31.7)
15.นั่งได้เองโดยไม่มีคนช่วย	28(46.7)	-	3(5.0)	29(48.3)
16.คลาน	18(30.0)	-	3(5.0)	39(65.0)
17.เกาะยืนโดยการเกาะราวหรือสิ่งของได้	17(28.3)	2(3.3)	-	41(68.3)
การใช้ภาษา				
18.คุ้ยข้อแฉ่	35(60.0)	9(15.0)	6(10.0)	9(15.0)
19.ออกเสียง พ่อ แม่ ได้	3(5.0)	5(8.3)	9(15.0)	43(71.7)
20.พูดหว่า ๆ ได้	16(26.7)	7(11.7)	8(13.3)	29(48.3)
21.เลียนเสียงพูด	8(13.3)	13(21.7)	2(3.3)	37(61.7)
22.พูดเป็นคำที่มีความหมาย เช่น พ่อ แม่	4(6.7)	2(3.3)	7(11.7)	46(76.7)
ด้านสังคม				
23.สบตา	48(80.0)	6(10.0)	2(3.3)	4(6.7)
24.ยิ้มตอบ	36(60.0)	12(20.0)	7(11.7)	5(8.3)



รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
25.สนใจสิ่งแวดลอม	30(50.0)	14(23.5)	5(8.3)	10(16.7)
26.สังเกตสิ่งรอบตัวเมื่อได้ยินเสียง	27(45.0)	12(20.0)	10(16.7)	11(18.3)
27.ตบมือ	16(26.7)	5(8.3)	4(6.7)	35(58.3)
28.ยกแขนให้อุ้ม	10(16.7)	11(18.3)	7(11.7)	32(53.3)
29.โผเข้าหาคน	14(23.5)	7(11.7)	8(13.3)	31(51.7)
30.เล่นจ๊ะเอ๋	15(25.0)	14(23.3)	3(5.0)	27(45.0)
31.ทำตามคำสั่งง่าย ๆ ได้	12(20.0)	2(3.3)	6(10.0)	40(66.7)
32.มองตามคนที่รู้จัก หรือคนที่เคลื่อนไหว	35(58.3)	7(11.7)	3(5.0)	14(23.3)
33.รู้จักชื่อตนเอง	28(46.7)	2(3.3)	5(8.3)	24(40.0)
ด้านอารมณ์				
34.มองของที่มิสัสัน	48(71.7)	4(6.7)	2(3.3)	11(18.3)
35.สนใจของที่เคลื่อนไหวได้นาน	37(61.7)	6(10.0)	4(6.7)	13(21.7)
36.สนใจสิ่งต่าง ๆ ได้นาน	30(50.0)	10(16.7)	1(1.7)	18(30.0)
37.จำหน้าแม่ได้	36(60.0)	6(10.0)	3(5.0)	14(23.3)



ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของเด็ก 1 ปีเต็ม – ก่อน 2 ปี จำแนกตามพัฒนาการ

รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
การเคลื่อนไหว				
1. เกาะเดินได้	70(84.3)	12(14.5)	-	1(1.2)
2. ถือแก้วน้ำได้	65(78.3)	13(15.7)	3(3.6)	2(2.4)
3. ดื่มน้ำได้เอง	64(77.1)	14(16.9)	2(2.4)	2(2.4)
4. เดิน	69(83.1)	11(13.3)	2(2.4)	1(1.2)
5. วิ่ง	46(55.4)	20(24.1)	12(14.5)	5(6.0)
6. ยืน	71(85.5)	11(13.3)	-	1(1.2)
7. ปีนและขึ้นลงบันได	34(41.0)	23(27.7)	23(27.7)	3(3.6)
8. กระโดด	8(9.6)	17(20.5)	30(36.1)	28(33.7)
9. รับและส่งลูกบอล	8(9.6)	19(22.9)	34(41.0)	21(25.3)
10. ถีบจักรยาน 3 ล้อ	3(3.6)	2(2.4)	34(41.0)	44(53.0)
11. ต่อก้อนไม้ 2 – 4 อัน	2(2.4)	8(9.6)	45(54.2)	28(33.7)
12. ปั่นดินน้ำมันเป็นลูกกลม ๆ	-	4(4.8)	23(27.7)	56(67.5)
13. ตีกระดาษลมได้	-	1(1.2)	5(6.0)	76(91.6)
ด้านสังคม				
14. ชีตเขียนเป็นเส้น ๆ ได้	3(3.6)	10(12.0)	46(55.4)	20(24.1)
15. แสดงความต้องการขบถายได้	9(10.8)	24(28.9)	30(36.1)	20(24.1)
16. ทำความสะอาดร่างกาย	2(2.4)	3(3.6)	21(25.3)	57(68.7)
17. บอกข้อมูลส่วนตัว	9(10.8)	14(16.9)	13(15.7)	47(56.6)
18. โบกมือบ้ายบาย	61(75.3)	14(16.9)	6(7.2)	2(2.4)
19. ตักอาหารกินเองได้	25(30.1)	23(27.7)	23(27.7)	11(13.3)
20. แต่งตัวเองได้	2(2.4)	2(2.4)	12(14.5)	66(79.5)
ด้านภาษา				
21. พูดเป็นคำที่มีความหมาย เช่น พ่อ แม่	38(45.8)	14(16.9)	15(18.1)	13(15.7)
22. ชี้ส่วนของร่างกายได้	14(16.9)	25(30.1)	20(24.1)	24(28.9)
23. พูดได้อย่างเข้าใจความหมาย	8(9.6)	13(15.7)	35(42.2)	26(31.3)
24. พูดได้ 2 – 3 คำ	14(16.9)	25(30.1)	14(16.9)	30(36.1)



รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
25.ทำตามคำสั่งได้	14(16.9)	35(42.2)	26(31.3)	8(9.6)
26.บอกความต้องการจะอิ หรือชี้ได้	21(25.3)	16(19.3)	18(21.7)	28(33.7)
27.เลียนเสียงคนอื่น	6(7.2)	24(28.9)	25(30.1)	27(32.5)
28.รู้จักขอ	58(69.9)	16(19.3)	6(7.2)	2(2.4)
ด้านสติปัญญา				
29.รู้จักสีอย่างน้อย 3 สี	1(1.2)	4(4.8)	13(15.7)	65(78.3)
30.บอกความแตกต่างของน้ำหนักรได้	1(1.2)	4(4.8)	6(7.2)	72(86.7)
31.ชี้ตา จมูก ถูกต้อง	14(16.9)	19(22.9)	23(27.7)	27(32.5)
32.ขีดเขียนเป็นเส้น	5(6.0)	7(8.4)	47(56.6)	24(28.9)
33.ดูภาพคนบอกท่าทางได้	-	4(4.8)	14(16.9)	63(75.9)
34.เรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ เช่น วัว หมา	9(10.8)	6(7.2)	22(26.5)	46(55.4)



ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของเด็ก 2-3 ปี จำแนกตามพัฒนาการ

รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
การเคลื่อนไหว				
1.เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้	43(54.4)	25(31.6)	9(11.4)	2(2.5)
2.ถีบตามล้อได้คล่อง	30(38.0)	13(16.5)	16(20.3)	20(25.3)
3.ยืนขาเดียวได้	21(26.6)	25(31.6)	22(27.8)	9(11.4)
4.หยิบลูกกวาดใส่ขวดได้	19(24.1)	33(41.8)	11(24.1)	8(10.1)
5.ยืนขาเดียวได้ 2 วินาที	20(25.3)	25(31.6)	23(29.1)	11(13.9)
6.เดินบนกระดานแผ่นเดียวได้	35(44.3)	23(29.1)	16(20.3)	4(5.1)
การปรับตัวและด้านสติปัญญา				
7.ตอก้อนไม้สูงได้ (อย่างน้อย 9 ก้อน)	24(30.4)	33(41.8)	17(21.5)	5(6.3)
8.ตอก้อนไม้เป็นรูปสะพานได้	1(1.3)	16(20.3)	34(43.0)	28(35.4)
9.ระบายสีในช่องว่างได้	5(6.3)	11(13.9)	40(50.6)	22(27.8)
10.วาดภาพแล้วบอกได้ว่ารูปอะไร	3(3.8)	14(14.7)	20(25.3)	41(51.9)
11.เมื่อให้ดูภาพคนที่ไม่สมบูรณ์จะบอก ส่วนที่ขาดหายไปได้	9(11.4)	11(13.9)	22(27.8)	37(46.8)
12.เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้	9(11.4)	9(11.4)	30(38.0)	31(39.2)
13.เขียนรูปกากบาทได้	5(6.3)	5(6.3)	18(22.8)	51(64.6)
14.รู้จักสีอย่างน้อย 3 สี	16(20.3)	15(19.0)	19(24.1)	28(35.4)
15.จัดรูปเหลี่ยมใส่ช่องได้ถูกต้องตามแบบ	3(3.8)	11(13.9)	24(30.4)	40(50.6)
16.พูดตามตัวเลขได้ 3 หลัก	12(15.2)	11(13.9)	13(16.5)	43(54.4)
17.ใช้ภาษาพูดเป็นประโยคได้ 6-7 คำติดกัน	42(53.2)	19(24.1)	13(16.5)	4(5.1)
18.รู้ความแตกต่างของน้ำหนัก	27(34.2)	17(21.5)	12(15.2)	23(29.1)
19.เรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ ได้	48(78.1)	24(30.4)	13(16.5)	4(5.1)
20.ตักอาหารกินเองได้	44(55.7)	22(27.8)	12(15.2)	1(1.3)
21.ซักถาม อะไร ได้	38(48.1)	21(26.6)	16(20.3)	4(5.1)
22.ร้องเพลงสั้น ๆ ได้	39(49.4)	16(20.3)	18(22.8)	6(7.6)
23.แปรงฟันได้	34(43.0)	14(17.7)	22(27.8)	8(10.1)
24.บอกชื่อตัวเองได้	30(38.0)	16(20.3)	11(13.9)	22(27.8)



รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี :	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
25. รู้จักเพศของตัวเอง	28(35.4)	15(19.0)	14(17.7)	22(27.8)
ด้านภาษา				
26. ตูภาพคนแล้วบอกลักษณะท่าทางได้	17(21.5)	16(20.3)	25(31.6)	20(25.3)
27. รู้จักใช้คำที่หมายถึงของหลายอย่าง	1(1.3)	13(16.5)	27(34.2)	37(46.8)
28. รู้จักสิ่งของในภาพที่กำหนดอย่างน้อย 8 อย่าง	31(39.2)	11(13.9)	26(32.9)	10(12.7)
29. บอกชื่อเพศได้ถูกต้อง	20(25.3)	17(21.5)	14(17.7)	27(34.2)
30. ตอบคำถามที่กำหนดได้	24(30.4)	15(19.0)	27(34.2)	13(16.5)
31. ทำตามคำสั่งที่บอกทิศทางได้ถูกต้อง 2 อย่างขึ้นไป	26(32.9)	22(27.8)	13(16.5)	18(22.8)
ด้านสังคม				
32. กินอาหารเองได้ไม่หกเลอะเทอะ	12(15.2)	21(26.6)	41(51.9)	5(6.3)
33. รินน้ำจากเหยือกได้	33(41.8)	25(31.6)	17(21.5)	2(2.5)
34. ใส่รองเท้าแตะได้เอง	53(67.1)	15(19.0)	8(10.1)	2(2.5)
35. ใส่เสื้อที่ไม่มีกระดุมได้เอง	10(12.7)	12(15.2)	17(21.5)	40(50.6)
36. เข้าใจการถึงรอบของตัวเอง เช่น การ เข้าคิว	8(10.1)	6(7.6)	17(21.5)	48(60.8)
37. รู้จักจังหวะและเสียงเพลงและทำตาม จังหวะต่าง ๆ ได้	42(53.2)	9(11.4)	13(16.5)	15(19.0)
38. ล้างหน้าล้างมือได้เอง	29(36.7)	28(35.4)	18(22.8)	3(3.8)
39. เล่นบทบาทสมมติตามจินตนาการ	21(26.6)	15(19.0)	12(15.2)	30(38.0)
พฤติกรรม				
40. ไม่อยู่นิ่ง(เคลื่อนไหวตลอดเวลา)	47(59.5)	16(20.3)	13(16.5)	3(3.8)
41. ง่ายต่อการถูกชักจูง	37(46.8)	21(26.6)	11(13.9)	10(12.7)
42. ไม่ค่อยมีสมาธิในการเล่น	14(17.7)	18(22.8)	26(32.9)	21(26.6)
43. อารมณ์เสียง่าย	22(27.8)	19(24.1)	30(38.0)	7(8.9)
44. อารมณ์รุนแรง	23(29.1)	21(26.6)	24(30.4)	11(13.9)
45. ไม่ชอบการรบกวน	25(31.6)	18(22.8)	21(26.6)	15(19.0)



รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
46.ชอบช่วยเหลือผู้อื่น	18(22.8)	25(31.6)	19(24.1)	17(21.5)
47.รู้จักปลอบผู้อื่นเมื่อผู้อื่นร้องไห้	39(49.4)	14(17.7)	10(12.7)	16(20.3)
48.รู้จักช่วยผู้อื่นที่ได้รับบาดเจ็บ	23(29.1)	16(20.3)	24(30.4)	16(20.3)
49.ไม่มีความสุขเหมือนเพื่อน ๆ	18(22.8)	13(16.5)	20(25.3)	28(35.4)
50.ไม่สดชื่น แจ่มใส	6(7.6)	12(15.2)	20(25.3)	41(51.9)
51.ซึ่กั้ว รวมทั้งกั้วคนแปลกหน้า	25(31.6)	16(20.3)	25(31.6)	13(16.5)
52.วิตกกังวลอยู่เสมอ	3(3.8)	12(15.2)	31(39.2)	33(41.8)
53.ตื่นตื่นง่าย	14(17.7)	20(25.3)	25(31.6)	20(25.3)
54.ต่อต้าน	22(27.8)	12(15.2)	32(40.5)	13(16.5)
55.การลงโทษไม่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง	19(24.1)	11(13.9)	42(53.2)	6(7.6)
56.ไม่โง่งายเมื่อไม่พอใจ (แสดงอาการโมโห ทันทีเมื่อไม่พอใจ)	27(34.2)	20(25.3)	26(32.9)	6(7.6)
57.มีอารมณ์โกรธง่าย	25(31.6)	31(39.2)	19(24.1)	4(5.1)
58.ชอบตะต๋อยผู้อื่น (เมื่อไม่พอใจจะ ระบายความโกรธด้วยการทำร้ายผู้อื่น)	26(32.9)	18(22.8)	15(19.0)	20(25.3)
59.ร้องไห้บ่อย	27(34.2)	11(13.9)	35(44.3)	6(7.6)
60.ชอบพึ่งพาผู้ใหญ่	26(32.9)	34(43.0)	14(17.7)	5(6.3)
61.ขอความช่วยเหลืออยู่เสมอ	23(29.1)	20(25.3)	27(34.2)	9(11.4)
62.ไม่พอใจหากถูกแยกจากพ่อแม่ หรือ ผู้ปกครอง	25(31.6)	22(27.8)	22(27.8)	10(12.7)



ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของเด็ก 3 ปี - 5 ปีเต็ม จำแนกตามพัฒนาการ

รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
ด้านการเคลื่อนไหว				
1.เดินสลับเท้าขึ้นลงบันไดโดยไม่ต้องเกาะ	43(30.7)	72(51.4)	23(16.4)	1(0.7)
2.กระโดดขาเดียวได้ 8 วินาที	53(37.9)	58(41.4)	25(17.9)	4(2.9)
3.วิ่ง ยืน หรือกระโดดข้ามแผ่นไม้ได้	65(46.4)	60(42.9)	14(10.0)	1(0.7)
4.ขว้างลูกบอลโดยยกมือสูง	76(54.3)	56(40.0)	7(5.0)	-
5.ยืนขาเดียวได้นาน 4-8 วินาที	59(42.1)	59(42.1)	17(12.1)	1(0.7)
6.เดินบนแผ่นกระดานกว้าง 6 ซม. ไม่หกล้ม	67(47.9)	62(44.3)	11(7.9)	-
7.หยิบข้าวสารใส่ขวดที่ละเม็ดได้ 10 เม็ด ในเวลา 20 วินาที	27(19.3)	79(56.4)	28(20.0)	3(2.1)
ด้านสติปัญญา	3(2.1)	26(18.6)	82(58.6)	26(18.6)
8.เลียนแบบวางก้อนไม้เป็นรูปประตู่				
9.ต่อก้อนไม้ทำขึ้นบันไดได้ 2 ชั้น	5(3.6)	29(20.7)	74(52.9)	29(20.7)
10.วาดรูปคนที่มีส่วนของร่างกายครบถ้วน	1(0.7)	12(8.6)	46(32.9)	76(54.3)
11.วาดรูปสามเหลี่ยมเหมือนแบบได้	5(3.6)	19(13.9)	49(35.0)	63(45.0)
12.ต่อเติมรูปคนที่ไม่สมบูรณ์ได้ 7 แห่ง	5(3.6)	28(20.0)	59(42.1)	45(32.1)
13.นับเลขและสิ่งของได้ถูกต้องถึงจำนวน 10 อย่าง	37(26.4)	47(33.6)	42(30.0)	12(8.6)
14.บอกน้ำหนักวัตถุว่าหนักเบากว่ากันได้ ถูกต้อง 4 อย่าง จาก 5 อย่าง	12(8.6)	52(37.1)	57(40.7)	12(8.6)
15.พับกระดาษตามแบบได้	1(0.7)	7(5.0)	56(40.0)	69(49.3)
16.วาดรูปกากบาทได้	15(10.7)	51(36.4)	42(30.0)	27(19.3)
17.ซักถาม ทำไม	20(14.3)	81(57.9)	12(8.6)	25(17.9)
18.ล้างหน้าได้เอง	22(15.7)	83(59.3)	28(20.0)	6(4.3)
19.แปรงฟันเองได้	19(13.6)	81(57.9)	30(21.4)	6(4.3)
20.บอกขนาด ใหญ่ เล็ก ยาว สั้นได้	41(29.3)	71(50.7)	22(15.7)	2(1.4)
21.ไม่ปัสสาวะรดที่นอน	28(20.0)	29(20.7)	36(25.7)	39(27.9)



รายการพัฒนาการ	ทำได้ มาก	ทำได้ ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
ด้านภาษา				
22. รู้จักเหรียญตีสอง ห้าสิบสตางค์ เหรียญบาท และห้าบาท	15(10.7)	35(25.0)	55(39.3)	25(17.9)
23. นับ 1 – 10 ได้	58(41.4)	38(27.1)	30(21.4)	12(8.6)
24. รู้จักสีทุกสี (7 สี)	13(9.3)	44(31.4)	64(45.7)	16(11.4)
25. อธิบายภาพ วิจารณ์เพิ่มเติมได้...	8(5.7)	25(17.9)	60(42.9)	41(29.3)
26. รู้จักและเข้าใจความหมายของคำบุพบทที่บอกทิศทาง เช่น ใน ข้างหลัง ข้างหน้า	27(19.3)	72(51.4)	33(23.6)	2(1.4)
27. ทำตามคำสั่งที่กำหนดได้ 3 อย่าง	61(43.6)	58(41.4)	16(11.4)	2(1.4)
28. บอกชื่อตนเองได้	44(31.4)	60(42.9)	26(18.6)	10(7.1)
29. บอกอายุตนเองได้	6(4.3)	24(17.1)	58(41.4)	51(36.4)
ด้านสังคม				
30. แต่งตัวและถอดเสื้อผ้าได้โดยไม่ต้องช่วยเหลือ	30(21.4)	61(43.6)	41(29.3)	7(5.0)
31. เวลาพูดคุย จะถามความหมายของคำ	17(12.1)	93(66.4)	25(17.9)	5(3.6)
32. เวลาเล่นจะแต่งตัวใช้เสื้อผ้าแบบผู้ใหญ่	15(10.7)	40(28.6)	58(41.4)	24(17.1)
33. ล้างหน้า ล้างมือ และแปรงฟันได้เอง	31(22.1)	77(55.0)	28(20.0)	3(2.1)
พฤติกรรม				
34. อยู่ไม่นิ่ง (เคลื่อนไหวตลอดเวลา)	47(33.6)	84(60.0)	3(2.1)	3(2.1)
35. อารมณ์เสียง่าย	16(11.4)	49(35.0)	53(37.9)	21(15.0)
36. รับประทานอาหารยาก	16(11.4)	39(27.9)	48(34.3)	36(25.7)
37. ชอบช่วยเหลือผู้อื่น	6(4.3)	45(32.1)	68(48.6)	20(14.3)
38. เมื่อผู้อื่นทำสกปรกจะรีบทำความสะอาด	6(4.3)	29(20.7)	73(52.1)	32(22.9)
39. เมื่อมีการทะเลาะจะเข้าไประงับการวิวาท	9(6.4)	29(20.7)	66(47.1)	35(25.0)
40. เมื่อผู้อื่นทำของตกจะเข้าไปช่วยหยิบให้	10(7.1)	44(31.4)	68(48.6)	18(12.5)
41. รู้จักปลอบผู้อื่นเมื่อผู้อื่นร้องไห้	18(12.9)	39(27.9)	55(39.3)	26(18.6)



รายการพัฒนาการ	ทำได้ดี มาก	ทำได้ดี	ทำได้ เล็กน้อย	ทำไม่ได้ เลย
42. จักชวนให้ผู้อื่นเล่นด้วย	30(21.4)	80(57.1)	23(16.4)	5(3.6)
43. ช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับบาดเจ็บ	7(5.0)	24(17.1)	68(48.6)	40(28.6)
44. รู้จักชมเชยผู้อื่น	6(4.3)	48(34.3)	52(37.1)	32(22.9)
45. ไม่สดชื่น แจ่มใส	5(3.6)	17(12.1)	53(37.9)	65(46.4)
46. ไม่มีความสุขเหมือนเพื่อน	-	13(9.3)	56(40.0)	68(48.6)
47. โมโหง่าย	7(5.0)	50(35.7)	48(34.3)	35(25.0)
48. วิตกกังวล	1(0.7)	11(7.9)	56(40.0)	69(49.3)
49. ร้องไห้บ่อย	11(7.9)	29(20.7)	66(47.1)	32(22.5)
50. ตื่นเต้นตกใจง่าย	5(3.6)	32(22.9)	48(34.3)	54(38.6)
51. ขอบทะเลาะ หรือมีข้อขัดแย้งกับเพื่อน เสมอ	9(6.4)	17(12.1)	58(41.4)	55(39.3)
52. รู้สึกไม่สนุกสนาน	1(0.7)	1(0.7)	60(42.9)	76(54.3)
53. ขอบทำร้ายผู้อื่น	1(0.7)	11(7.9)	51(36.4)	77(55.0)
54. มักจะถูกคามผู้อื่น	2(1.4)	5(3.6)	47(33.6)	85(60.7)
55. ขอบทำให้ผู้อื่นกลัว	3(2.1)	15(10.7)	41(29.3)	81(57.9)
56. ขอบตะคอกผู้อื่น หรือทำร้ายร่างกาย ผู้อื่น	3(2.1)	20(14.3)	47(33.6)	70(50.0)
57. เมื่อไม่ชอบบางคนจะทำให้คนอื่นเกลียด คนนั้นด้วย	5(3.6)	12(8.6)	34(24.3)	89(63.6)
58. ขอบแกล้งแค้น	4(2.9)	14(10.0)	48(34.3)	73(52.1)
59. ขอบทำร้ายลับหลังผู้อื่น	1(0.7)	5(3.6)	36(25.7)	98(70.0)
60. ขอบทำลายข้าวของผู้อื่น	8(5.7)	9(6.4)	23(16.4)	100(71.4)
61. ขโมยของในบ้าน	1(0.7)	6(4.3)	9(6.4)	124(88.6)
62. ขอบทำลายข้าวของในบ้านตนเอง	7(5.0)	11(7.9)	23(16.4)	99(70.7)
63. มักพูดโกหก	4(2.9)	8(5.7)	39(27.9)	87(62.1)
64. ขโมยของผู้อื่น	-	4(2.9)	29(20.7)	106(75.7)
65. ง่ายต่อการชักจูง	7(5.0)	40(28.6)	55(39.3)	38(27.1)
66. ไม่ค่อยมีสมาธิในการเล่น	-	27(19.3)	41(29.3)	72(51.4)



ภาคผนวก ข

คำถามในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์



คำถามในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์
 " สื่อ และอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็ก "

1. ตามความเข้าใจ คำว่า " สื่อ " คืออะไร คิดถึงอะไรบ้าง
2. ในชุมชนมีสื่ออะไรบ้าง อธิบายในรายละเอียดให้ฟังได้ไหม
3. สื่อต่าง ๆ ที่มีในชุมชน ได้รับความนิยมแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
4. จะสังเกตได้อย่างไรว่า สื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุด และรองลงไปคืออะไร สังเกตจากอะไร
5. สื่อต่าง ๆ ในชุมชน มีผลต่อคนในชุมชนอย่างไร
6. เมื่อพูดถึง พัฒนาการเด็กลittle ท่านอยากอธิบายคืออะไร นึกถึงอะไร
6. ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากสื่อ มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กอย่างไร
7. ในการเลี้ยงดูเด็ก ใครที่สำคัญที่สุดเพราะอะไร ใครสำคัญรองลงมา เพราะอะไร
8. พี่ ๆ น้อง ๆ หรือ เพื่อนเล่นของเด็ก มีผลต่อเด็กอย่างไรบ้าง
8. การเลี้ยงดูเด็กในสมัยนี้ แตกต่างจากสมัยก่อนหรือไม่ อย่างไร
9. มีคนพูดว่า สิ่งแวดล้อม และผู้ให้การดูแลเด็กมีผลต่อเด็ก ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร
10. "สมัยนี้ สื่อต่าง ๆ เข้าถึงชุมชนได้เร็ว และทั่วถึง ทำให้มีผลต่อเด็ก " ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร
11. สื่ออะไรบ้างที่มีผลทำให้การเจริญเติบโตของเด็กเป็นไปได้อย่างดี เพราะอะไรจึงคิดเช่นนั้น
12. สื่ออะไรบ้างที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพราะอะไร
13. สื่อมวลชนที่มีผลต่อเด็กมากในปัจจุบัน คือ สื่ออะไร รองลงไปคือสื่ออะไร เพราะเหตุใด
14. สังเกตได้จากอะไรว่า สื่อใดมีอิทธิพลต่อเด็กมาก หรือน้อย ทำไมจึงคิดเช่นนั้น
15. สื่อมวลชน เช่น สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ มีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมต่อเด็กอย่างไร
16. สื่อที่เหมาะสมในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการดูแลเด็ก น่าจะมีลักษณะอย่างไร



คำถามในการสัมภาษณ์เจาะลึก

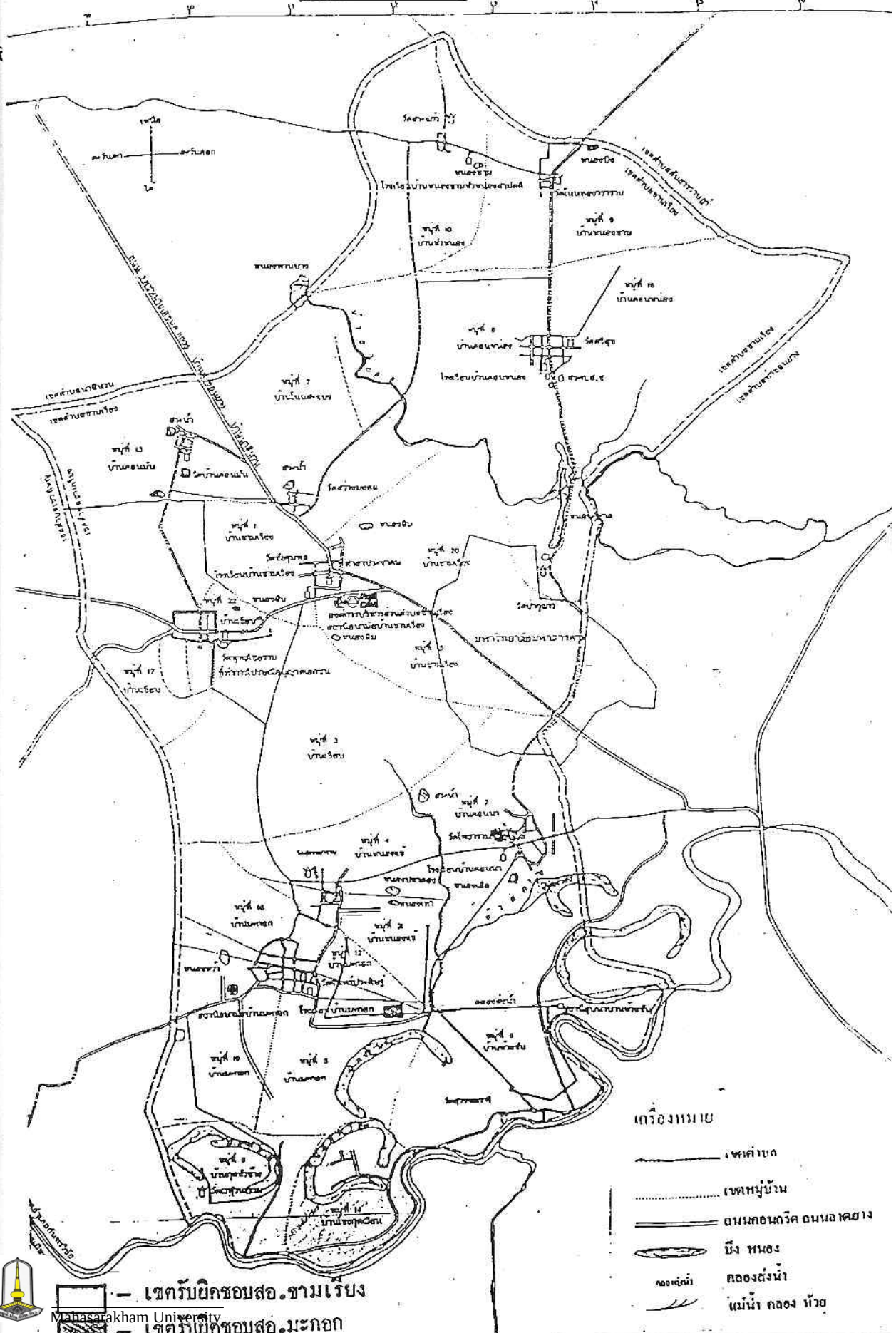
1. เมื่อพูดถึง “ พัฒนาการเด็คน้อย ” นึกถึงอะไร เพราะเหตุใดจึงนึกถึงสิ่งเหล่านั้น
2. สังเกตจากอะไรบ้างว่า พัฒนาการเด็คน้อย กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป
3. การเจริญเติบโต และพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็ก ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น เป็นผลจากอะไรบ้าง
อย่างไร
4. ในการเลี้ยงดูเด็ก ได้รับความรู้ ความเข้าใจมาจากไหน ความรู้เหล่านั้นทำให้เกิดผลอย่างไร
5. ท่านได้รับความรู้ ความเข้าใจในการดูแลเด็กมาจากไหน นำมาปฏิบัติได้ดี หรือไม่ได้อย่างไร
ในการดูแลเด็ก
6. สื่อต่าง ๆ ที่ทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กอย่างไร
7. เด็กที่ติดเพื่อน ติดโรงเรียน เป็นอย่างไร ส่งผลต่อเด็กอย่างไร
8. พฤติกรรมเด็กในทางที่ดี และไม่ดีมีผลมาจากอะไร ทำไมจึงคิดเช่นนั้น
9. เด็กชาย และ เด็กหญิง มีพฤติกรรม หรือการเจริญเติบโตที่แตกต่างกันอย่างไร อะไรทำให้
เป็นเช่นนั้น
10. สื่อมวลชน เช่น สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ มีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมต่อเด็กอย่างไร
11. สื่อที่เหมาะสมในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการดูแลเด็ก น่าจะมีลักษณะอย่างไร



ภาคผนวก ค
แผนที่



แผนที่ตำบลขามเรียง

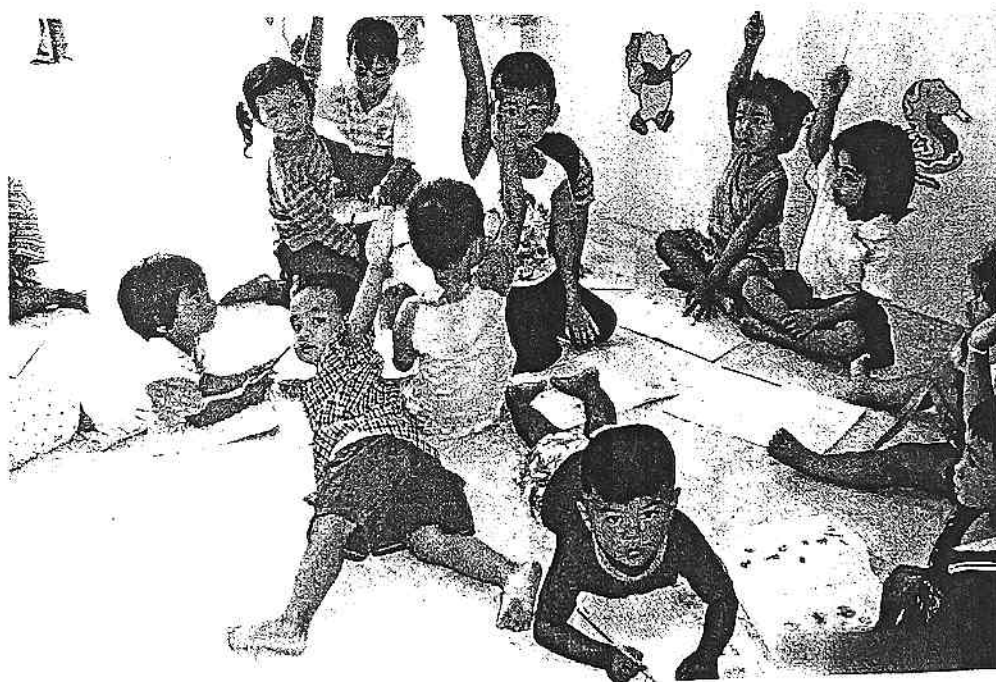


ภาคผนวก ง
ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ





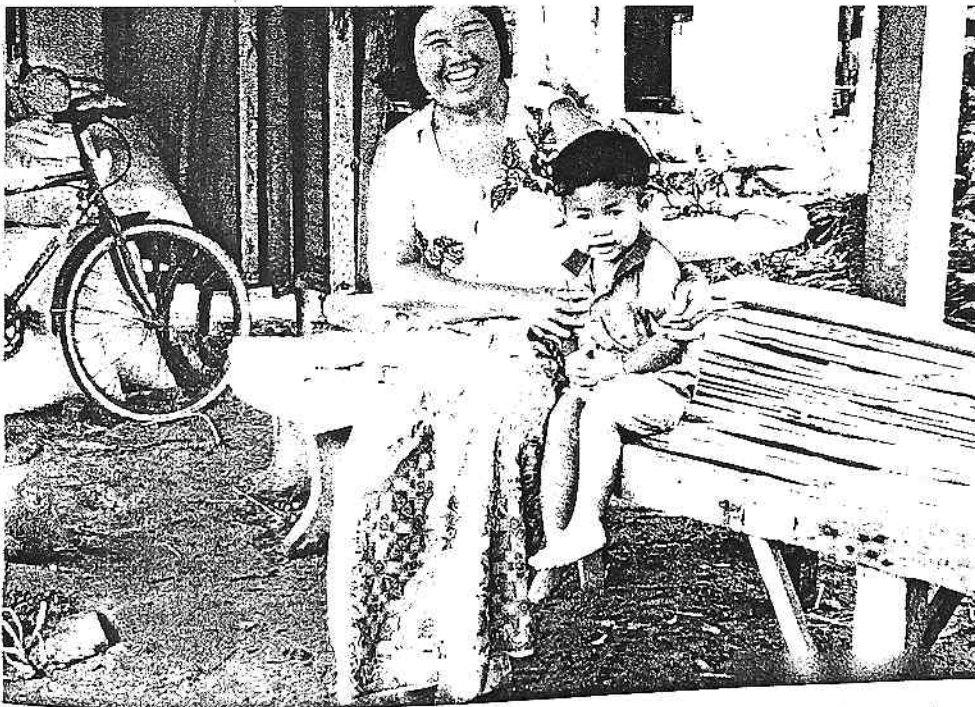
ภาพประกอบที่ 1 “หนู และเพื่อน ๆ กำลังสนุกกับการร้อยลูกปัดแข่งกัน ค่ะ



ภาพประกอบที่ 2 การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาด้วยการคัดลายมือ และวาดภาพ



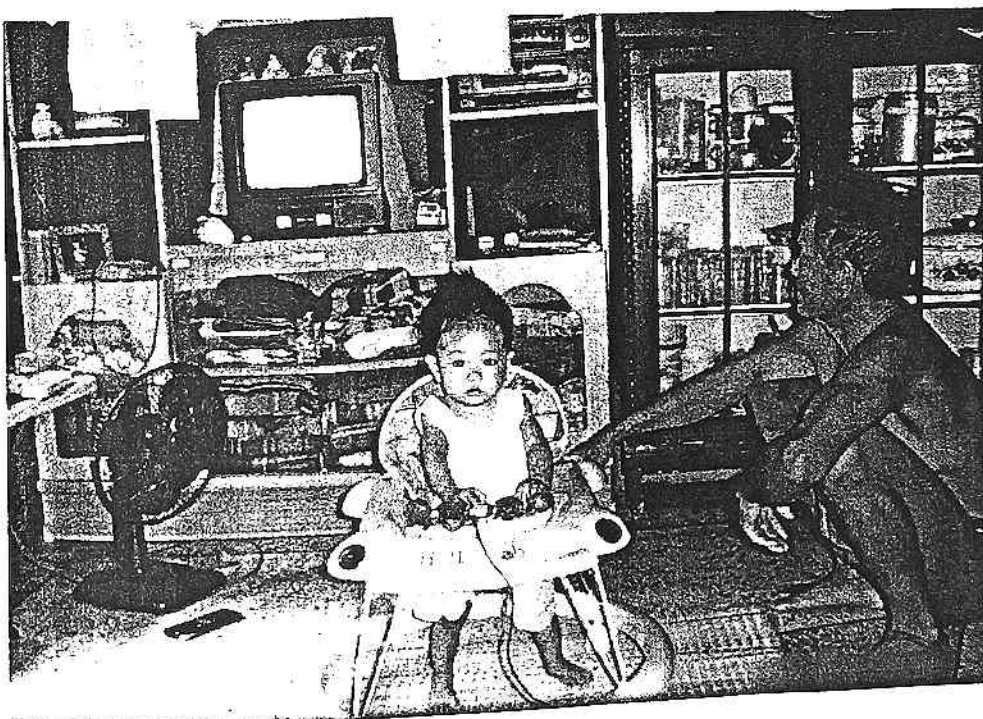
ภาพประกอบที่ 3 เด็กที่ศูนย์พัฒนาร่วมถ่ายภาพภายหลังทำกิจกรรมช่วงเช้า



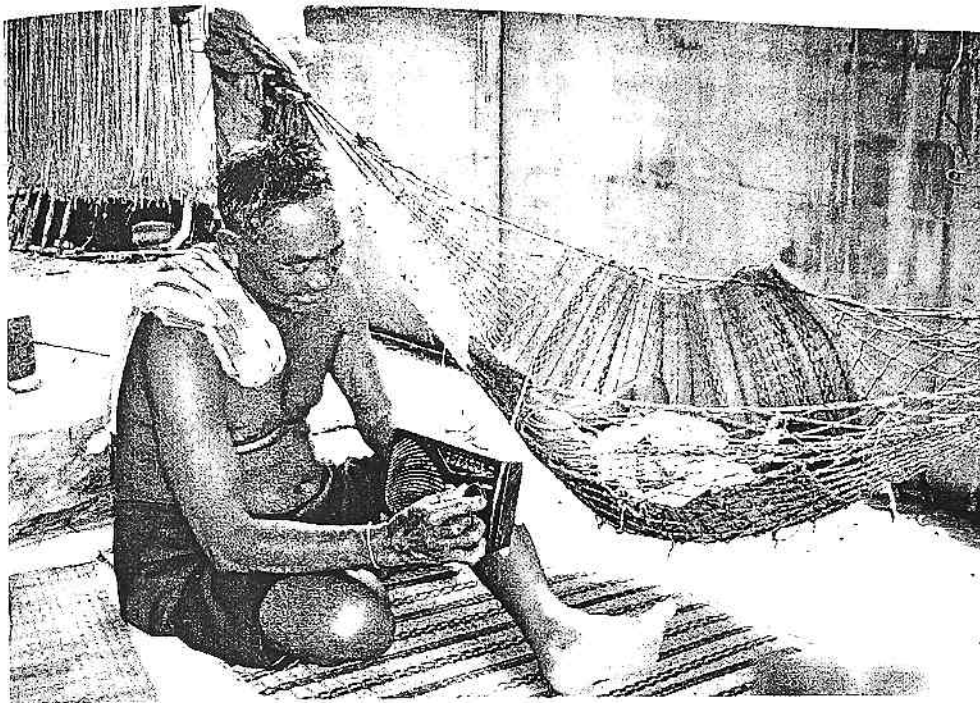
ภาพประกอบที่ 4 ยายให้การเลี้ยงดูเด็กช่วงกลางวันที่พ่อแม่เด็กไปประกอบอาชีพรับจ้าง



ภาพประกอบที่ 5 ชาวบ้านเปิดรับสื่อวิทยุระหว่างการทอดแห



ภาพประกอบที่ 6 ตาของเด็กกำลังสนใจรายการข่าวภาคเที่ยงในสื่อโทรทัศน์ขณะเลี้ยงดูหลาน

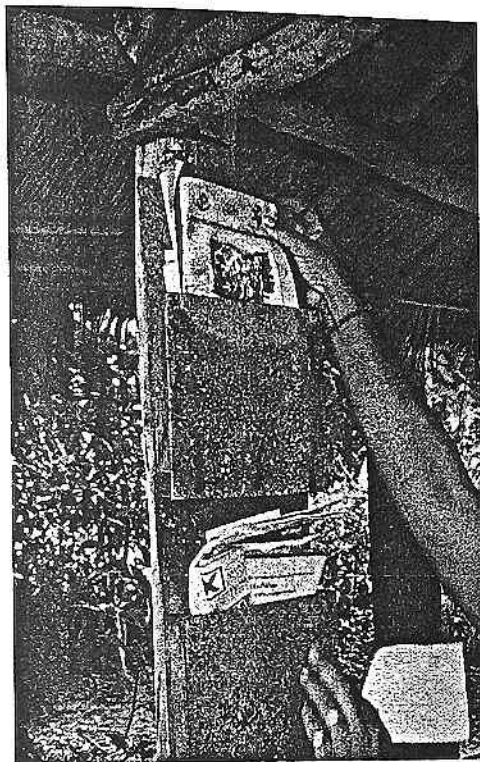


ภาพประกอบที่ 7 สื่อวิทยุได้รับความนิยมนในการเปิดรับฟังในช่วงกลางวัน

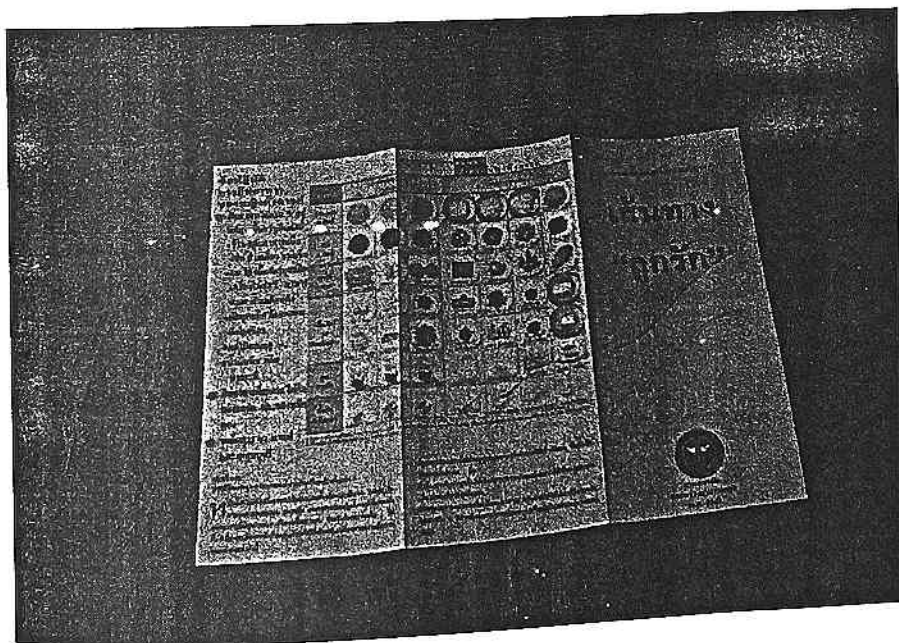


ภาพประกอบที่ 8 ผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กกำลังเตรียมสื่อให้เด็กทำกิจกรรม





ภาพประกอบที่ 9 ชาวบ้านกำลังสนใจแผ่นพับ คู่มือที่ใส่ไว้ในกล่องไม้ที่ติดกับต้นเสาของศาลากลางบ้าน



ภาพประกอบที่ 10 ตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผู้ดูแลเด็กบอกว่าจะให้ความรู้เรื่องอาหารสำหรับเด็กดีมาก





ภาพประกอบที่ 11 มารดาเด็กกำลังสนใจฟังคำอธิบายจากเพื่อนบ้านที่เคยมีบุตรมาก่อน



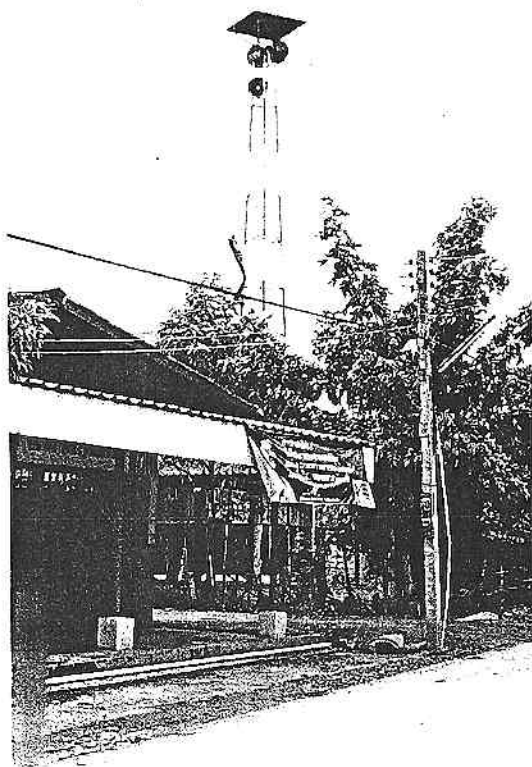
ภาพประกอบที่ 12 ตัวอย่างสื่อที่ช่วยให้มารดาเด็กเลี้ยงลูกได้ด้วยความมั่นใจ



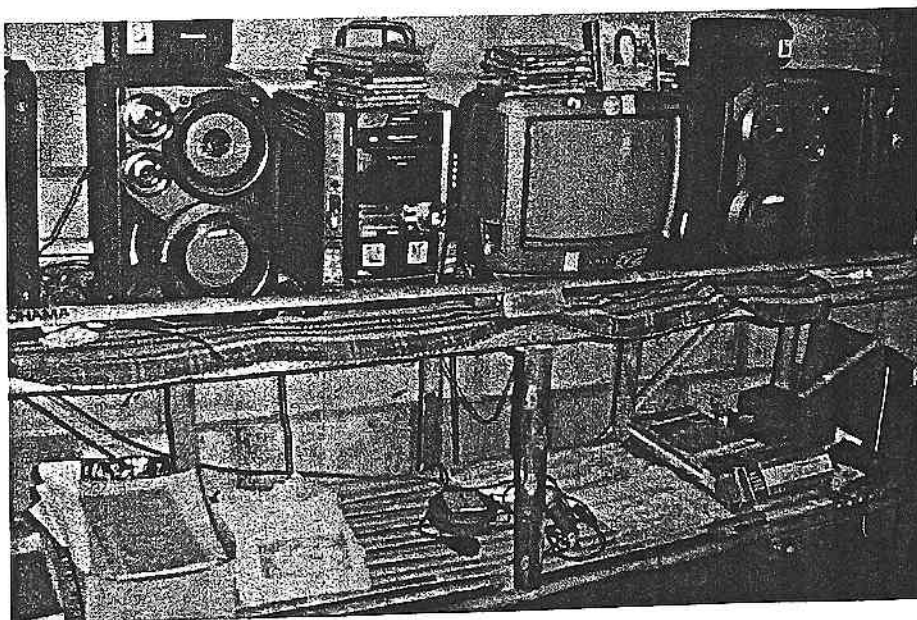
ภาพประกอบที่ 13 ว่าง ๆ เมื่อหลานหลับคุณยายถึงได้เปิดดูว่า "จะพาหลานไปฉีควัคซีนวันไหนน้า"



ภาพประกอบที่ 14 "อยากเลี้ยงลูกให้ดี จึงต้องเปิดอ่านคู่มือที่ได้มาบ่อย ๆ ค่ะ"



ภาพประกอบที่ 15 หอกระจายข่าวเป็นสื่อที่ให้ข้อมูลข่าวสารที่มีในทุกหมู่บ้าน



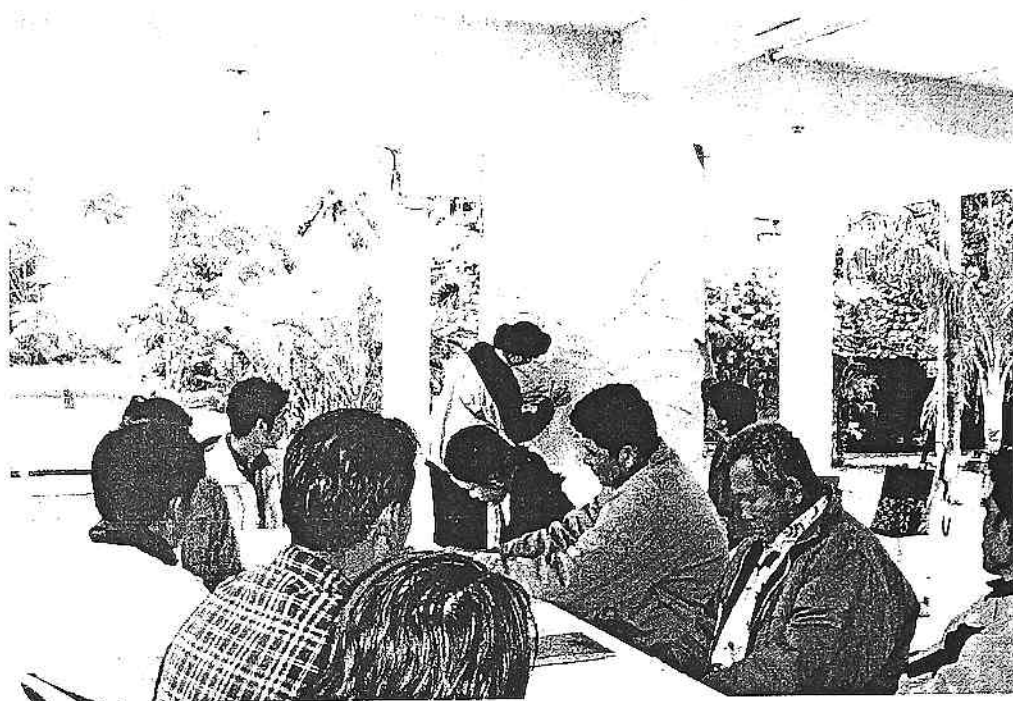
ภาพประกอบที่ 16 สื่อโทรทัศน์ วิทยุ และวีซีดี ที่มีแพร่หลายในเขตชนบท



ภาพประกอบที่ 17 ผู้วิจัยเข้าแนะนำตัว และชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการต่อผู้นำชุมชนเขต สอ.ขามเรียง



ภาพประกอบที่ 18 ผู้นำชุมชนร่วมสนทนากลุ่มเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อพัฒนาการเด็ก



ภาพประกอบที่ 19 กิจกรรมระดมสมองการรับรู้สื่อต่าง ๆ ที่มีในชุมชน



ภาพประกอบที่ 20 กลุ่มผู้ดูแลเด็กร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก



ภาพประกอบที่ 21 มารดาเด็กร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของสื่อต่อการพัฒนาการเด็ก



ภาพประกอบที่ 22 ทีมวิจัยร่วมถ่ายภาพหลังการทำกิจกรรมสนทนากลุ่ม



ภาพประกอบที่ 23 ผู้ดูแลเด็กร่วมถ่ายภาพกับผู้ช่วยผู้วิจัยหลังการสัมภาษณ์